Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

1117

212

ՁԿՆՈՐՍԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՁԿՆՈՐՍԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ԳՈՐԾ

ՏԻԿԻՆ ՎԱԼԱՆԹԻՆ — ՎԱԹԻԷԻ

Թարգմանեաց

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

1890

1117-կեղ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

851-2013

0 7
1313

ՁՕՆ

ԱՌ

ՀԱՅՐՆ ԻՄ ՍԻՐԵԼԻ

ՍՏԵՓԱՆ ԳԷՈՐԳ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

ԵՒ ԱՌ

ՄԱՅՐՆ ԻՄ ՊԱՇՏԵԼԻ

ԳԱՅԻԱՆԷ Ս. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

Փոխան այնքան ուսումնատենչ վաստակոց,
Փոխան խնամոց եւ կրթանէր զգացման,
Հա՛յր իմ եւ մա՛յր, ընդունեցէք իմ երկոց
Նախախայրիքն — ի յիշատակ յաւիտեան։

Ձեր որդին

Յ. Ս. Դ.

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՉԻՆ

Ձկնորսի աղջկան վէպն է իրական՝ բարոյալից՝ պարզ, աշխատասիրողն է մի կին, թարգմանիչն՝ ձըկնորսի մի տղայ, որ աւելի հետաքրքրութենէ շարժեալ ձեռնարկած է այն աշխատութեան:

Ազնիւ ընթերցողն այս գրքոյկին մէջ յաճախ պիտի տեսնէ մի բուռն սէր առ ծնողս, աշխատութեան եռանդ, համեստութիւն, բարոյական կրթութիւն, ի մի բան բարեպաշտութեան եւ մարդասիրութեան սրտագեղուն զգացումն՝ մի դեռատի աղջկան վերայ, որոց շնորհիւ յաջողած է նա առաքուր կոխել ամեն արգելք, համբերութեամբ տանիլ տառապանաց, արհամարհել ամեն վտանգ եւ ազատել զիւր ծնողք թըշուառութեան ծոցէն։

Ստուգիւ՝ ամեն ընտանեկան կեանք կը լինի անդորր ու երջանիկ երբ այդ ընտանեաց անդամներն օժտուած ըլլան Ձկնորսի աղջկան օրինակելի բարե

մասնութիւններով, բռնաւորութիւնն տակաւ խոյս կ'տայ ընտանեկան յարկերէն երբ իգական սեռն Ձըկնորսի աղջկան աշխատութիւնն ու պարզասիրութիւնն իւրացնէ, վերջապէս լքեալն ու անպաշտպանն քիչ առ քիչ մխիթարութիւն եւ սփոփանք կը գտնեն երբ Տիկնայք եւ Օրիորդք Ձկնորսի աղջկան մարդասիրութիւնն ու գթասրտութիւնն յանձին բերեն:

Թարգմանիչն այս հաւատքով, այն գործն կը նուիրէ Հայ Տիկնանց եւ Օրիորդաց եւ իւր աշխատութեանց մի մեծ փոխարինութիւն պիտի նկատէ, երբ Ազնիւ Տիկնայք եւ Օրիորդք Ձկնորսի աղջկան կեանքէն օրինակ առնուն եւ նորա առաքինութեանց հետընթաց լինին:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

23 Մայիս 1880

Գատը-քէօյ

ՁԿՆՈՐՍԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

Ա.

ՃԵՐՄԱԿ ՏՈՒՆԸ ԵՒ ՆՈՐԱ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

Ոչ նուազ հեռի Համր քաղաքէն, գրեթէ ծովեզրն, տասն և հինգ տարիներէ ի վեր հանգստեան մի տնակ կ'երևէր: Խնամով իմն յարդարեալ մի փոքր պարտէզ երեք կողմէն կը շրջապատէր զայն, և ցանցակերպ կանաչազարդ մի հիւսուած, անդ առաջնորդող պզտի արահետն գոցած էր: Պէնկալայի վարդերն, կլիմատիսն (1), այծատերեւկն, և ծաղարաձեւ ծաղիկներն զարդարած էին պատերը, խուրեանց խառն ի խուռն շառաւիղներով պատատած էին պատուհանաց երկարութիւնն, և

(1) Ծաղիկ ինչ պարտիզաց.

արտաքուստ իւրեանց ալեկերպ ստուերով և փայլուն ողխտակութեամբ անձուկ մի շէնքի ճակատն ի տես կ'բերէին։ Այս շինուածոյն անուամբ կ'յորջորջուէր տնակն, զոր գրքիս գլուխը արձանագրեցինք և նոյն տնակն այդ անուան ներքև շուրջանակի ճանչցուած էր։

Հինգ անձեր կը բնակէին անդ. Անթուան Լէպրէօն, իւր կինն Մարգարիտ, և իւր չորս զաւակներն Հանրիէթ, Սէլէսթէն, Էմիլի և Հանրի։

Անթուան Լէպրէօն մերձ քառասուն տարեկան էր և գործունէութեամբ ու ժուժկալութեամբ յաջողած էր դիզել մի փոքրիկ դրամագլուխ, որոյ շնորհիւ, ծովեզերեայ ձկնորսութեան նաւակետաց թուոյն մէջ պարզ նաւավար մի կը համարուէր։ Մինչ ցայն վայր ամէն ինչ յաջող էր իրեն համար. իւր կինն բարի, հեզահամբոյր և աշխատասէր՝ արժանապէս ձեռնտու կը լինէր նմա, անզուգական խնամով անտեսելով Ճերմակ-Տան սեպհականութիւնն, որ իւր հօրաքոյրերէ մին համեստ ժառանգութիւն թողած էր իրեն, և որոյ արժէքն գիտցած էր նա կրկնապատկել։

Անթուան, իւր զաւակաց հետ ոչ նուազ երջանիկ էր. Հանրիէթ գրեթէ տասներեք տարեկան հասակին մէջ իւր մօր օրինակներէն և խրատներէն կ'օգտէր. մանկամարդ աղջիկն ժրաջան և գործօն՝ ժամերու յարգն կը ճանչնար. յոյժ հաճոյալից էր տեսնել զայն տնական խնամակալութեան, լուալու, կարելու, հիւսելու և իւրեան կարելի ե-

ղած գործերն տեսնելու փութկոտ եռանդեան մէջ։

Սէլէսթէն տասն երկու տարեկան մատաղ հասակին մէջ, իւր հօր նաւային աշխատութեան կը մասնակցէր, և արդէն իսկ յանդուգն և քաջասիրտ մի նաւազ կ'երևէր։

Էմիլի ութ տարեկան էր թէ և՝ սակայն իւր մօր և քերց օգնել կը փորձէր ցորքան տարիքն և ակար առողջութիւնն կը ներէին իրեն։

Իսկ կրտսերն Հանրի որ իւր չորրորդ տարին հազիւ լրացուցած էր, իւր ծնողաց և մասնաւորապէս իւր կնքամօր՝ Հանրիէթի Բէնիամինն էր։

Անթուան Լէպրէօն, երբ վաստակաբեկ օրուան գիշերներն սեղանին կամ կրակարանին շուրջը կը բազմէր, և իւր հայեցուածքն գեղատեսիլ կնոջ և սիրելի զաւակաց վերայ կը դարձնէր մերթ ընդ մերթ, երջանիկ կ'զգայր զանձն, և ի սրտէ շնորհակալ կը լինէր յ'Աստուծոյ, որ իւրեան այնքան քաղցր մի կեանք շնորհած էր։ Յիշատակ մի սակայն կը յուզէր մերթ այն անդորրութիւնն զոր կը վայելէր ձկնորսն։ Քսան տարի յառաջ, իւր միակ եղբայրն վաճառականական մի նաւ մտնելով մեկնած էր Հավրէ, և այն օրէն ի վեր տեղեկութիւն չէր առած նորա վրայօք։ Ամեն ջանքեր անօգուտ եղած էին. Կիյօմ Լէպրէօն չէր վերադարձած ի Ֆրանսա, և իւր եղբայրն այնպէս կը կարծէր թէ մեռած էր նա։

Այս բաժանումէն Անթուանի զգացած բուռն

վիշտն քիչ առ քիչ մեղմացած յիշատակի փոխուեցաւ, ուստի իր զաւակաց՝ սիրել նա՝ որ եղած էր իրենց համար սիրելի և բարի մի հօրեղբայր։ Յաճախ՝ մանաւանդ կիւրակէ օրեր, երբ իր ընտանիքն կը խմբուէր ի հանդիստ, ձկնորսն իր եղբօր նկատմամբ կը խօսէր, և անհուն յուսով պարծենալով՝ կը կրկնէր թէ․ « Կիյոմ թէ և հեռաւոր երկիրներու հրաշալիքներով հրապուրեալ է, այլ անշուշտ վարկեան առ վայրկեան իր բնակարանն կը դիտէ ակնկառոյց, եւ ուշ կամ կանուխ իր երկիրն պիտի վերադառնայ։ »

« Չ՚եմ կարծեր թէ մեռած լինի նա․ կ՚ըսէր քաջ ձկնորսն, հաստատապէս կը յուսամ գրկել զնա մի օր։ »

Սակայն և այնպէս տարիներն կը սահէին, եւ Կիյոմի վրայօք բնաւ լուր մի չ՚էր հասնէր իր ընտանեաց։

Գ․

ՀԱՆՐԻԷԹԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆ

Ճերմակ-Տունը չուրջ պատող պարտէզն թէեւ շատ փոքր էր, սակայն Մարգարիտ Լէպրէօն և իր անդրանիկ աղջիկն այնքան խնամով կը յարդարէին զայն, որ նորա արդիւնքը տնական պէտքերն հոգալէ զատ բանջարեղինաց մէկ մասն Հավրի վաճառանոցն կը ղրկուէր, իսկ ամենէն ընտիր պտուղներն՝ Հանրիէթ անձամբ դաշտին չուրջը գտնուած մի քանի տուները կը տանէր։

Մանկամարդ աղջիկն, խիստ քաղաքավար, կայտ զգոյշ և յոյժ գեղեցիկ լինելով՝ ուր որ երթայր մանաւանդ Կնձնեաց դղեակն հաճութեամբ կ՚ընդունուէր։

Այս դղեակն, ծովէն երկու քիլոմէթր հեռի, փառաւոր և չքեղ կերպիւ բարձրացած էր, և Տիկին Հէռմիէի սեպհականութիւնն էր, որու կինն ընչեղ, տարւոյն ութ ամիսներն անդ կը բնա-

կէր, Նորմանտիոյ մաքուր օդով՝ իւր միակ աղջկան՝ Լէօնիի տկար առողջութիւնն կազդուրելու համար։

Լէօնի իւր մօր դգուանօք զեղծեալ առանց մէկու մը կամքէ խոստութիւն տեսնելու, իւր բոլոր հաճոյից անձնատուր եղած էր։ Չորս տարեկան հասակին մէջ, երբ մի օր ծովու եզերքը պտոյտի ելած էր, փափաք զգաց, վազել միայնակ խիստ հեռուն, ալեյատակին վերայ. այս քմածին հաճոյքն աղետաբեր եղաւ, վասն զի, մանկամարդ աղջիկն՝ իւր դաստիարակուհւոյն պատուէրին առանց անսալու ալեաց կը մօտենայր, և անխորհրդաբար կը սահէր կ՚անցնէր տեղատուութեան ատեն ծով կազմող բազմաթիւ պզտի վտակներն։

Բարեբաղդաբար նոյն օրն Հանրիէթ որ ծովեզերքն իւր հօր նաւակին գալուն կ՚սպասէր, ճիչ մ՚արձակեց, և այդ ճիչն ազատեց զօրիորդ Հէումէ այն վտանգէն յոր կ՚ընթանայր։ Ձկնորսի աղջկան սիրուն և քաղցր կերպարանքն այնպէս իմն հրապուրեց զԼէօնի, որ նոյն վայրկենէն ուզեց մտերմութեամբ կապուիլ նորա հետ, և երբ իմացաւ որ Հանրիէթ յաճախ դղեակներն պտուղ կը բերէ, խնդրեց որ Կնձնեաց դղեակն ևս հանդիպի միշտ, և յաւելցուց թէ՝ «վասն զի շատ հաճոյ թուեցաք ինձ, կ՚ուզեմ որ իմ բարեկամուհին լինիք։»

Հանրիէթ մի փարթամ ընտանիքի հետ յա-

րաբերութեամբ կապուիլ չուզեց նախապէս։

«Մեծամիտ չ՚եմ կրկնեց Լէօնի, և ինչպէս մայրս զիս ազատ կը թողու ըստ քմաց գործել, ապահով եղիք թէ մեր տունը գալով գոհ պիտի ըլլաք։»

Բայց վերջապէս Հանրիէթ կէս մը հետաքըրքրութեամբ և կէս մը իւր պարտիզին բերքերուն համար մի նոր և շահաբեր տուն գտնելու յուսով՝ սկսաւ Տիկին Հէումիէի դղեակն յաճախել։

Լէօնի խիստ հեռուէն տեսաւ և դիմաւորելով զնա, ուզեց ներկայացնել իւր մօր։

«Սիրելի մայր իմ, ըսաւ, ահաւասիկ այն պզտի աղջիկն, զորմէ խօսեցայ քեզ, կը սիրեմ զայն ի բոլոր սրտէ։ Ճշմարի՞տ չ՚է, որ դու կը փափաքիս տեսնել զնա յաճախ։»

Տիկին Հէումէ այս հարցման մարդասիրութեամբ պատասխանեց, բայց հակառակ իւր վատառողջութեան, յանձին Լէօնի փորձեց զգուշ հսկել այն բարեկամուհւոյն վերայ, որ հետ իւր աղջիկն կ՚ուզէր մտերմութեամբ կապուիլ։ Այս փորձն պատուաբեր եղաւ Հանրիէթի համար, և ոչ թէ Լէօնիի հետ ունեցած յարաբերութիւնն արգիլեց, այլ ընդ հակառակն իսկ Տիկին Հէումէ, քաջալերեց զանոնք այնքան՝ որքան երկու մանկամարդ աղջիկներու վիճակի զանազանութիւնն կը ներէին։

Ժամանակն, Լէօնիի բարեկամութեան սէրն չը

տկարացուց․ չորս տարիներ անցան, և չկար մի չաբաթ որ Լէօնի առանց Ճերմակ-Տունը այցելելու անցնէր․ ամէն անգամ իւր բարեկամուհին կընճնեաց գլխակը պտուղ բերած ատեն, առիթ կը գտնէր, երկար ժամանակ տեսակցիլ նմա հետ։

Հանրիէթ ուրախ էր, և իրաւամբ երջանիկ՝ մանկամարդ օրիորդին համակրութիւնն գրաւած լինելուն համար։ Լէօնի իւր կամակատար և քմածին սովորութեանց հակառակ մի բարի սիրտ ունէր, և մանաւանդ մարդասէր էր․ իւր ցասկոտ բնաւորութիւնն, թէև երբեմն խստութեանց երևոյթներու տակ կը ձգէր զինքն, բայց անմիջապէս յոյժ քաղցր կերպարանք կ'առնոյր և հրապուրիչ եղանակաւ իւր անիրաւութիւնն մոռցնել կը ջանայր։

Լէօնի, տեսնելով որ Հանրիէթ ընթերցանութիւնն շատ կը սիրէ, նախ իւր գրօսանաց և ապա ուսմանց գրքերն փոխ տուաւ նմա։ Այս կերպիւ ձկնորսին աղջիկը ի վախճան իւր աշխատութեանց ամէն երեկոյ մէկ կամ երկու ժամ օգտակար ընթերցանութեամբ կ'զբաղէր, իւր ուշիմ և սուր միտքը, և արթուն յիշողութիւնն, իւր ուսանողութեան կ'օգնէին, և այսպէս ընդ փոյթ ուսմանց շատ ճիւղերու մէջ, աւելի քան զիւր բարեկամուհին յառաջադիմեց։

Լէօնի կը հրճուէր այս յառաջադիմութեանց վերայ, և Տիկին Հէօմիէ, ոչ նուազ ուրախ և եր-

851-2013

ջանիկ էր առ այն․ վասն զի կը տեսնէր որ Հանրիէթի բարի յատկութեանց, գործունէութեան և ուսումնասէր եռանդեան օրինակն իւր աղջկան ևս կը ներգործէր և քայլ առ քայլ կ'ուղղէր այն թերութիւններն զորս մի տկար դաստիարակութիւն թողած էր նորա վերայ։

ԱԶԳ.
ՀԱՄԱՐ

3.

ԱՌԱՋԻՆ ԴԺԲԱՂԴՈՒԹԻՒՆՔ

Մինչ այս վայրկեանն ամեն ինչ կը ժպտէր Անթուան Լէպրէօնի համար, այլ երջանկութիւնն անցաւոր է. աղէտն Ճերմակ-Տան բնակիչներն ալ եկած էր հարուածել:

Անթուանի ձկնորսութիւնք չարաչէպ եղան, և ոչ միայն ձկունք սկսան նուազիլ, այլ և նորա ուռկաններն և առագաստներն փճացան: Մի օր իւր նաւն քարաժայռի մը բաղխեցաւ և ծովակուր լինելու վտանգին մօտեցաւ: Այս դէպքէն յառաջ եկած նորոգութիւնն, ընտանեկան համեստ խնայողութեանց առջեւ մի մեծ վնաս յարոյց:

Փոխանցիկ մի հիւանդութիւն երկիրն կ'աւերէր. Անթուան, իւր կինը և զաւակներն հետզհետէ այս պատուհասին ենթարկուեցան, և ընտանեաց վերջին խնայողութիւնն ևս այս կերպիւ ամենեւին սպառեցաւ:

Ցաւոց այս արագընթաց յաջորդութեան հակառակ, ձկնորսն իւր արիութիւնն չ'կորոյս. Նորա

առողջութիւնն վերահաստատուած էր. լաւ օրեր և մի քանի բարեյաջող ձկնորսութիւնք յաջորդեցին իրերաց:

Մարգարիտ, այս յոյսը իւր ամուսնոյն սրտին մէջ վառ պահել կը ճգնէր, և Հանրիէթ իւր մօր օրինակին կը հետևէր: Մանկամարդ աղջիկն իւր պարտիզին պտղոց և բանջարեղինաց ապագայ հունձքին արդիւնաբեր երևոյթին վերայ կը խօսէր զուարթօրէն: Կ'ըսէր թէ ինքն առանց վտանգի հասնելու, կարելի իմն է որ այլք կարճեն այն հանգիստն զոր իւր եղբայրներն և քոյրը կը վայելէին, և վախճան կ'տայր իւր խօսից յարելով՝ թէ Աստուած խիստ բարի է և կը մխիթարէ զանոնք այն տառապանաց մէջ, զորս չ'կարէին կրել:

Այս քաղցր խօսքերն Անթուանի արիութիւն կը ներշնչէին և համբերատար կ'ընէին զինքն:

Իսկ Սէլէսթէն ինքզինքն ևս քան զեւս օգտակար ընելու հնարքներն կը մտածէր: Արդէն ըսինք թէ նա արիասիրտ էր և աշխատասէր, ուստի հակառակ իւր մանուկ հասակին՝ կարող եղաւ իւր հօր նաւակին մէջ նաւաստիի մը տեղն յաջորդել, այս յաջորդութիւնն ծախքերն զգալապէս նուազեցուց, միևնոյն առեն շատ ճամբորդներ գոհ եղան, և այս կերպիւ անդորրութիւնն Ճերմակ-Տան մէջ տիրեց կատարելապէս:

Մի երեկոյ ձկնորսն յայտնեց իւր կնոջ թէ առնուազն չորս օր բացակայ պիտի լինի տունէն, զի

իր ուռկաններն բաւական հեռի մի վայր պարտ էր ձգել։ Ուստի երկրորդ օրն յառաջ քան զարշալոյս, Սէլէսթէնի ընկերակցութեամբ մեկնեցաւ։ Օդն էր հեշտ, ծովն խաղաղ և միապաղաղ իբրև հայելի, և ամէն ինչ յաջող ճամբորդութեան գուշակութիւնն կ'ընծայէր։

Սակայն երկրորդ օրն հողմն փոխուեցաւ, եւ անդէն կատաղի ալիքներ Նորմանտիոյ ծայրերուն սկսան բաղխել ուժգնապէս, և բոթաբեր գուժ հասաւ թէ բազմաթիւ ձկնորսի նաւեր ծովամոյն եղած են։

Դիւրին է գուշակել թէ Մարգարիտա և իր աղջիկն ո՛րպիսի տագնապաւ և թախծութեամբ կ'ընդունէին այս գուժաբեր լուրն։ Սրտի անձկութեամբ հարցափորձ կ'ընէին ամեն անոնց, որք կրնային տեղեկութիւն տալ և մէն մի պատասխանին իւրեանց երկիւղն կը բազմապատկէր։ Մին կ'ըսէր, թէ տեսած էր Անթուանի նաւակն որ աւելի խորերը կը հեռանայր. ուրիշ մը կ'ըսէր, թէ երկու օրէ ի վեր ծովեզրէն մեկնող նուազ թուով պզտի նաւակներ ընդերկար շարունակել պատահացող մրրկին հետ նաւահանգիստ մտած էին։ Այս չարալուր գուշակութիւնք հետզհետէ իրական կերպարանք կ'առնուին։ Ամբողջ մի շաբաթ սահեցաւ և դառն քան զդառն ստուգուեցաւ թէ բազմաթիւ ձկնորսի նաւեր կորսուած են, եւ աւաղ այս թուոյն մէջ էր նաև, Անթուան Լէպ-

րջօնի նաւն ալ։ Նաւաբեկութենէն հրաշիւք ազատած ալեկոծեալներէն մին, Ճերմակ-Տունն եկաւ և կրկին դժբաղդութիւնն իմացուց Մարգարիտի։

Կորսուած էր ուրեմն իր ամուսինն, և անդրանիկ որդին. նաև նոցա հետ աներևոյթ եղած էր այն նաւն որ ընտանեկան ապրուստի բովանդակ աղբիւրն էր գրեթէ։

Դ·

ՄԽԻԹԱՐՈՒԹԻՒՆ

Դժբաղդութիւնն Ճերմակ-Տան դուռն ալ առած էր։ Հանրիէթ անդր քան զիւր հասակն հաստատամտութեամբ ի զուր կը ճգնէր իւր մօր արիութիւնն նորոգել։ Մարգարիտ Լէպրէօն բան մը չ'էր լսէր · և իւր ջղուտ ու անշարժ աչերն ցաւոց մի արձան դարձուցած պիտի լինէին զինքն, եթէ ջղաձգական հեծկլտանքներ մերթ ընդ մերթ նորա լանջքին շարժում չտային։

Երեք օրէ ի վեր կ'զգայր նա իւր բովանդակ թշուառութիւնն · և երեք օրէ ի վեր չէր կրցած բառ մ'իսկ արտասանել · և ոչ իսկ իւր սիրտն բափոխելու և իւր յուսահատութեան մի դարման տանելու համար կաթիլ մ'արտասուք թափել։

Երրորդ օրուան կէս օրէն վերջ տիկին Հէռմիէ և Լէօնի Ճերմակ-Տունն այցելեցին · արդէն տասն և հինգ օրէ ի վեր այցելութիւն տուած չ'ըլլալով,

պատմութեանս նիւթ եղող տխուր արկածին նոյն առաւօտ ի դարձին վերահասու եղած էին։

Մայրն ու աղջիկը, հակառակ իւրեանց հոգնութեան զՄարգարիտ և զՀանրիէթ ըստ կարի ամէն կերպիւ մխիթարելու համար վայրկեան մը իսկ չ'ուզեցին յապաղել։

Լէօնի տունէն ներս մանելուն պէս վազեց եւ իւր բարեկամուհւոյն վիզն փարեցաւ։

« Կ'ըսէր, սիրելի Հանրիէթս եկած եմ իմ արտասուքն խառնել քո արտասուացդ հետ, եթէ անկեղծ սիրոյ նշանն կրնայ քո ցաւերն մեղմել, հաւատայ՝ թէ զքեզ հարուածող դժբաղդութեան ամենամեծ բաժինն ես ինքնս պիտի առնում։ »

Հանրիէթ փոխանակ պատասխանելու մատաղ աղջկան ուսին վերայ յենած կուլար միայն։

Իսկ տիկին Հէռմիէ, Մարգարտի ձեռքերն իւր ձեռաց մէջ առնլով, ի զուր կը ջանայր Աստուծոյ կամաց հպատակելու պարտաւորութիւնն ի յուշ ածել, յ'օգնութիւն դժբաղդ կնոջ։

Խորին յուսահատութեամբ կը մրմնջէր, ա՛ւաղ զի ամուսինս և անդրանիկ զաւակս բովանդակ կարողութիւնս ընջեցին և կ'զգամ թէ նոցա մահուան վերայ այլ ես ընդերկար չ'պիտի կարեմ ապրիլ։

Տիկին Հեռմիէ, Լէօնի և Հանրիէթ թէեւ ջանացին ընդհատել այս խօսքերն, բայց Մարգարիտ իւր մտածմանց ուղղութիւնն չ'փոխեց, նորա խորապէս հարուածեալ հոգին՝ անկարելի էր տակա-

ւին երկար ատեն, մխիթարութիւն գտնել։

Տիկին Հեւմիկ բուռն կերպիւ յուզեալ, դըժուարաւ իւր արտասուքն զսպեց եւ վերջապէս իւր դիւրազգացութիւնն սանձելով, յիշեց թէ ինքն դժբաղդ կնոջ օգնել մտադրած էր, եւ այս մտադրութիւնն ուզեց անդէն յայտնել նմա։ Ուստի զգոյշ եւ վայելուչ եղանակաւ ջանաց նկուն գործել արդար զայրոյթն՝ այն անձնաւորութեան որ մինչ ցայն վայր իւր ընտանեաց տանին պիտոյից հայթայթումն նորա՝ եւ ամուսնոյն աշխատութեանց կը պարտէր։

Մարգարիտ ունկն դրաւ տիկին Հեւմիկի, առանց ընդմիջելու զնա։

Շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ, պատասխանեց վերջապէս, ցորքան ապրիմ, կը յուսամ թէ իմ զաւակներն կենսական ապրուստէ չպիտի զրկուին, բայց արդէն ըսի թէ զօրութիւնս սպառած է, նոցա համար ընդերկար չ'պիտի կարենամ ապրիլ. ուստի երբ ի կենաց զրաւիմ, յիշեցէք ձեր մարդասիրական խօսքերն այս հէք որբերուն նկատմամբ եւս, զոր այժմ կ'ուղղէք նոցա մօր։

Տիկին Հեւմիկ, չ'կրցաւ զՄարգարիտ իւր այս որոշումէն յետս դարձնել։

« Ճերմակ-Տան պարտիզին բերքերն կը բաւէին մեզ, կը կրկնէր միշտ, կը հիւսէի, օղակերպ հիւկէններ կը շինէի, այժմ իսկ բաւական ինչ ունինք, եւ թէ կան քան զմեզ աւելի թշուառներ։ »

Այս ազնիւ եւ անշահասէր զգացումներն մեծապէս կը յուզէին զտիկին Հեւմիկ, այնպէս որ Մարգարտի արիութեան վերայ զարմանալով, փոխանակ մխիթարելու զնա, միտքը դրաւ մի տարբեր եղանակաւ օգնել նմա։

Ե.

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Գիշերն վրայ կը հասնէր, Լէօնի և իւր մայրն մեկնիլ կը պատրաստուէին, այն ինչ ի հեռուստ ձայներ և խնդութեանց աղաղակներ լսուեցան։ Նոյն ժամայն դուռը բացուեցաւ, և ո՛րպիսի երջանկութիւն, սեմին առջեւ երեցաւ Անթուան և Սէլէսթէն։ Մարգարտի դժնդակ վշտին՝ մի մեծ ուրախութիւն յաջորդեց և նա դալուկ ի սիրտ իւր ամուսնոյն և զաւկին բազկացը մէջ ինկաւ։

Վայրկեան մի ամէն ոք վախցան, զի մի գուցէ աւելի ուժգին ցնցում մի, խեղճ կնոջ այխտարեր ընդհարում պատճառէ, բայց ուրախութիւնն ճարտար բժիշկ մ՚է. Մարգարիտ ընդհուպ բացաւ աչքերն և հանդարտեցուց զանոնք իւր զաւակաց սիրամիտ դէմքերուն վրայ, զորս յաւիտեան կորսնցուցած կը կարծէր։

Ապա Հանրիէթ, իւր քոյրն և կրտսեր եղբայրն գիրկընդխառն փարեցան իւրեանց հօր և Սէլէսթէնի, զանոնք վերստին տեսնելնուն համար ա-

մենքն ալ երջանիկ էին, և Մարգարիտ յոյժ անհամբերութեամբ կ՚ուզէր տեղեկանալ թէ իւր ամուսինն և զաւակն մեռած կարծուելէ յետոյ ի՞նչպէս վերադարձած էին, մինչդեռ տիկին Հեւմիէ, նորա աղջիկն, և երկու նաւաստիներու ընկերակցող դրացիներն այլ ևս չէին յուսար տեսնել զանոնք։ Ուր ուրեմն Հանրիէթ յիշեց զայն, և յիշեցուց իւր մօր։

Մարգարիտ, Անթուանի և Սէլէսթէնի ընկերակցող դրացիներուն իւր շնորհակալութիւնն նուիրեց, յետոյ տիկին Հեւմիէի մարդասիրական զգացմունքն, մի քանի բառերով իւր ամուսնոյն յայտնեց։ Տիկին Հեւմիէ ի զուր ջանաց կարճել առ ինքն ուղղեալ շնորհակալութեան խօսքերն։ Մարգարիտ յոյժ երախտագէտ էր, և իւր զգացումներն հանդիսապէս յայտնելու առիթն չէր փախցնէր։

Երբ յուզումն հանդարտեցաւ, Անթուան իւր նաւաբեկութեան պատմութիւնն սկսաւ ընել մանրամասնաբար։

« Ինչպէս գիտէք, ըսաւ, մեկնեցանք խիստ խաղաղ օդով մը, որ մեր նաւարկութեան մինչ երկրորդ օրն շարունակեց, և ի վերջոյ մրրիկ մը սկսաւ, և այնպէս իմն կատաղապէս սաստկացաւ, որ զգացինք անդէն թէ մեր կորուստն անճողոպրելի էր. կորովի ջանքերով ի զուր ազատել փորձեցինք, մէն մի վայրկեան կորուստն աւելի ևս կը

մօտենայր ։ Զախող և աղիտաբեր վայրկեանն հասաւ ։ Ալեաց կոհակ մի վիթխարի և մեծ քան զկոհակս որոց բախումն կրած էինք արդէն, խոյացաւ մեր նաւուն վրայ, և ամենքս ալ անդունդին մէջ խորասուզեց ։

« Յետոյ երբ պահ մի ալեաց մկանանց վրայ ելայ, ինձմէ քիչ հեռաւորութեամբ երկու մարդ տեսայ, որք նաւակին բեկորները կը փնտռէին, այնու ալեաց վրայ կանգուն կենալու համար. երկուքն ալ ճանչցայ. մին էր Սէլէսթէն, իսկ երկրորդն՝ մեր բարի նաւաստին Պետրոս ։ Ընդհուպ նոցա հետ միացայ, թերևս անհնար լինի հաւատալ, եթէ ըսեմ, թէ երկար ժամեր այս կերպիւ տատանածուփ չարչարուեցանք ։ Հուսկ ուրեմն նախախնամութեան շնորհիւ, անգլիական մի նաւ հասաւ և զմեզ ժողովեց ։ Նաւապետն և նաւաստիներն մեծաւ փութով խնամեցին զմեզ ։

« Նաւն երբ Ուայթ կղզին հասաւ, ուզեցինք անմիջապէս դէպ ի Հավր ճամբայ ելնել, բայց խոնջ՝ վաստակ և յուզմունք սաստիկ մի տենդ պատճառած էին Սէլէսթէնի, որ երեկ՝ կէս օրէն յետոյ դադրեցաւ. վերջապէս այս առաւօտ մեկնեցանք, և հասնելով աստ, տեղեկացանք թէ մեր մահուան առթիւ մի գուժաբեր բօթ տարածուած է ամեն տուն ։ Դժբաղդաբար, գոյժն ճշմարիտ էր, վասն զի վեց նաւաստիներու միջէն Պետրոս և նա՝ որ զինքն միայնակ ազատած էր, մեզ հետ կրցան ճողոպրիլ ։

« Աստուած գթա՛ մեր հեք ընկերաց հոգիներուն վրայ ։ »

Անթուան այսպէս աւարտելով իւր խօսքերն ի գուճս անկաւ, ամեն ոք մասնակցեցան նմա, եւ ամենուն սրտի խորէն աղօթից ջերմագին մրմունջներ լսուեցան ։ Այս պարտականութիւնն կատարելէ յետոյ, Անթուանի և նորա որդւոյն անյուսալի վերադարձին վրայ եւս երախտագիտական աղօթքներ բարձրացան, ապա դրացիներն մեկնեցան, և Ճերմակ-Տան մէջ իրր օտար՝ Լէօնի և նորա մայրն մնացին ։

Լէօնիի մայրն ըսաւ. « Գործերու վրայ ուրիշ առթիւ կը խօսիմք, և կը թողումք զձեզ ձեր ուրախութեանց մէջ, վաղն տեսնուելու յուսով ։ »

Եւ փախուստ տալով այն նորանոր շնորհակալութիւններէն, զորս Լէպրէօնի ընտանիքն կ'ուզէր ընծայել, Լէօնիի հետ կառքն նստաւ, և Կնճնեաց ուղին բռնեց շտապաւ ։

Զ.

ԱՆՅՈՒՍԱԼԻ ՄԻ ԼՈՒՐ

Երկրորդ օրն Անթուան նաւաբեկութենէն յառաջ եկած չքաւորութիւնն դարմանելու միջոցներուն վրայ սկսաւ մտածել։ Արդէն գիտեմք թէ չքաւորութիւնն յոյժ մեծ էր․ բայց ինչպէս կ՚ըսէր Մարգարիտ, «Հարկ էր մխիթարուիլ, զի մեր միութեամբ երջանիկ եմք յոյժ և խուն ինչ աւելի աշխատութիւն ամէն բան պիտի կարգադրէ։»

Անթուան և Սէլէսթէն յաջորդ օրն Հավր ելնել որոշեցին, որպէս զի զիրենք ծովեզրն իւր նաւակին մէջ գործածել ուզող ձկնորս մի նաւավար գտնեն։ Մարգարիտ բուռն կերպիւ կը թախանձէր որ ձկնորսութեան վիճակէն նուազ վտանգաւոր մի գործ ընտրեն․ բայց վիճակի այդ փոփոխութիւնն անագան էր յոյժ։ Սէլէսթէն նոյն իսկ թէ և մանուկ, բայց շատ կը սիրէր ծովային աշխատութիւնն և թէպէտ աղէտաբեր գիպուածն՝ որում զոհ պիտի լինէր, պահ մը հեռացուց զնա իւր աշխատութե-

նէն, սակայն և այնպէս անհամբեր և աներկիւղ կազմ և պատրաստ էր ուրիշ վտանգներու ևս խիզախել։

Այս պարագային մէջ, ամէն նաւաստի համամիտ են․ վտանգաւոր ճամբորդութիւններէն յառաջ եկած հազարաւոր յուզմանց սովորեալ, կը ձանձրանան երբ ցամաքի վրայ մնան ընդ երկար, և տարիքն կամ հիւանդութիւններն միայն կրնան իւրեանց յանդուգն և վտանգաւոր ասպարիզէն լքանել զանոնք։

Տիկին Հէամիէ, ըստ իւր խոստման եկած էր տեսնել Լէպրէօնի ընտանիքն։

«Մի կարծէք թէ շնորհ մ՚է, ինչ որ պիտի ընեմ» ըսաւ Տիկինն, երբ Մարգարիտ իւր ամուսնոյն որոշումն պատմեց նմա․ «Գիտեմ թէ պիտի մերժէք, բայց նոյն իսկ յ՚օգուտ ձեր զաւակաց, և Անթուան ձկնորսի նաւու մէջ բաժին մ՚ունենալ կարենալու համար, կը հաւատամ թէ պիտի ընդունիք այն կարեւոր գումարն զոր ինչպէս և երբ կ՚ուզէք վճարեցէք ինձ։ Այս կերպիւ ձեզ պատահած կորստեան վրայ այնքան մեծ նեղութիւն չպիտի զգայք։»

Ի սրտէ շնորհակալ և երախտագէտ եմ, Տիկին, ըսաւ Անթուան, բայց չկարեմ ընդունիլ այդ գումարն, զի ինչպէս կը տեսնէք ծովն յոյժ յանդուգն է և քմածին, այսօր շատ կը շահինք վաղը մեր բոլոր շահն կը կորսնցնեմք, ուստի և ի վճարումն

մեր պարտուց պիտի ստիպուիմք երկար ատեն սպասեցնել տալ Ձեզ։

« Այդ մասին անհոգ եղիք բնաւ Տիկին Հեռմիէ, կը կրկնեմ թէ վճարեցէք երբոր կրնաք. միթէ՞ չեմ ճանչնար Ձեր կարողութիւնն. լաւ գիտեմ արդէն թէ ձեր աշխատութեամբ և տնտեսագիտութեամբ կրցած էիք մի նաւակ գնել, ուրեմն փախնալով մի մերժէք այն փոքրիկ ծառայութիւնն, զոր այնքան ուրախ սրտով կ'ուզեմ մատուցանել Ձեզ։ »

Անթուան և իւր կինն այս օրինակ բարեսրտութեան մը չկրնալով ընդդիմանալ Տիկին Հէռմիէի խօսքերուն անսացին։ Այս օգնութիւնն իւրեանց համար անյուսալի չէր. օգնութիւն մ'էր այն որ իւրեանց վիճակին աւելի եւս դժուարին կերպարանք մի կ'ընծայէր, զի տեղի կ'տայր որպէս զի Անթուան նաւապետ ըլլալէ յառաջ իբր պարզ նաւաստի ծովային աշխատութեանց ձեռնարկէ և մեծամեծ չահերու հետամուտ լինի։

Այսպէս ամէն ինչ կարգադրուելէ վերջ, Մարգարիտ աղաչեց զՏիկին Հեռմիէ և Լէօնի, որ նախաճաշն իւր ընտանեաց հետ ընել հաճին։ Հրաւէրն ընդունուեցաւ, և ձերմակ-Տան բերքերէն թարմ կաթ և համեղ պտուղներ և կարագ, սպիտակ մի սեղանի վերայ պատրաստուեցան ընդ հուպ։

Երջանկութիւնն միայն յամրաքայլ կը հասնի։ Մինչդեռ ամէն ոք կը նախաճաշէին և ապագայ խորհրդոց վերայ կը խօսակցէին բերկրագին, թըղ-

թարերն ներս մտաւ, և բաւական ստուարածաւալ մի նամակ յանձնեց։ Սոյն նամակին հասցէին գիրն ծանօթ կը թուէր Անթուանի, սակայն չէր կրնար հաստատապէս որոշել. ի՛նչ եղաւ երբ հետեւեալ տողերն կարդաց « Սիրելի եղբայր իմ...» ինքզինքն խաբուած կարծեց և ամենեւին մոլորեալ, ստորագրութիւնն փնտռեց. աչքերն անոյշ արտասուքով թրջուած, կարդաց, « Կիյօմ Լէպրէօն։ » Ուրախութեան մի աղաղակ արձակեց։ « Եղբօրմէս » գոչեց, ուրեմն եղբայրս կ'ապրի տակաւին. Աստուած իմ որքան երջանիկ եմ։

Է.

ԿԻՅՈՄ ԼԷՊՐԷՕՆԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐՆ

Անցնիւր ոք Անթուանի զգացած ուրախութեան և զարմանաց մասնակից լինելով, խնդրեցին նամակն ընթեռնուլ, որ անմիջապէս սկսաւ հետեւեալ կերպիւ ։

« Սիրելի եղբայր իմ.

« Երկար ատենէ ի վեր կը կարծես անշուշտ թէ ոչ եւս եմ. մեր բաժանումէն ի վեր քսան տարիներ սահեցան անցան, և արկածներն խիստ արագութեամբ յաջորդեցին իրերաց, զորս եթէ մինչեւ ցարդ քեզ գրել յապաղեցայ, պիտի ներես անշուշտ ։ Քանի քանի անգամներ մտածեցի քո վրայ, սիրելի եղբայր իմ, քո յիշատակն չեմ մոռցած երբէք, և այժմ մի երջանկութիւն եւեթ կ՚ակնկալեմ, այդ երջանկութիւնն է զքեզ վերստին տեսնել և քո ընտանիքն ճանչնալ ։

« Թէ Հարաւային Ամերիկայի մէջ դէպքերու ո՞րպիսի յաջորդութեամբ կրցայ լինել մի հարուստ

անկագործ, զայն պիտի պատմեմ քեզ ։ Ալքիօնէ մեկնելս քսան տարի է. գիտես արդէն թէ երկար ճամբորդութիւններն կը սիրեմ. ինձ այնպէս կը թուէր, թէ իմ երջանկութիւնն գրեթէ տակաւին անծանօթ երկիրներ տեսնելու ըղձից մէջ կը կայանար, և իմ այս իղձն ու գիտաւորութիւնն իրացնելու համար, առաջին յաջող առիթն ձեռքէ չթողուլ որոշեցի ։ Այս փափաքելի առիթն ընդհուպ ներկայացաւ ինձ ։

« Այն նաւն՝ ուր նստած էի, Նոր-Երկրին լայնատարած ծովուն մէջ անհետ եղաւ, մեծաւ դժուարութեամբ մահուանէ ճողոպրեցայ, և մի վաճառականի կողմէ ընդունելութիւն գտայ, որ բարեկամութիւն հաստատելով ինձ հետ, առաջարկեց իւր քով մնալ իբր օգնական. հաւանականաբար պիտի մերժէի այս առաջարկութիւնն, եթէ ի պէտս իւր վաճառականութեան երկար ճամբորդութիւն ընելու սովորութիւնն, և զիս իրեն հետ տանելու կամքն չ՚յայտնէր ։

« Այս առաջարկութիւնն ընդունեցայ, եւ ատրջանաց մի պատճառ չ՚ունէի ։ Պարոն Սիմբալն, այս էր վաճառականին անունը, ազնիւ և պատուաւոր անձ մ՚էր, այնպէս որ պիտի պահեմ միշտ ի սրտի նորա ամենասիրելի յիշատակն ։ Հինգ տարիներ նորա ընկերութեամբ անցուցի ։

« Ըստ իւր բաղձանաց իւրաքանչիւր գարուն կղզւոյն ամենէն առանձնակեաց վայրերն կ՚երթա-

յինք, Միացեալ-Նահանգաց կողմերն ալ այցելելով բազմաթիւ ձկնորսներու և որսորդներու հետ բարեկամութիւն կը հաստատէինք, որք իւրեանց փառաւոր ընտիր մասերն Պ. Սիմբսընի կը պահէին։ Կատարեալ խնայողութիւններ կ'ընէի, որովհետեւ իմ պաշտպանն ճշմարիտ բարեկամ մ'էր և մեծ բաժին կը հանէր ինձ, թէպէտ և իւրեան օգտակար լինելու համար սակաւիկ ինչ կը նեղուէի։

«Այսպէս հինգ տարիներ նորա մօտ էի և երբ Պ. Սիմբսըն իւր թղթակիցներէն միոյն յանի ընթացից պատճառաւ իւր շահերն պաշտպանելու համար, պարտաւորեցաւ Նիւ-Եօրք երթալ, ընկերացայ նմա։ Այս քաղաքին մէջ որոգայթագիր որսորդներու վերայ կը խօսէին. որոգայթագիր որսորդներն այնպիսի մարդիկ են, որք յարգի և ընտիր մաշկեակ ունեցող կենդանիներ որսալու և հնդիկ ցեղերու հետ առ և տուր ընելու համար Հիւսիսային Ամերիկայի ամենէն ներքնակողմերն գնալ դիմել չեն վախնար։

«Այս որսորդներէն մի քանիներու արկածից պատմութիւնն զիս հրապուրեց, նոցա արհամարհած վտանգներն, վայրի կենդանիներ բռնելու առեն իւրեանց համար պահուած անագորոյն մահն, նոցա համբերութեամբ կրած անհնարին չքաւորութիւններն, զորս կը նկարագրէին ինձ, երբէք յետս չկասեցուցին զիս։ Իմ որոշումս անփոփոխելի էր. Յայտնեցի Պ. Սիմբսընի թէ կ'ուզէի որոգայթագիր

որսորդ լինել. ի զուր փորձեց տհաճութեան նշաններ ցոյց տալ ինձ, ոչինչ ունկնդրեցի, և վերջապէս ըսի իրեն թէ վտանգալից այս նոր ասպարիզին մէջ չպիտի մոռնամ երբէք Ձեր բարութիւնն։»

«Այս ազնիւ մարդը տեսնելով որ զիս իմ որոշումէն չպիտի յաջողի յետս կասեցնել, ուզեց գէթ բարեկամութեան մի գրաւ թողուլ ինձ։ Հինգ տարիէ ի վեր իմ անտեսագիտութեամբ դիզած և մեծագոյն մասն Նոր-Երկրի՝ իւր տան մէջ պահուած գումարէն աւելի մի գումար տուաւ ինձ, յետոյ իբր իւր զաւակն գրկելով զիս իմաստութեամբ խրատեց և վերջացուց իւր խօսքերն ըսելով՝ եթէ երբէք պէտք ունենայի իրեն, ապահովապէս պատրաստ պիտի լինի ընել ինչ որ կարելի իմն էր։

«Երկու օր յետոյ բաժնուեցայ Նիւ-Եօրքէ որսորդաց մի խմբով որ խիստ երկար արշաւանք մ'ընելու համար կը մեկնէր։

«Չեմ ուզեր, սիրելի Անթուան պատմել քեզ, թէ այս արշաւանաց ժամանակ որքան նեղութիւններ կրեցի և որքան անիծեցի այն վտանգալից խորհուրդն, որ մղած էր զիս յայդ գործ. պիտի ըսեմ միայն թէ հաստատամտութեան շնորհիւ դժուարաւ իմն կրցայ դիզել մի փոքրիկ հարստութիւն, և իմ անխորհուրդ մտածութեամբ վեց տարի յետոյ Նոր-Օրլէան հասնելով այն ինչ որոշած էի նաւ մտնել և դիմել ի Ֆրանսա, նորադէպ մի արկած կաշկանդեց զիս աստ՝ յԱմերիկա։

«Մի գիշեր, հեռաւոր փողոցէ մը անցած ատենս, աղաղակներ լսեցի որ գեղեցկադէմ տնէ մը դուրս կ'ելնէին. առանց մտածելու թէ ի վտանգ կրնայի ընթանալ, դէպ ի դուռն սլացայ, բայց հաստատապէս գոցուած էր։ Ի զուր փորձեցի խորտակել զայն. օգնութիւն գոչեցի, երբ գետնայարկ մի պատուհան տեսայ որուն փայտաշէն փեղկերն չէին փակուած, անմիջապէս վեր ելայ անոր և ինքզինքս մի ընդարձակ սրահի մէջ գտայ որոյ ծայրն Թերագամ և կիսաբաց մի դռնէ անդրադարձեալ լուսոյ մի ճառագայթ կը պլպլար։ Լսած աղաղակներս կը շարունակէին դեռ, այլ հետզհետէ կը տկարանային։ Իմ անցից արգելք եղող ամէն տեսակ բազմաթիւ կահ կարասիք տաւթուր կոխելով՝ վերջապէս հասայ սրահին դուռը, մղեցի զայն, և ահաւոր մի տեսարան ներկայացաւ ինձ։

« Յաղթանդամ և ուժեղ մի մարդ, իւր ոտից տակ տապալած էր մի ծերունի, կատաղութեամբ կը հարուածէր զնա և արիւնն վտակի նման կը հոսէր։ Մարդն տեսնելով զիս՝ դաշոյնը բարձրացուցած յարձակեցաւ իմ վերայ, բայց բարեբաղդաբար մի ատրճանակ ունէի, որ անմիջապէս արձակեցի, և մարդասպանն կուրծքէն վիրաւորելով տապալեցի իւր զոհին քով։ Այս միջոցին մարդիկ խռնուեցան տան մէջ. սոքա այն դրացիներն էին որք պատուհանէն վեր ելնելէս յառաջ՝ արձակած աղաղակներէս յուզուած էին։

« Նոցա օգնութեամբ մարդասպանն պրկեցինք ընդ հուպ, և ծերունին իւր անկողնոյն մէջ հանգչեցնելով, իւր վիճակին օգտակար ամէն խնամներն տուինք։ Ծերունին ժամանակ մը վերջ ըսաւ, թէ իւր վերայ վատօրէն յարձակող մարդն, իւր սեպհականութեանց նախկին գործակատարն էր, որ լաւ մի պաշտօն կորսնցնելուն համար կատղած երդունցած էր վրէժ լուծել և գիտնալով որ իւր նախկին տէրն մէկ կամ երկու շաբաթ, ի Նոր-Օրլէան՝ իւր պանդոկին մէջ պիտի բնակէր, իւր խորհուրդն ի գործ դնելու համար, ճարտարութեամբ յաջող վայրկեան մը ընտրած էր։

« Տասն և հինգ օր վերջ, մարդասպանն որ իւր ընդունած վէրքէն չէր մեռած, մշտնջենաւոր բանտարկութեան դատապարտուեցաւ։ Իմ ազատած Ծերունին Պարոն Ռիվէրս, հարուստ գաղթական մ'էր. երբ մի քիչ առողջացաւ, ստիպմամբ ուզեց տանել զիս իւր առաջին բնակարանն՝ որ Բօնշաթւէնի լճին եզերքն էր հաստատուած։

«Նորա թախանձանաց համակերպեցայ, բնակարանն, ուր առաջնորդուեցայ, գեղատեսիլ մի գիւղի մէջ սքանչելի երևոյթ ունէր։ Այս գեղեցիկ օթեւանին մէջ մի բան միայն զիս վշտացուց. տեսայ դժբաղդ գերիներ, որք անողորմ մի տեսչի խարազանի և գաւազանի հարուածներուն տակ կը կառավարուէին։ Պ. Ռիվէրս՝ բարեսիրտ մի անձ ըլլալով այն խնդրոյն վերայ ըրած տհաճ խօսքերս

յօժարութեամբ ունկնդրեց, և առաջարկեց ինձ, որ իւր սեպհականութիւններն նոյն իսկ ես յանձանձեմ. ընդունեցի նորա առաջարկն։

«Պ. Ռիվէրս իմ աշխատութենէն յոյժ գոհ էր, և ինձ հետ աւելի իբր բարեկամ քան իբր տէր կը վարուէր։ Աւաղ զի մեր տեսութենէն երկու տարի յետոյ մահն բաժնեց զմեզ, մեռաւ նա և իւրեան մատուցած ծառայութեանցս յերախտագիտութիւն, իբր գրաւական, մի կտակագրով թողուց ինձ մի նշանաւոր ժառանգութիւն։

«Պ. Ռիվէրս այրի և անժառանգ լինելով, իւր ինչքերն հեռաւոր ազգականաց կը վերաբերէին, որք միանալով անդէն բաժնեցին իւրեանց մէջ և անուրդի հանեցին զանոնք։

«Ինձ կտակեալ ժառանգութիւնն և իբր որոգայթադիր որսորդ շահած դրամներս մի մեծ և գեղեցիկ հարստութիւն կազմեցին ինձ, այնպէս որ անմիջապէս որոշեցի անկագործ լինել, և Բօնշաթրէնի լճին եզրը գտնուած բնակարանն գնեցի։

«Ահաւասիկ ութ տարիէ որ սեփհականութեանց տէր եմ. իմ այս հարստութենէն յետոյ տակաւին շատ ինչքեր աւելցուցի, հարուստ եմ, խիստ հարուստ և միայն ընտանիք կը պակսի ինձ։ Քառասուն և հինգ տարեկան եմ, սակայն սոյն ծանր աշխատութիւններն զորս Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ ճանապարհորդութեանս ատեն կրեցի, ժամանակէն յառաջ ծերացուցին զիս։ Կ'ուզեմ տեսնել

զՖաղիա, իմ սիրելի երկիրն՝ Հավրը, և զքեզ ամենքդ ալ գրկել։ Դժբաղդաբար չպիտի կրնամ առայն հասնիլ առանց իմ շահերն ի վտանգի դնելու, և այս շահերն, սիրելի Անթուան քուկդ և քո ընտանեացդ են, որոց վերայ պարտիմ խնամով հսկել։

«Սակայն չեմ ուզեր ընդերկար միայնակ մնալ, և ահա ինչ որ կը բաղձամ. Նոր-Օրլէանի մէջ, իմ ունեցած բարեկամացս մէկէն՝ որոյ քու նկատմամբ ծանօթութիւններ տալ յանձնարարած էի, տեղեկացայ, թէ ամուսնացած և չորս զաւակաց տէր եղած ես. որոյ անդրանիկն՝ Հանրիէթ գեղեցիկ աղջիկ մ'է չուրջ տասն և երեք տարեկան։ Կը բաղձամ սիրելի Անթուան որ իմ եղբօր աղջիկն, ինձ ղրկել յօժարիս, հաւատա՛ թէ նա շատ երջանիկ պիտի լինի աստ. իմ տեսչին կինը որոյ տանս խնամակալութիւնն յանձնած եմ, ընտանեկան ամէն ձիրքերով օժտեալ կին մ'է որ իբր անձնուէր մայր պիտի խնամէ զՀանրիէթ։

«Քաղցր է ինձ յուսալ եղբայր իմ թէ այս կամքըս պիտի գործադրես, որոյ զօդած կապած եմ իմ քաղցրագոյն յոյսերս։ Իմ եղբօր աղջիկն կ'ուզեմ ընել ինձ մի հարուստ ժառանգորդ, բայց կ'ուզեմ նաև իւր ընկերակցութիւնն վայելել որ յոյժ քաղցր և թանկագին պիտի լինի ինձ, մանաւանդ իմ ակարութեան օրերուն մէջ, որ տակաւ զիս ձնշել կը սկսին։ Անթուան այս երջանկութիւնն մի՛ մերժեր ինձ համար, և մտածէ՛ թէ ի քէն խնդրած զոհողու-

թիւնս սակ քու ընտանեաց բարօրութեան պիտի նպաստէ ։ Կը հաւատամ թէ յետ այսորիկ երկար ատեն չպիտի ապրիմ, մի քանի տարիներ արագութեամբ պիտի անցնին և քու դուստրն մի նոր ուրախութեան մէջ պիտի տեսնես ։

« Կը յանձնարարեմ իմ կողմէ գրկել քոյրս, և նորա ամբողջ զաւակներն, որոց այնքան կը փափաքիմ ծանօթանալ ։ Իսկ զքեզ, հաւատայ սիրելի եղբայր իմ, թէ կը սիրեմ այնքան՝ որքան կը սիրէի մեր մանկութեան զուարթագին աւուրց մէջ. կը մտածեմ քու վերայ, և ինչպէս մեք՝ երկուքին մանուկներս, մեր բարի մօր քով խաղացած ատեն կը գրկէինք զիրեար, այնպէս կը գրկեմ զքեզ ։

« Մնաք բարեաւ, Անթուան, չեմ յուսար թէ կարենամ զքեզ տեսնել, զի կը կրկնեմ դարձեալ թէ ծերացած եմ, բայց մինչ ցյետին վայրկեան քու սիրելի և անձնուէր եղբայրն պիտի մնամ ։

ԿԻՅՈՄ ԼԷՊՐԷՕՆ

Բօնչառրուէնի լինն
Ազատոխայի ամսուանոցն . 183

Նոյն գրոյն մէջ, թղթիկ մ'եւս ծրարուած էր, յորում հետեւեալ տողերն գրուած էին ։

« Սիրելի Անթուան կ'իմանամ որ քու աշխատութեամբ բարեկեցիկ կ'ապրիս, ուրախ եմ. բայց ինձ արդէն ծանօթ ազնուութեանդ հակառակ, քու մասին քեզ խօսածներէս կարծեմ չպիտի վիրաւորուիս

երբէք ։ Մտածէ՛ Անթուան թէ նաւաստիի մը վիճակըն անստոյգ է և դու պարտիս չորս զաւակաց պէտքերն մատակարարել ։ Թոյլ տուր ուրեմն որ զհանրիէթ զրկելու խնդիրն կրկնեմ, և ներէ ինձ, որ նորա քրոջ և եղբարց ինչպէս նաև քու կնոջ համար ծրարեալ այս փոքրիկ պարգեւն նուիրեմ ։

« Սոյն թղթարերս, իմ բարեկամներէ միոյն թղթակցին՝ ի Հավր Պ. Պէրթէնի նաև գրեցի, որ եղբօր աղջկանս ճամբու ծախուց և իւր հետ բերելիք կարասեաց փոխադրութեանն համար 2000 ֆրանքի մի գումար վճարէ քեզ ։ »

Կ. Լ.

Տնկարարին թղթին մէջ յիշուած փոքրիկ պարգեւն 10.000 ֆրանքի փոխանակագիր մ'էր ի վերայ Պ. Պէրթէնի ։

Ձեմք կարող պատմել թէ որպիսի խորհրդածութիւններ յառաջ բերաւ, Կիյոմ-Լէպրէօնի արկածից պատմութիւնն, և որքան զարմանալի թուեցաւ զհանրիէթ առ ինքն զրկելու աղաչանքն ։

Անթուան իւր եղբօր նամակին վերայ մեծապէս յուզուած էր թէև այլ ուրախ էր նաև զի իւր եղբայրն տակաւին կ'ապրէր, և բաղդն յաջողած էր նմա. բայց որքան ալ Կիյոմի բարի մտածմանց և գործոց մասին երախտագէտ կ'զգայր զանձն, սակայն և այնպէս իւր աղջկէն բաժնուելու մասին եւս չկարէր վայրկեան մ'իսկ մտածել ։

8.

ՆՈՐ ՎՇՏԵՐ

Անթուան Լէպրէօն իւր եղբօր նուէրն՝ անդր քան զ՛ակնկալութիւն, իւր գործոյ կարգադրութեան գործածեց և փոխառութեան հոգէն զինքն ազատեց։ Ստուգիւ Տիկին Հէումիէ սովորական փոխառու մը չէր, բայց գումար մը, որքան և դոյզն լինէր, փոխ տալ, Անթուանի համար ճշմարիտ երջանկութիւն մ՚էր։ Տիկին Հէումիէի յօժարակամ և մարդասիրական նուիրատուութեանն համար, Անթուան այնքան երախտագիտութիւն ցոյց տուաւ, որ երկու ընտանեաց փոխադարձ սիրոյ կապերն՝ կարելի եղածէն աւելի սերտ կերպիւ ամրապնդեցան։

Ճերմակ-Տան բնակիչներն այլ եւս հանգիստ, խաղաղ և երջանիկ մի կեանք կը վարէին։ Նաւաբեկութենէն կորսուած նաւուն յաջորդած էր մի նաւակ նոր և գեղեցիկ։ Տան պարտիզին կից մի մեծ արտ գնուած էր, որ արդիւնաշատ մի պարտէզ լինել կը խոստանայր, այս ստացութիւններէն յետոյ,

Անթուան իւր եղբօր ղրկած գումարէն յաւելեալ մասն Տիկին Հէումիէի խորհրդով՝ շահու դրաւ, անակնկալ պարագայից մէջ գործածելու համար։

Հուսկ յետոյ սիրալիր և երախտագիտական մի նամակ գրեց առ անկարարն։ Սոյն նամակաւ զՀանրիէթ ղրկելու աղաչանաց կը զիջանէր բայց միանգամայն Կլյօմէ կը խնդրէր թախանձանօք թողուլ զԱմերիկա, և գալ բնակիլ ի Գաղիա, իւր ընտանեաց մօտ։

Հանրիէթ թէև գորովանօք կը սիրէր զիւր ծընողքն, սակայն իւր հօրեղբօր գնալու համար ընելիք ճանփորդութեան վերայ մերթ խորհրդածելով չէր կրնար իւր ուրախութիւնն զսպել։

Իւր եռանդուն երեւակայութիւնն այցելելիք երկիրներն այնքան յափշտակիչ գոյներու տակ իւր աչաց առջեւ կը բերէր, որ իւր հօր որոշման վերայ տխրած ըլլալուն համար յաճախ զարմանք կ՚զգայր։

Հանրիէթ այս տխրութիւնն մոռանալու և իւր ընտրելագոյն գրօսանքն լինելու համար, աղաչեց զԼէօնի, գրքեր փոխ տալ իրեն, որ մասնաւորապէս գրուած լինին Ամերիկայի վերայ, ուր կը բնակէր Կլյօմ-Լէպրէօն. և որ շատ անգամներ այդ երկրին նկարագրութիւնն կարդալով յոյժ սքանչացած էր։

Այս կերպիւ գրեթէ մի տարի սահեցաւ. ձմեռն վերայ հասած էր, և ահաւոր խստաշունչ մրրիկներ Մանշի ծովն վերի վայր կը յուզէին

և դժնեայ ու ձախող նաւաբեկութիւնք անդադար իրերաց կը յաջորդէին։ Ծովեզերեայ նաւաբեկութիւնք առ հասարակ աւերմանց ենթակայ էին, չկայր մի ընտանիք որ իւր անդամներէն մի քանին կամ իւր ընչից մեծագոյն մասն ի կորուստ տուած չլինէր. շատերն այս երկու տեսակ աղետից ներքեւ կը ճնշուէին։ Մինչ ցայն վայր Անթուան Լէպրէօնի նոր դժբաղդութիւն չէր պատահած. բայց յանկարծ մի սաստիկ յօդացաւութիւն զինքն երկար ատեն սենեկէն դուրս չելնելու դատապարտեց։ Հարկ եղաւ նաւակն յանձնել իւր բարեկամներէն միոյն հրամանատարութեան, որոյ ճարտարութեան կը վստահէր։ Այս փոփոխութեան վերայ տակաւին մի ամիս չէր անցած, այն ինչ նաւակն յոռի կառավարութեամբ մրրկի ատեն Հավրի եզերքն քարաժայռերու վերայ խորտակեցաւ։ Նաւուն մէջ գտնուած գործիքներու կէսն կորսուեցաւ, մի մեծ բարեբաղդութիւն էր Անթուանի համար, որ իւր որդին Մէլէսթէն, տակաւ ինչ տկար լինելով, նոյն օրն ձկնորսութեան չէր ելած։

Հարկ չկար այլ եւս մի նոր նաւակ գնելու մասին մտածել, զի Անթուանի հազիւ կը բաւէր ինչ որ ունէր, իսկ այս կորուստը նորա կրելիք վշտերուն նախադուռն էր։ Իւր կինն՝ երկար ատեն ծանրապէս հիւանդացաւ, ինքն իսկ մեծամեծ խնամոց պէտք ունեցաւ, և երբ այս բովանդակ ծախուց

հաշիւներն հատուցանել հարկ եղաւ, ոչ միայն ի պահեստի դրուած գումարն սպառեցաւ. այլ և Ճերմակ-Տան փոքր սեպհականութիւնն ապահովութեան դնելով փոխառութիւն ընել պարտաւորեցաւ։

Անթուան ի զուր կը ճգնէր դժբաղդութեան դէմ մրցիլ, և իւր պարզ նաւաստի վերստին ձկնորսութեան ձեռնարկել. իւր անդամներն յօդացաւութենէ խոշտանգեալ՝ աշխատութենէ կասեցուցին զնա. և ընտանեկան կացութիւնն այնպիսի մի վիճակի հասաւ, որ Ճերմակ-Տունն ծախել մտադրեց։

Այս մտադրութիւնն ընտանեկան յարկն արտասուօք լցուց։

Գ.

ԿՐԿԻՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ

Սովորականէն աւելի տխրալից օրուան մի գիշեր, Սէլէսթէն չկարենալով այլ եւս տոկալ, իւր բովանդակ զօրութիւնն ժողուելով, իշխեց առաջարկել իւր ծնողաց՝ որ վաճառականական մի նաւ մտնելու և հեռանալու թոյլտուութիւն տան իրեն։

«Բաւ, գրեթէ տասն երեք տարեկան եմ, չափահաս, ուժեղ և յանդուգն. լաւ գիտեմ իմ արհեստն, ճանձրանամ աշխատութենէ, ուրեմն թոյլ տուք ինձ որ վաճառականութեամբ հեռանամ։ «Յոյս» անուն եռակայմ նաւն, որ սեղանաւորի եղբօրն Պ. Պէրթէնի կը վերաբերի, երկար և օգտակար ճամբորդութեամբ ի Չին և անտի ի Ճաբօն պիտի մեկնի անմիջապէս։ Ապահով եմ որ երբ Պ. Պէրթէնի խօսուի, ծովու վերայ ունեցած վարժութեանս շնորհիւ, իւր նաւուն մէջ սիրով պիտի ընդունուիմ։ Այս կերպիւ իմ ամսականն ձեզ յատկացընելով պիտի կարենամ օգնութեան ձեռք կարկառել ձեզ։ »

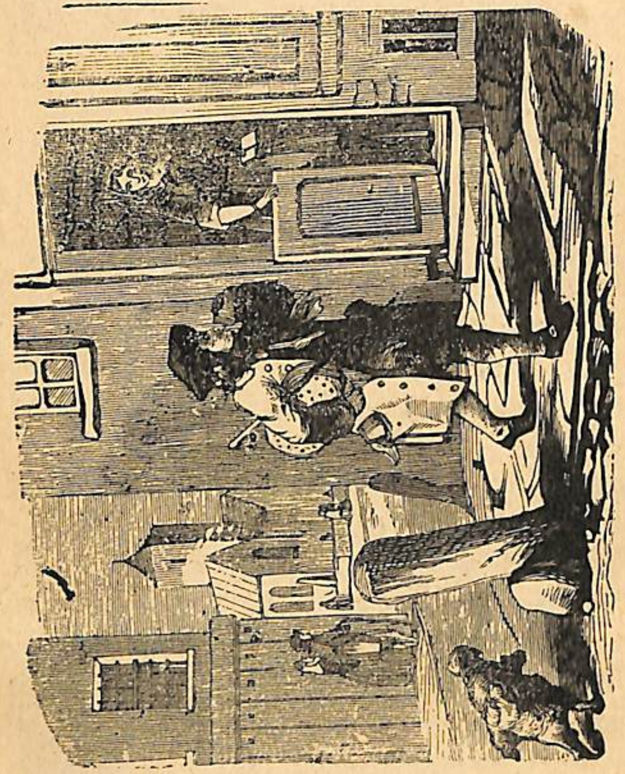

Մարգարիտ Լէպրէօն այս վսեմ խօսքին վերայ յարատասուս փղձկեցաւ եւ ըսաւ , ո՛չ , քո բաժանման չկարեմ հաւանութիւն ընծայել ։

Մտածէ՛ ուրեմն , մայր կրկնեց Սէլէսթէն , թէ այս բաժանումն , մեր ծովային պաշտօնին բերմամբ վաղ կամ անագան պիտի հասնի ։ Այժմ՝ հօրս նաւակը վերստին խորտակուեցաւ , եւ ես սատ մի բան շահելու բաղդն չ՚ունիմ երբէք , մինչդեռ երկայն ճամբորդութեամբ մեկնելով , կրնամ յոյժ օգտակար լինել ձեզ ։

«Սէլէսթէն իրաւունք ունի » ընդմիջեց Անթուան , կ՚ընդունիմ իւր կարծիքն , ոչ թէ մեզ օգտակար լինելու , այլ բաղդին եւ ճախողանաց վարժելու եւ իւր ուղղոյն ընթացքն՝ յոր կը գտնուի այժմ , շարունակելու համար ։ Աշխատասէր է նա եւ հանճարեղ , սակայն մի պարզ ձկնորսի վիճակն ասպարէզ չ՚ունի , թոյլ կ՚տամ ուրեմն իրեն , որ «Յոյս» նաւն մտնէ եւ մեկնի ։ Թո՛ղ Աստուած հսկէ նորա վերայ եւ մեզ վերադարձնէ զնա , հաւատարիմ իւր այն սկզբանց որ ջանացի տալ նմա ։

Անթուան գկայ առաւ , վասն զի հակառակ իւր ակներեւ հաստատամտութեան , որդւոյն բաժանման գաղափարն իւր սիրտն կը յօշոտէր , իսկ Մարգարիտ գլուխն իւր ղենջակին տակ ծածկած , դառնապէս կ՚արտասուէր ։ Հանրիէթ նաեւ կ՚ուլար . Էմիլի եւ կրտսերն Հանրի իւրեանց ծնողաց եւ քրոջ արտասուքն սրբելով՝ կը հեծկլտային եւ Սէլէսթէնի

հանդերձից կը փարէին, իսկ թէ նոյն վայրկենին մեկնիլ պատրաստուէր։

Ութ օր յետոյ, առոյգ պատանին, կը մեկնէր Համբէ հասնելու համար՝ այն ճամբորդութիւնն որ առ նուազն երկու տարի պիտի առնէր։

Անթուանի և Սէլէսթէնի ողջութիւնն, աւաղ այս բաժանմամբ չվերջացաւ։ Երկրորդ մի նամակ եւս հասաւ Կլյօմէ, որ կը խնդրէր թախանձանօք, զի Հանրիէթ Նոր-Օրլէան ճամբայ ելնէ։ Տնկարարըն կը յայտնէր իւր եղբօր որ եթէ իւր այս խընդիրն վերջնապէս ընդունուի, Պէրթէն սեղանաւորէն ստանայ իրեն հարկ եղած գումարն, որ երկրորդ անգամն լինելով մինչեւ 10000 Փրանք կ'արտօնէր։ Կլյօմ կը յուսայր թէ իւր գրած այս նամակն վերջինն էր, և եթէ Հանրիէթ առ ինքն չղըրկուէր, իւր ընտանիքն ժառանգութենէ պիտի զրկէր։

«Ի՞նչ պատասխանել,» կը հարցնէր ինքնին Անթուան և իւր տխուր վիճակին վրայ կը մտածէր յուսահատութեամբ։ Կը տեսնէր թէ երկար ատեն չպիտի կարենայ աշխատիլ, և իւր վերահասեալ առողջութիւնն, մի խիստ և տաժանելի աշխատութեան կարենալ ձեռնարկելու յոյս տակաւին չէր ընծայեր։ Կինն օր ըստ օրէ կը տկարանայր, և անհրաժեշտ ու կարեւոր գործոց մէջ չկարէր աջակցիլ նմա։ Էմիլի և Հանրիէթ իւրեանց հասակին բնականակ կարողութեամբն, անհնարին էր

քաղցրութեան մէջ կ'սկսէին նեղուիլ, զոր հարկ էր համբերութեամբ տանիլ։ Հանրիէթ նոյն իսկ իւր առոյգ կազմութեան և արիութեան հակառակ օր աւուր կը տժգունէր։ Այս օրինակ կացութիւնն դժնդակ էր։

Անթուան որ ուրիշ օգնութիւն խնդրելու մասին յոյժ մեծամիտ էր, աւելի լաւագոյն համարեց իւր զաւակաց միայն ներկայութենէն եւս զրկուիլ, քան թէ Տիկին Հէւմիէի օգնութեան դիմել, և սակայն տիկինն և նորա աղջիկն դժբաղդ հօր մեծամտութիւնն անհետ ընելու համար ամէն ջանք ի գործ կը դնէին։

Լէսպրէօն՝ իւր եղբօր նուէրներն ընդունելու դիտաւորութեան վերայ, գիշեր մը սկսաւ մի քանի խօսքեր ընել, և իւր կնոջ արտասուաց ու թախանձանաց դէմ դրաւ․ բայց Հանրիէթ ամէնքն արիացուց։

Մտածեցէք, սիրելի ծնողքս, ըսաւ․ այս ճամբորդութիւնն որ զձեզ այնքան կ'ահարեկէ, բոլոր մեր աղետից կընայ մի անգամ ընդ միշտ վախճան տալ։ Հօրեղբայրս կը հաճի կտակել մեզ իւր բավանդակ հարստութիւնն, եթէ երթամ զնա գըտնել, ու մեր տխուր կացութենէն զմեզ ազատելու միակ առիթն պիտի լինի։ Մի թէ աւելի լաւագոյն չէ՞ որ այս բաղդն մեզ՝ մերձակայ ազգականաց վիճակի, քան թէ օտարաց ձեռքն իյնայ․ յուսալի է որ մի քիչ ժամանակ յետոյ հօրեղ-

բայրս Գաղիա վերադարձնելու որոշման մասին մեծ դժուարութիւն չկրեմ։ Այս որոշման արդիւնքըն գրերով անկարելի է ստանալ․ տեսէք որքան երջանիկ պիտի ըլլամք, եթէ յաջողիմ հասնիլ այնմ։

Եթէ կարենայի քեզ ընկերանալ, կրկնեց Մարգարիտ, շատ դիւրաւ պիտի հպատակէի քո կամաց․ բայց միայնակ այդ հասակին մէջ, անկարելի է ինձ ընդունիլ քո բաժանումն։

Եթէ նաւերու ուղեւորութեանց առեն հետաքըրքիր լինիմք, յարեց Հանրիէթ, պիտի տեսնեմք որ, գրեթէ ամեն անգամ կը գտնուին տիկիններ որք միայնակ կամ իւրեանց ընտանեաց հետ կը նաւարկեն։ Իմ ուղեւորութեան պահուն իմ վերայ հսկելու համար անոնցմէ միոյն աղաչել կարծեմ շատ դիւրին է։

Երբ Անթուան իւր աղջկան խօսքերուն հաւանութիւն ընծայեց, Մարգարիտ տեսաւ որ մի նոր բաժանման կամաց եւս հպատակել հարկ էր։

Այսպէս այս խորհուրդն ալ իրականութիւն գտնելէ վերջ, Տիկին Հեամիլ ըսաւ, թէ ինքն կը ճանչնայ գաղթածին նաւապետի մը կինն, որ երկար առենէ ի վեր այրի մնացած ըլլալով իւր զաւակաց հետ հայրենիքն՝ Նոր-Օրլէան պիտի վերադառնայր։ Այս կինն Մայիս ամսոյ մէջ պիտի ուղեւորի, յարեց Տիկին Հեամիլ, որ իւր բարեկամուհին լինելուն, անշուշտ ճամբորդութեան

ժամանակ Հանրիէթի վերայ հսկել յանձն պիտի առնու սիրով։

Երկու օր յետոյ ամեն ինչ կարգադրուած և աղջկան ուղեւորութեան օրն որոշուած էր։ Մարտ ամսոյ վերջն էր և պատրաստութեանց համար մի մեծ ամիս կար, Անթուան փութաց գրել առ իւր եղբայրն, Հանրիէթի ուղեւորութեան օրն և Նոր-Օրլէան հասնելու հաւանական թուականն։

Մինչ բաժանման վայրկեանն ժամանակը յոյժ արագ սահեցաւ։ Արդէն մեկնել հարկ էր և կարծես թէ տակաւին բան մը խօսուած չէր․ վերջապէս, Հանրիէթ իւր ծնողաց արտասուքներով ողողեալ, դժուարութեամբ բաժնուեցաւ այն անձերէն զոր կը սիրէր և որք կը սիրէին զինքն այնքան կաթոգին։

Սրբացէ՛ք, ըսաւ Հանրիէթ, բանելով իւր արտասուքն, մի օր իմ հօրեղբօր ընկերակցութեամբ պիտի վերադառնամ, և այն օրն մեծ ուրախութեամբ և երջանկութեամբ պիտի մեկնիմ։

Տիկին Հեամիլ և իւր աղջիկն այս սրտառուչ բաժանումէն յուզեալ, Հանրիէթի ընտանեաց յաճախ այցելութիւն տալ խոստացան։

« Օ՛ն, ըսաւ Լէօնի, բանէ մը մի վախնար, պիտի մխիթարեմ քո ծնողքն, այնպէս որ ի դարձին ամէնքն ալ պիտի գտնես վերստին․․․։ »

Նաւուն զանգակն հնչեց, և հարկ էր հրաժեշտի վերջին ողջոյնն տալ։

ԺԹ.

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ. — ԿԱԴ. —

Մանկամարդ աղջիկն տանող նաւը, ուղղակի Նոր-Օրլէան չէր ուղեւորեր, նաւապետն Սենեկամբիոյ մէջ գտնուած մի վաճառականի ինչ ինչ յանձնարարութիւններ ընել պարտաւոր էր. նաւարկութիւնը այս կերպիւ յոյժ պիտի երկարէր, ուստի Հանրիէթի պաշտպանն՝ Տիկին Տէլմինէա, այս անպատեհութեան համար, լաւագոյն համարեց «Ծիծեռնակ» անուն նաւն մտնել, որոյ նաւապետն իւր ամուսնոյն բարեկամներէն մին էր։

Նաւարկութիւնն, առաջին օրերուն մէջ, մի գեղեցիկ օդով խաղաղ, անդորր և յաջող եղաւ։ Հանրիէթ որ նախ զառաջինն իւր ծնողաց յիշատակով կ'արտասուէր թախծագին, նորէն արիութիւն առաւ։ «Իւրեանց երջանկութեան համար մեկնեցայ,» կ'ըսէր ինքնին «ուրեմն հա՞րկ է այս որոշման վերայ ցաւ զգալ։» Այս մտածումներն, իւր հօրեղբօր մօտ հասնելէ յետոյ բռնելիք ընթացից վերայ կը շրջէին. ընդ հուպ ուրախ երեւակայութեամբ սկսաւ զնա երջանիկ ընելու պարագայից վերայ երազել. կ'ըսէր, ստուգիւ երկար ատեն չը

պիտի վարանի նա, և անդէն պիտի վերադառնայ ի Գաղիա։

Բան մը եւս կար, որ նախապէս մթին կ'երեւէր, բայց մանկամարդ աղջկան մաքին մէջ տակաւ առ տակաւ հաստատութիւն կը գտնէր։ Լէօնիի փոխ տուած գրքերուն մէջ շատ անգամ կարդացած գեղեցիկ նկարագրութիւնք ուր ուրեմն իրականութիւն կը գտնէին. ո՞րպիսի հաճոյքներ պիտի զգայր նա շրջելով այն երկիրներ որոց վերայ երեւակայութեամբ յանչափս սքանչացած էր։

Հանրիէթ կը տեսնէր որ, այս խորհրդածութեանց և Տիկին Տէլմինէաի բարեսրտութեան շնորհիւ օրերն արագութեամբ կը սահէին. միշտ հաճոյալից դէմքով, իւր պաշտպանուհւոյն մանկանց բիւրաւոր խնամներ կը տանէր և մանկութեան օրօրոցին մօտ պատմուած գեղեցիկ պատմութիւններով կ'զբօսցնէր զանոնք։ Խնամով կը հսկէր նոցա, երբ նաւու յարկին վերայ կը պտտէին առանձինն. նաեւ Տիկին Տէլմինէա, այն ինչ նաւարկութենէն նեղուած հազիւ կրնար հեռանալ սենեկէն, Հանրիէթ նոցա մօտ կ'գայր նստիլ։

Օդն որ մինչ այն ատեն յաջող էր, Սենեկամբիոյ մօտերն սկսաւ աղմկել, և նաւապետն իմաստութեամբ մտաւ այն առաջին ծովախորշը, որ գոհացուցիչ մի ապաստան լինել կը թուէր իրեն։ Այս զգուշութիւնն պարապ չէր, զի բովանդակ ութ օրեր մրրիկն կատաղութեամբ փչեց, և

նաւն որ ծովախորշին մէջ ապաստանած էր չափազանց տատանեցաւ։

Երբ օդն հանդարտեցաւ, նաւապետն իւրեան պէտք եղածներն պատրաստել փութաց, և թոյլ տուաւ ուղեւորաց որ նաւային հոգնութիւններէ հանգչելու համար ցամաք ելնեն։

Տիկին Տէլմիէռ նոյնպէս ցամաք ելաւ ընկերակցութեամբ իւր զաւակաց և Հանրիէթի։

Ծովեզերեայ փոքրիկ վայր մը, սևամորթից մի անշուք գիւղն կ'երեւէր. այն գիւղէն ոչ այնքան հեռի, մի քանի տուներ կային ուր փղոսկրի, ոսկւոյ փոշիի, խէժի, արմաւենւոյ, իւղի և Ափրիկէի երկրէն արտադրեալ այլ և այլ նիւթերու վաճառականութիւն ընող Եւրոպացիներ կը բնակէին։

Այս գաղթականութիւնն, որ մեծաւ մասամբ Գաղիացիներէ կը բաղկանայր, իւրեանց հայրենակիցներուն յեղակարծ այցելութեան վրայ ուրախ, նաւաստեաց և անցորդաց լաւ ընդունելութիւն ըրին, և մեծ քանակութեամբ թարմ ուտեստ ղրկեցին նաւն։ Ամբողջ օրն արագ և հեշտ կերպիւ սահեցաւ, երեկոյեան դէմ նաւապետն մեկնելու նշան տուաւ։ Ծովեզրն հասնելու վայրկենին, սևամորթից գիւղէն մի ահաւոր աղմուկ բարձրացաւ և զինեալ զօրականաց մի խումբ նաւաստեաց վրայ յարձակեցաւ որք նաւն հասած էին։

Յեղակարծ յարձակման առաջին պահուն, նաւաստիներն չկրցան ինքզինքնին պաշտպանել,

և շատերն վիրաւորուեցան։ Վերջապէս գաղթականք որ ուղեւորաց կը հետեւէին, անմիջապէս հասան և կռւոյն միջամտելով, յարձակման պատճառն հարցուցին։

Մի սևամորթ ցասմամբ յառաջ մօտեցաւ անմիջապէս և ցոյց տուաւ օձի մը մարմինն, որ նաւաստիներէն մին սրոյ հարուածով սպաննած էր։ Այս սողուն կենդանին գրեթէ 7-8 ոտք երկայնութիւն և վիթխարի ու կլոր գլուխ մը ունէր, իւր մորթն էր գորշախայտ, և նկարեալ համակ դեղին կապոյտ և թուխ գոյներով, իսկ ագին փոքր և յոյժ սրածայր էր։

Գաղթականներէն մին հառաջելով գոչեց, ի՜նչ վնաս հասուց այս օձն որ սպաննեցին. սևամորթից համար նուիրական կենդանի մ'էր այն, ուրեմն հարկ է մեզ նորա վրէժն լուծել։

Արդարեւ սևամորթք վայրիկ մը դադար առնելէ յետոյ վերստին յարձակման սկսան։ Նաւապետն մեծաւ դժուարութեամբ իւր ամբողջ ուղեւորներն նաւ դրաւ, և սակայն նաւակներով հեռացողներու հապճեպ ճգանց հակառակ, արձակուած նետերէն փախստականք ոմանք վիրաւորուեցան։

Երբ ամէն ոք նաւ մտաւ, Տիկին Տէլմիէռ վշտակոծ ճիչ մ'արձակեց, տեսաւ որ Հանրիէթ ցամաքն մնացած էր, Տիկինն ի տես կռւոյն աչալեկեալ, հազիւ կրցած էր ազատել իւր զաւակներն,

բայց իւր երկիւղն անցնելէ յետոյ, իւր չուրջն նայած էր, կարծելով թէ Հանրիէթ իւրեան կ'ընկերակցէր։ Ի՞նչ եղած էր արդեօք մանկամարդ աղջիկն. խեղճ Տիկինն նաւապետին աղաչեց որ ցամաք վերադառնայ, յուսահատութենէն ձեռներն կ'ոլորէր, զի այնքան վստահութեամբ իւր խնամոց յանձնուած էակն, սեւամորթներէն խողխողուած էր անշուշտ։

Այս գործին վրայ, նաւուն մէջ տիրած զարհուրանքն ոչինչ կարէր նկարագրել։ Հանրիէթ իւր քաղցրութեամբ ու մարդասիրութեամբ գիտցած էր ամենուն սիրելի ըլլալ զինքն, այն պատճառաւ բազմաթիւ նաւաստիներ յանձն առին ցամաք ելնել։ Նաւապետն, զօրաւոր նաւաստիներու հետ ընտրեց նաև անոնք՝ որք ունէին ճարտարութիւն, պաղարիւնութիւն և խորամանկութիւն, ապա նաւուն հրամանատարութիւնն իւր օգնականին թողլով, նոցա արշաւանաց կառավարութիւնն ինքն ստանձնեց։

Ինքն իսկ Տիկին Տէլմիէօ, կը պնդէր նաւէն իջնել. մեծ դժուարութեամբ կարելի եղաւ արգիլել զնա, կ'ուզէր մանկամարդ աղջիկն գտնել և կ'անիծէր ինքզինքն, զնա իւր աչաց տեսութենէն կորուսած ըլլալուն համար։ Նաւաստիք զՏիկին Տէլմիէօ նաւէն դուրս ելնել չթողլոյ համար, մեծ ճիգ թափեցին։

Նաւապետն ու նաւաստիներն սեւամորթից գիւ-

ղին շրջակայներն վայրապար թափառեցան. նաև անդ շրջագայող մի քանի բանտարկեալներու ի զուր հարցափորձ ըրին։ Գիշերն բովանդակ և յաջորդ օրն անօգուտ խուզարկութեամբ անցաւ։ Այնպէս կը կարծէին թէ Հանրիէթ սրախողխող եղած և նորա մարմինն ամփոփուած էր ի հող։ Գաղթականք իսկ, որք իւրեանց երկրին ապահովութեանն համար, ուղեւորներն յայտնապէս պաշտպանել չէին համարձակէր, մի քանի սեւամորթներու ներկայութեան մանրամասն տեղեկութիւններ տուին, բայց դժբաղդ աղջկան վրայօք չկրցան բնաւ լոյս մ'առնուլ։

Նաւապետն և նաւաստիներն անօգուտ խուզարկութիւններէ ձանձրացած, լի տխրութեամբ նաւ վերադարձան։

Տիկին Տէլմիէօ նոյա միայնակ վերադարձն տեսնելով՝ մահուան վիճակին հասաւ։

11.

ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ՕՁԸ

Հանրիէթ մեռած չէր, այլ իւր կալանաւոր գիւղին խրճիթներէ մին տարուած էր։

Անդ գետնախշտի մթին մի անկիւն թողուած, գրեթէ չկարենալ շարժելու վիճակին մէջ պրկուած էր և աչարեկ իւրեան պահուած ճակատագրին կ'սպասէր, ճակատագիր որ ուա՛ղ, դժխեմ և ձախող պիտի լինէր անշուշտ։

«Ահ հէք մայր, բարի հայր,» կը մրմնջէր, «Իմ վերայ կը մտածէք... կ'ըսէք թէ իմ հօրեղբօր մօտ երջանիկ պիտի ըլլամ, եթէ գիտնայք թէ ո՞ւր եմ, և մի քանի ժամեր յետոյ ի՞նչ պիտի լինիմ։

Եւ արտասուք ու հեծկլտանք խեղդամահ կընէին զինքն իւր խոկմանց մէջ։ Արդարեւ տասն և չորս տարեկան հասակին մէջ, այնքան անագորոյն վախճան մը քամնելով՝ զմտաւ կածէր։ Իւր մտածմներն կը թռչէին մինչեւ Ճերմակ-Տունը։ Սակայն առ սակաւ իւր խաղաղ կենաց հանգամանքներն յիշեց և երեւակայութեան առջեւ բե-

րաւ իւր սիրելի ծնողքն, Սէլէսթէն, Էմիլի, և իւր սիրասուն սանը՝ Հանրի։

Հուսկ ուրեմն դաժան տխրութիւն մի ցաւօք լցոյց զնա և ամենեւին հիւծեալ, տենդային քնոյ մէջ ընկղմեցաւ. մի ժամ հազիւ ննջած էր, երբ իւր ձեռաց մէջ զգացած ցրտութիւնը արհաւրալից ուժգին տպաւորութիւն մի պատճառեց իրեն։ Բացաւ աչքերն՝ և սոսկմամբ քամնեցաւ երբ կատարեալ մթութեան մէջ, իւր թշուառութեան պատճառ եղող սպանեալ օձին նման վիթխարի մի օձ տեսաւ, որ իւր թեւերուն փաթթուած էր, ուզեց պոռալ, բայց իւր ձայնն կոկորդին մէջ հեղձամղձուկ եղաւ։ Այդ պրկուած վիճակին մէջ անկարելի էր ազատիլ, ի՞նչպէս կարելի էր մրցիլ վիթխարի սողունին դէմ։ Սոսկումն՝ որով պաշարեալ էր նա, կ'արգելոյր նմա տեսնել, թէ օձն չէր ուզեր վնաս հասցնել ընաւ, և ընդհակառակն իւր մեծ և կլոր գլուխն նորա բազկաց ու ձեռաց վերայ կը պտտցնէր, և կարծես գգուանք կը խընդրէր։ Ապա նորա ծնգաց վերայ բոլորաձեւ գալարելով քնացաւ։

Այն ատեն Հանրիէթ զարմանօք յապուշ կըրթեցաւ և զգաց թէ սողունն անվնաս էր։ Կենդանին որ թեթեւ կերպիւ հանդարտած էր նորա ծնգաց վերայ, ուզեց ի բաց հեռացնել, բայց իւր մարմնոյն վերստին փաթթուելու սոսկումն ու մտածումն, թոյլ չէր տայր նմա փոքրիկ շարժում մ'իսկ ընել։

Այս նորօրինակ դիրքը մի քանի ժամեր տեւեց. յանկարծ, գիշերուան մէջ, կալանաւորի խրճթին դրան առջեւ մի մեծ աղմուկ բրդաւ, և սեւամորթներու մի խումբ, այր՝ կին և տղայ, ներս խուժեցան։

Ամենէն բարձրահասակ մի սեւամորթ եւրոպական հինաւուրց մի սուր ի ձեռին, Հանրիէթի վերայ յարձակեցաւ։ Մինչ նա սուրն աղջկան գլխուն վրայ իջեցնէր, օձն արթնցաւ յանկարծ։ Սեւամորթն տեսնելով զայս, սոսկմամբ մի աղաղակ արձակեց և դիմաթաւալ գետինն տարածեցաւ։ Ամբողջ խումբն մի և նոյն վիճակին ենթարկեցաւ։ Հանրիէթ, զարմացման մէջ ընկղմեալ՝ տեսաւ թէ իր արգելանաց կապերէն ազատուած, և պաղոց՝ ու արմաւենիէ շինուած գինւոյ մի մեծ պաշար սփռուած էր իր առջեւ։

Հանրիէթ ի կապանաց ազատուելէ անմիջապէս յետոյ մինչ կը պատրաստուէր օձէն հեռանալ, տեսաւ կանայք՝ որք կուժ մի կաթ բերելով ի ծունր անկան կենդանւոյն առջեւ, և համբերութեամբ ու ակնածանօք կ'սպասէին որպէս զի իրենց բերած կաթը խմէ։

Հանրիէթի մտքին մէջ յիշատակ մը արթնցաւ, Լէօնիի գրքերէն միոյն մէջ կարդացած էր թէ սեւամորթք շնչաւոր և անշունչ մի շատ առարկաներ կը պաշտեն և զայնս կ'անուանեն ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԿՈՒՌՔԵՐ. յիշեց նաև թէ, երբ բանտարգելութեան

կը առնէին զինքն, գաղթականներէն մին՝ նուիրական օձ անունն արտասանած էր։ Այս մտածութեան վերայ սողունէն զգացած երկիւղը անհետ եղաւ Հանրիէթի սրտէն, և եռանդագին գոհունակութիւն յայտնեց Աստուծոյ, այն պաշտպանութեանն համար զոր շնորհած էր իրեան։ Սեւամորթ կիներն դեռատի աղջկան ձեռներն պարաւանդեալ տեսնելով, կարծեցին թէ կուռքին երկրպագութիւն ընելու ձեւ մ'է այն, և իրենց բարի երկիւղածութիւնքն աւելցուցին։ Յիշեալ կանայք Հանրիէթի իբր անկողին ծառայելու համար մեծ քանակութեամբ մամուռ և տերեւներ բերին ու դիզեցին խրճթին մի անկիւնն և մեկնեցան։

Հանրիէթ առանձին մնալով՝ սողունն իր ծրնգաց վրայէն իջեցնելու համար շարժումներ ընել փորձեց։ Տակաւին չէր գիտէր թէ այս տեսակ օձն, յոյժ հեզահամբոյր է և թունաւոր չէ բնաւ, և թէ սեւամորթք այս պատճառաւ մեծարանք կ'ընծայեն այնմ, վասն զի կատաղապէս կը կռուի նա բոլոր Ափրիկէի մէջ գտնուած վնասակար սողուններուն, և մասնաւորապէս մի տեսակ սեաւ քարրի հետ, որ 10 ոտք երկայնութիւն ունի, և խայթուածքն մահացու է։

Դեռատի աղջիկն, յաջորդաբար վերայ հասած այնքան յուզումներէն շնչասպառ եղած էր թէեւ, սակայն ինքզինքն օձէն ազատելու մի հնարք կը

մտածէր, և երբ կը պատրաստուէր փախուստ տալ, դուրսը ոտքի և խօսելու ձայներ լսեց, և ծառերու կոճղերով յօրինեալ որմոց անջրպետներու միջէն խրճթին շուրջը բազմող պահապաններ տեսնելով պարտաւորեցաւ օձին անձնատուր լինել և այնպէս կաշկանդուած մնալ։ Հանրիէթ այս տըխուր վիճակէն յառաջ եկած ցաւոց հակառակ սովորականէն աւելի հանդարտեցաւ։ Հաւատով և երախտագիտութեամբ, «Աստուած իմ» աղաղակեց, «արդէն քու հրաշիւքն ազատեցիր զիս, ի քեզ յուսամ, հսկէ իմ վերայ, քու բարութեան կը յանձնեմ զիս։»

Եւ իւր ծնողաց մասին դարձեալ տխուր խոկմանց մէջ ընկղմեցաւ և տերևէ ու մամուռէ անկողնոյն վերայ տարածուեցաւ աներկիւղ։

12.

ԿԱՏԱՂԻ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐ

ՀԱՆՐԻԷԹ ԿԸ ՆԵՂՈՒԻ Ի ՆՕԹՈՒԹԵՆԷ ԵՒ Ի ԾԱՐԱՒՈՅ

Կալանաւորն երեք օր անհնարին անձկութեամբ փակուած մնաց խրճթին մէջ՝ ուր իւրաքանչիւր երեկոյ նուիրական օձն կ'ուգայր ընկողմանիլ։ Չորրորդ օրն՝ ծառոց ոստեր ժողվելու աշխատութեամբ, սևամորթք հեռաւոր վայրեր տարին զնա։ Փոքրիկ մի բլրէ վեր ելնելով ծովը տեսաւ․ ի զուր կը փնտռէր գաղղիական նաւն, զի ծովախորշն ամայի էր և ոչ մի նաւակ կ'երևէր։

Հէք Հանրիէթ, լքուած էր ամենևին։ Այս վիճակն՝ յոյժ դաժան թուեցաւ իրեն և անդէն ցաւօք ընկճեալ, գետինն ինկաւ և արտասուաց ու հեծեծանաց հոսանքին անձնատուր եղաւ։

Զհանրիէթ շրջապատող սևամորթք և սևամորթուհիք թէպէտ մասնաւոր ակնածութիւն մ'ունէին իրմէ, սակայն հալածելով իւր ուղին շարունակելու համար մեծապէս ստիպումներ կ'ընէին և կ'սպառնային․ հարկ էր հնազանդիլ։

Աշխատութիւնն՝ որոյ ներքեւ հէք աղջիկն կը ճնշուէր, բնաւ տաժանելի չէր թուեր, բայց միայն արեւադարձի արեգական կիզիչ ճառագայթից տակ գործելն էր անտանելի. սաստիկ մի ծարաւ անընդհատ կը նեղէր զՀանրիէթ, և առաւել քան զայս յարատեւ երկիւղի մէջ էր, զի մեծ ծառերու տակէն և բարձր խոտերու միջէն անցած ատեն, գրեթէ առ մէն մի քայլ սեւ՝ քարբերու սուլումներն կը լսէր, և կամ հազարաւոր նորաձեւ ու տսկատեսիլ միջատներ կը տեսնէր որք բզզալով կը թռչտէին: Աստ անդ կայծիկներ կ'ատնուին, և վայրկեան առ վայրկեան խոր մռնչիւն մի ազդանէր թէ, առիւծ մի, յովազ մի, կամ յովազաիւծ մի իւր քունն պիտի խանգարէր:

Ի միջօրէի այն ինչ արեգական ջերմութիւնն առաւել եւս կը սաստկանայր, Հանրիէթ վայրկեան մը հանգստանալու համար, մեծաւ ճգամ տեղ մը փնտռեց: Իւր պաշտօնողներէն գաղտագողի ի քուն մտաւ արմաւենւոյ մը ստորոտը, որոյ լայն տերեւներն մի քիչ ստուեր կը թողուին: Սակայն անմիջապէս հարկ եղաւ աշխատութեան վերսկսիլ. երեկոյ էր ամէն ոք քաղաք վերադարձաւ, և խեղճ աղջիկն վերստին խրճթին մէջ բանտարկուեցաւ: Մի երկար ամիս այս եղանակաւ անցեցաւ: Հանրիէթ դաշտերն կ'երթայր միշտ, բայց մերթ պաշտօնեայց նորա վերայ զգացած վշտէն, և մերթ ուրիշ պատճառաւ չարաչար կերպիւ չէին

նեղեր զնա, միմիայն կ'ստիպէին որ չափազանց ուտէ, և հակառակ իւր խնդրանաց դուն ուրեք խմելու ջուր կ'տային նմա: Երբ ծարաւէ յոյժ պապակեալ վտակի մը կը մօտենայր, կամ իւր ցամքած շրթներն զովացնելու համար կ'ուզէր մի քանի տերեւներ ծամել, իւր ծարաւն յագեցնելու թոյլ չտային նմա:

Այս տարօրինակ ընթացից պատճառն մանկամարդ աղջիկն իմացաւ ընդհուպ: Սեւամորթք, որ իւրեանց գաւառական լեզուին մէջ մերթ գաղղիերէն բառեր կը խառնէին, Հանրիէթ ուշադրութեամբ մտիկ ընելով տասն և հինգ օր յետոյ, նոցա լեզուն բաւական հասկնալու կարող եղաւ: Այսպէս տեղեկացաւ թէ նոքա կը ջանային պարարտացնել զինքն, որպէս զի աւելի արժանի լինի նուիրական կռոց զոհուելու այն հանդիսի օրն, որ տեղի պիտի ունենայր յառաջիկայ լուսնի լրման, և որ Ափրիկէի ժողովրդոց համար աստուածպաշտութեան ուրախութեան մեծ և վաղեմի օրն էր:

Այս տեղեկութիւններն զՀանրիէթ ուժասպառ ընել բաւական էին, բայց նա իւր յոյսն Աստուծոյ վերայ դրաւ:

« Իմ կեանքս քո ձեռաց մէջ է, » կըսէր, « առանց քո հրամանին իմ մազերէն թել մ'իսկ չը շարժիր, թո՛ղ քո սուրբ կամքն կատարուի: »

Լուսինն, իւր ամբողջ սկաւառակով, տակաւին չծագած, հէք աղջիկն վերջին անգամ ըլլալով

դաշտերն տարուեցաւ ։ Առաւօտեան ժամը վեցին անդ հասաւ ․ իւր աշխատութեան ատեն առանց ինքն գիտնալու, իւր ընկերներէն անզգալապէս հեռացած՝ և իւրեան անմիջապէս մօտ կին մը միայն մնացած էր ։ Այն ինչ երկուքն ալ կը պատրաստուէին խմբին բազմութեան խառնուիլ, յանկարծ ահաւոր մռնչիւն մի լսուեցաւ, և մացառուտ թփերու միջէն վիթխարի առիւծ մի դուրս ելաւ ։ Երկու կանայք տակաւին փոքրիկ շարժում մի չ'ըրած, կատաղի կենդանին սեւամորթ կնոջ վերայ յարձակեցաւ ․ արդէն խեղդամահ ըրած և ապա սկսած էր հանդարտօրէն յօշ յօշ պատառել զնա և լափել դաժան և արիւնարբու աչքերն Հանրիէթի վերայ սեւեռելով ։

Խեղճ էակն՝ այնպիսի արագութեամբ և այնպիսի կերպիւ խոյս տուած էր, որ երեկոյեան դէմ, սեւամորթներու գիւղէն խիստ հեռու, ընդարձակ դաշտագետնի մը մէջ գտնելով ինքզինքն, չ'կրցաւ հասկնալ թէ ի՞նչ եղած էր ։ Լուսաւոր գաղափար մը միայն ծագեցաւ իւր մտքին մէջ թէ « Ազատ էր այլ ևս ․ » որպիսի՜ ուրախութիւն ։ Բայց այս առաջին վայրկեանն անցնելէ յետոյ, իւր վիճակին վերայ սկսաւ մտածել և ծանրահոգ անձկութեանց մէջ ընկղմեցաւ ․ կը խորհրդածէր թէ ի՞նչ պիտի լինի, և թէ միայնակ ի՞նչպէս պիտի կարենայ հատանել անցանել այն երկիրն՝ ուր մէն մի քայլափոխին մահաբեր վտանգներու պիտի պա-

տահէր և եթէ երբէք կատաղի ու թունաւոր կենդանիներէ ազատել յաջողէր, միթէ պիտի կարենա՞յր նօթութեան և ծարաւոյ ժուժալ ։ Սակայն այս տխուր մտածմանց առջև յուսոյ լոյս մը ծագեցաւ Հանրիէթի սրտին մէջ, կ'ըսէր թէ « Է՞ր չապաստանել Նախախնամողին, միթէ ապերախտութիւն ըրած չ'ե՞մ լինիր, քանի որ Նա իւր ձեռամբ առաջնորդեց զիս յայտնապէս ։ »

Այս խորհուրդն արիութեամբ օդեւորեց զՀանրիէթ, և անփորձութիւնն իւր ազատութեան դէմ մաքառող ինչ ինչ արգելքներն ծածկելով իրմէ, սկսաւ աներկիւղ հաստատամտութեամբ յառաջ երթալ գտնուած դաշտավայրին մէջ ։

Մթին գիշերն արդէն սկսած էր, և որովհետև այս կիզիչ կլիմայից ներքև վերջալոյս չծագիր, ուստի պարտաւորեցաւ գիշերուան համար ապաստանարան մը փնտռել ։ Շատ մը անօգուտ ջանքերէ յետոյ, արմաւենւոյ մի ստորոտն հաստատեալ մացառէ մի դժուարութեամբ վեր ելնելով, վերջապէս, հասաւ այն տեղ ուր երկու մեծատարած ոստեր իրարու կցուած էին, և տարածուեցաւ անդ ։ Արիւնլուայ էին ձեռներն, բազեղանց տատասկներէ ճեղքուած էր դէմքն, բայց սիրտն հանդիստ էր ։ Իւր յոյսն դրած էր միայն Աստուծոյ վերայ և յառաւօտու մինչ երեկոյ թէև բան չ'էր կերած, սակայն ի քուն մտաւ անմիջապէս ։

Բովանդակ գիշերն այս կացութեան մէջ ան-

ցուց, կատաղի գազանաց ձայներէն յաճախ վրդովեցաւ իր հանդարտութիւնն, և մօտ առ կուրծս իր, գիշերուան մթութեան մէջ կը տեսնէր ահագին օձեր որ ծառոց կոճղերու երկայնութեամբն կը գալարէին և կը պարզուէին։

Սակայն, Հանրիէթ, իր երկիւղալից յուզման վիճակէն մի քիչ հանդարտած էր. Երբ արեգական առաջին ճառագայթներն սկսան տարածուիլ դաշտին վերայ, արմաւենւոյ ծառէն վար իջաւ և ճամբայ ելաւ։ Պտուղներ քաղելով իր նօթութիւնն յագեցուց մի քիչ, բայց ծարաւն միշտ տանջելով զնա կը ջանայր վտակ մի գտնել։ Ուշադրութեամբ ականջ դրաւ, և ի հեռուստ ձայն մի լսեց, որ ջրոյ խոխոջման ձայնին կը նմանէր. դէպ ի ձայնն ուղղեց իր քայլերն, և մի ժամ տքնաջան հոգնելէ յետոյ վտակի մը եզրն հասաւ, որոյ ջուրն քարաժայռի մը վրայէն արագութեամբ հոսելով զինքն յանկուցանող ձայնն յառաջ կը բերէր։

Հանրիէթ վտակին զառիվեր բարձրավանդակէն վար իջնել աշխատելով, դժուարութեամբ հասաւ անդ և իր ձեռքով ջուրն առնլով, իր շրթանց մօտեցուց անձկանօք։ Մշկոյ անախորժ հոտ մը և տարօրինակ համ մը զգաց և անմիջապէս դուրս տուաւ բերնէն, աչերն իր շուրջը դարձուց և ջրոյ համին ու հոտին պատճառն իմացաւ, տեսնելով բազմաթիւ կոկորդիլոսներ, որք ջրոյ ե-

րեսը կը քնանային, մանկամարդ աղջիկն ի տես այս երևոյթին սոսկումէն մահուան վիճակին հասած, արագութեամբ բարձրավանդակէն վեր ելաւ և իր տխուր ու անտանելի ուղին սկսաւ շարունակել։

13.

ՄԷԼՕՑԱԳԹԻՒՍՆ, ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ ԵՒ ԻՒՐ ԸՆՏԱՆԻՔՆ

Ափրիկէի երկիրն յոյժ պտղաբեր է, ծառերն տարօրինակ համեմատութեամբ կաճին անդ, ինչպէս են ժանտախնձորի, ներգինի ծառերն, նա մանաւանդ բոյսերու թագաւորն՝ սկայաձեւն Պաօպապը, որոյ գմբեթանման յօրինեալ ոստերն, կրնան 2000 մարդոց ստուեր տալ և որոյ կոճղին մէջ, զոր ժամանակն կամ սեւամորթից ճարտարութիւնն պեղած է, երեսնեակ անձեր կրնան պատսպարուիլ։ Խոտերն իսկ աճագին բարձրութեամբ ի վեր կը բարձրանան, որոց մէջ խիստ շատ կը տեսնուին կակտենի (1), հալուէ և ուրիշ տունկեր պարարտ ու փշալից. ամենաչքեղ ծաղիկներ հաճոյալից բուրումներով փոքրիկ մացառ կը զարդարեն. գոյնզգոյն ձեւերով միջատաց խմբեր այս յարաճիւն բուսոց մէջ կ'ապրին. հարուստ փետուրներով զարդարեալ թռչնոց երամ մի, ինչպէս են, բինգալիկներն, ռօլիէներն, և պապկայք, իւրեանց

(1) Տունկ ինչ յոյր· cactus։

բոյներն փոքրիկ ճիւղերէն ի վայր կը կախեն. ճահիճներու եզրն կը բնակին չիկաթեւն, արագիլն և խայտահաւն. անապատներու մէջ կը տեսնուին անալութն և ջայլեամն. հինաւուրց անտառներն լի են բազմաթիւ կապիկներով, որոց մէջ կ'երեւի մանաւանդ ահաւորն Շիմբանզէ։

Երբ գիշերն կը հասնի, երկնքի խորին կամարին վերայ մեր կիսագնտին մէջ կը սփռին անծանօթ աստղեր և փայլուն համաստեղութիւններ, որոց սքանչելագոյնն է Խաչի համաստեղութիւնն։ Բայց այս մեծվայելչութեանց հետ ամէն վայրկեան կը խառնուին վտանգներն։ Առիւծներ, վագրեր, մողէսներ, ընդեղջիւրներ, յովազներ և գոմէշներ կը բնակին անտառաց և քարածայռերու մէջ. գետավտակին եզրը կ'աճին կոկորդիլոսք, և մօտակայ գետերու մէջ այս ահաւոր կենդանեաց հետ կը միանան ձիագետիններն։ Օձերն կ'աճին անդ անհունապէս, աճագին պօա օձէն մինչ փոքրիկ ճճին, որոյ խայթուածքն իսկ մահացու է և որ հազիւ մի քանի սանթիմէթր երկայնութիւն ունի, կը ծածկուի ծաղկանց պատենին մէջ։ Կը տեսնուի նաև խիստ յաճախ մարախաց բազմութիւնն, որ կանաչազարդ երկիր մը անապատ կը դարձնեն մի քանի ժամու ընդարձակութեամբ։ Կարիճք անհամար են, և սպիտակ մրջիւնք կամ ազդ ինչ ջղաթեւ միջատաց, ամենուրեք կը տանին իւրեանց աւարներն։

Այս ամենուն կը խառնուի անառողջ կլիմայ մը։ Ջրամարգք՝ բուսաբերութեանց ամենամեծ պէտքն, և խոնաւութեան ու երաշտութեան յաջորդութիւնք յառաջ կը բերեն տաժանելի մի տենդ, որոյ Եւրոպացիներէն շատ քիչերն կը տոկան։ Հուսկ ուրեմն ամէն բանէ աւելի սոսկում կ'ազդէ սեւամորթից զանազան ցեղերն, որոց մի քանին մարդակեր, իսկ ամենքն ալ առ հասարակ վայրենի են։

Այս հազարաւոր վտանգներու միջէն Հանրիէթ պարտ էր ընթանալ․ միթէ մարթի՞ն էր ճողոպրիլ անոնցմէ։

Հանրիէթ վտակին եզերքէն հեռանալով՝ որ սակաւիկ մի և ահա յայժ ազխատրեր պիտի լինէր իրեն, ի սող գնաց և իւր ճամբան այլ ևս արեւմտեան ուղղութեամբ չ'շարունակեց։ Իւր հօրմէն արեգական և աստեղաց տեսնուած կողմէն գնալ ուսած լինելուն համար բարեբաստիկ կը համարէր ինքզինքն։ Շարունակ պտուղներ կ'ուտէր, բայց և ոչ մին կը յագեցնէր իւր ծարաւն։ Ապա գտաւ տեսակ մը տունկ ուսկից տեսած էր, թէ սեւամորթք զովարար և քաղցր հիւթ մը կը ծծէին, փութաց քաղել անոր, և այդ տունկն որոյ անունն էր Մէլօգագիւս իւր անմիջական պէտքն գոհացուց։

Մի շաբաթ բովանդակ, Հանրիէթ շարունակեց իւր ուղին, և դաշտն կարծես կ'երկարաձգէր անդադար իւր աչաց առջեւ։ Բայց այս տխուր գի-

պաց վերայ չ'ծանրանամք ։ Ութերորդ օրն յառաւօտու՝ մի պուրակ երեւեցաւ հորիզոնին առջեւ, և այդ պուրակէն հրացանի ձայն մը լսուեցաւ ։ Մանկամարդ աղջիկն մտածելով որ հրացանն մի գաղթական կրնար արձակել ուրախութեամբ ոգեւորեցաւ ։ Աստուած որ մինչեւ իւր այս ազատութեան վայրկենին յայտնապէս հսկած էր իւր վերայ, ուզեց որ այս պարագային մէջ ևս Հանրիէթ պատրանք չ'կրէ ։ Վաճառանոցի մը բնակիչն էր այն, որ որսորդութեան հաճոյից տալով ինքզինքն, երեսուն մղոնի չափ հեռացած և Հանրիէթի մօտեցած էր ։

Մանկամարդ աղջիկն, որսորդն տեսնելով մոռացաւ իւր հոգնութիւններն. վազեց առ նա և ոտքըն իյնալով աղերսեց որ գթայ իւր վերայ. յուզումն այնքան բուռն էր, որ տակաւին իւր աղերսըն չ'աւարտած նուաղեալ ինկաւ ։

Գաղթականն զարմացմամբ լսեալ, փութաց ըստ կարելւոյն խնամել զՀանրիէթ, և երբ սթափեցաւ նա, հարցուց թէ «ի՞նչ արկածներով այսպէս ամենեւին միայնակ, անապատի մը սահմաններու վերայ կը պատահէր իրեն ։» Այս հարցումն Անգլիական լեզուով ուղղած էր թէև, բայց Պ. Թոմսըն (այս էր գաղթականին անունն) մի քիչ Գաղիերէն լեզուին ծանօթութիւն ունենալուն, մանկամարդ աղջիկն ընդ հուպ հակիրճ կերպիւ պատմեց նմա իւրեան պատահած դժբաղդութիւններն ։

Այս պատմութիւնն այնպէս յուզեց զՊարոն Թոմսըն, որ խոստացաւ Հանրիէթի, նաւ մտնելու ամէն կարգադրութիւններն ընել, և ըսաւ թէ մինչև որ մի նաւ գտնէ, որոյ համար վստահութեամբ կ'ապահովէր զնա, սիրով պիտի ընդունի իւր տան մէջ, ուր իւր կինն և դստերք պիտի մխիթարեն իւր ցաւերն։

Այս բարի խօսքերէն յետոյ, գաղթականն իւր մախաղին մէջ լցած պաշարներու մի մասն մանկամարդ աղջկան տուաւ, ապա իւր ձիուն վերայ նստեցնելով զնա, դէպ ի վաճառանոց ճամբայ ելաւ։

Հանրիէթ ուրախ էր յոյժ, վերստին տեսնելով Եւրոպացիներն. իւր սիրտն երախտագիտութեամբ լցուեցաւ երբ Տիկին և Օրիորդք Թոմսըն, փութացին յօժարակամ հայթայթել նմա ամէն խընամքներն՝ որոց անմիջական պէտք ունէր նա։

Այս խնամքներն մի և նոյն աւուր գիշերն կրկնուեցան, վասն զի այն ցաւերն՝ զորս մանկամարդ աղջիկն կրած էր, իւր առողջութիւնն մեծապէս խանգարած ըլլալով, սաստիկ մի տենդ ճնշեց և տագնապայոյզ վիճակի ու նեղութեան ենթարկեց զնա։

Անձնուէր խնամոց շնորհիւ, այս վտանգէն ևս ազատեցաւ Հանրիէթ և իւր գալէն երկու ամիս յետոյ, նորէն նաւարկելու և Նոր-Օրլէան ուղևորելու համար բաւական զօրութիւն ստացաւ։

Հակառակ այն բարութեանց՝ որոցմով շրջապատուած էր Հանրիէթ, ամէն օր անձկանօք ծովուն եզերքն կ'երթար, տեսնելու համար թէ հորիզոնին վերայ արդեօք չէ՞ր տեսնուէր այն նաւն որ պիտի առաջնորդէր զինքն այնքան դժբաղդութեամբ խափանուած ուղին։ Օրերն կը սահէին կ'անցնէին, և սակայն Նոր-Օրլէան ուղևորող մի շոգենաւ չ'էր մտներ նաւակայքն, և Հանրիէթ թախծալից իւր վշտին մէջ աւելի ևս կը լքանէր։

« Քաջալերուէ՛, կ'ըսէր Նաթալի՝ Տիկին Թոմսընի անդրանիկ դուստրն, քո իղձերն ընդ հուպ պիտի կատարուին և դու վաղիւ քո սիրելի հօրեղբօր մօտ պիտի հասնիս։ Ապահով եղի՛ր, թէ ինձ համար աւելի քաղցր էր որ աստ մնայիք, վասն զի խիստ զգօն, բարեպաշտ և քաղցրաբարոյ ըլլալով ձեր բաժանումն ինձ մեծ ցաւ պիտի պատճառէ։

« Ես ալ » կրկնեց Հէվա, Նաթալիի կրտսեր քոյրն, « զքեզ թողլով մի սաստիկ ցաւ պիտի ըզգամ, սիրելիդ իմ Հանրիէթ, կը յուսամ սակայն թէ պիտի յիշես զմեզ երբեմն։ »

« Յիշել զձեզ, կրկնեց Հանրիէթ, ա՛հ, զայդ պիտի խնդրէ՞ք յինէն. միթէ ձեր հայրն չ'ազատե՞ց զիս. Առանց անոր չ'պիտի կարենայի ի գլուխ հանել իմ ճամբորդութիւնն և հասանել անցանել անապատն. իմ ուժն սպառած էր արդէն, որս պիտի ըլլայի առիւծուց կամ զոհ սևամորթ վայրենիներու։ Աստ հասնելէս ի վեր, ձեր բարի մայրն և

դուք իսկ սիրելի օրիորդք, ինչ որ աղջկան մը կամ սիրելի քրոջ մը համար հարկ էր ընել միթէ գլացա՞յք ինձ։ Օ՜հ ոչ, հաւատացէ՛ք թէ ես ապերախտ չ'եմ։

Այսպէս խօսելով, երկու աղջկանց բազկաց մէջ նետուեցաւ, որք ի գութ շարժեալ, խոստացան սիրել զինքն յաւէտ։

Երեք ամիս քիչ մ'աւելի անցած էր Հանրիէթի ձերբակալուած օրէն ի վեր։

Հառաչելով կը մտածէր երբեմն և կըսէր, եթէ այս արկածն չ'հասնէր, երջանիկ պիտի լինէի այժմ Լուիզիանի մէջ։ Իմ հօրեղբայրն մեռած կը կարծէ զիս և անշուշտ գրած է իմ ծնողաց։ Օ՜հ Աստուած իմ որքան մեծ պիտի ըլլայ նոցա թախծութիւնն։

Վերջապէս մի օր, նաւ մը գաղթականաց երկրին նաւակայքը եկաւ խարիսխ ձգել, որ Նոր-Օրլէան պիտի ուղեւորէր և նաւապետին կինն իսկ նոյն նաւուն մէջ էր։ Ուրեմն Հանրիէթ ընկերուհի մ'ալ ունէր, բայց նաւապետն չ'էր ուզեր նոր անցորդ առնուլ. երբ Պ. Թոմսըն, մանկամարդ աղջկան արկածն պատմեց նմա, հաւանեցաւ, և խոստացաւ խնամով հսկել նորա վերայ և տեղափոխել զնա։

Յաջորդ օրն, Հանրիէթ իւր գորովալից ողջերթն և սրտագին շնորհակալութիւններն մատոյց Թոմսընի ընտանեաց որ կարծես եւակայմ նաւուն

մէջ իսկ, նորա նաւարկութեան վերայ հսկել կուզէին։

Ամերիկէի երկրին ափունքն, որ յոյժ աղետաբեր կ'երեւէր իրեն, ընդ հուպ անհետ եղած էր իւր աչաց առջեւէն, և Լուիզիանի մէջ իրեն սպասող երջանկութեան վերայ կը մտածէր ևեթ։

14

ԺԱՄԱՆՈՒՄՆ

ԿԻՅՈՄ ԼԷՊՐԷՕՆ

Բարեյաջող եղաւ նաւարկութիւնն․ Սեպտեմբեր ամսոյ սկիզբն «Վիժիլան» նաւն, Միսիսիպի գետն կը մտնէր․ հազիւ հասած էր, այն ինչ նաւապետն գրեց գաղիական հիւպատոսին և խնդրեց որ գտնել տայ զՊարոն Կլյոմ Լէպրէօն և իմացնէ նմա թէ իւր եղբօր աղջիկը եկած է։

Պատասխանն չյամեցաւ․ նոյն աւուր կէս օրէն վերջը Կլյոմ Լէպրէօն նաւն մտած հասաւ, և ուրախութեան արտասուքներով իւր բազկաց մէջ գրկեց զՀանրիէթ։

Հանրիէթ պատմեց նմա իւր արկածներն, որոց հօրեղբայրն ունկն կը դնէր արտասուելով և մերթ ընդ մերթ քամմելով։

Հանրիէթ երբ աւարտեց իւր պատմութիւնն, Կլյոմ ըսաւ թէ զքեզ կորուսած կը կարծէի․ «Ծիծեռնակ» նաւն հասած աւեն, նաւապետն ինձ

իմացուց ինչ անցք որ անցած էր։ Այն ցաւն զոր զգացի յիմարեցուցած էր զիս, մտածեցի դատ բանալ անխոհեմ նաւապետին դէմ, բայց տեսնելով Տիկին Տէլմիէաի ախրութիւնն յորում ընկղմած էր նա, և այն բացատրութիւններն զորս տուաւ ինձ, իմ առաջին մտածումէն ետ դարձուցին զիս։

Մի նոր միշտ կը հալածէր զիս անողոքապէս, այն իսկ էր վերահաս դժբաղդութիւնն իմացնել քո ծնողաց․ երկար ժամանակ վարանեցայ, վերջապէս մտածեցի այս տխուր գուժին պատրաստել զանոնք, գրեցի նախ՝ թէ հիւանդ հասած էք, մի ամիս յետոյ իմացուցի թէ ձեր առողջութիւնն չ՚էք վերստացած, և այս աւուրս կը պատրաստուէի ճշմարտութիւնն յայտնել նոցա։ Օրհնեալ ըլլայ Աստուած, որ այս անագորոյն ցաւն նոցա համար խնայեց, այժմ՝ խնդոյն պիտի գրեմ կատարելապէս հանդարտեցնելու համար զանոնք։

Երեկոյին մի նաւակ թղթատարութեան յանձնուեցաւ․ Կլյոմ Լէպրէօն, զնաւապետն և նորա կինն վարձատրեց, այն բարի խնամոց համար, որովով անդադար շրջապատած էին զՀանրիէթ․ ապա փութաց առաջնորդել զնա, իւր տունն ի Նոր-Օրլէան։

Այս տունը, հինաւուրց բայց նկարչական ոճով շինուած էր, միահարթ տանիք մը ի վեր կը բարձրանայր, առաջին յարկին շուրջն սիւնեղէն մի փոքրիկ գաւիթ, մի անցք կամ յարկածածուկ մի ճե-

մելի յօրինուած էր։ Սենեակաց ստորոտն հազարաւոր չորեքկուսի տախտակեայ արկղերու մէջ անկուած էին դափնեվարդեր, վիրգինեան յասմիկներ և նարնջենիներ որք օդն անուշահոտ բուրումներով կը լնուին և լիաններ (1), պատատուկ տունկեր, տան յարկէն ի վեր կ'երկարէին։ Տան ետևի կողմը մի մեծ պարտէզ կը տարածուէր որոյ փողոցին կողմէն, վայելուչ մի վանդակով փակուած գեղեցիկ մարդագետին մը կը տեսնուէր։

Հանրիէթ այս բովանդակ տեսարանէն հիացաւ, քան զայս աւելի գեղեցիկ մի բան երբէք չ'էր երազեր։ Այն ինչ տունն մտած էր, երկոտասանեակ երկսեռ գերիներու յարգանքներն ընդունեց. Ափրիկէի մէջ իւրեան այնքան նեղութիւն տուող այս խափշիկներու երևոյթն բնական տհաճութեան շարժում մի յառաջ բերաւ, բայց արդար բանականութիւնն, իւր ազդեցութիւնն ներգործեց ընդփոյթ նորա վերայ. խիստ վայելուչ և սիրալիր եղանակաւ ընդունեց գերիներն, և նոցա հետ այնպիսի քաղցրութեամբ վարուեցաւ, որ այն վայրկենէն խոստովանեցան թէ, մասնաւոր պաշտպանութիւնն մի ունէր իւրեանց նկատմամբ։ Ուրեմն բարեսիրտ Լէպրէօնի պաշտպանութեան պէտք ունէ՞ին այլ ևս. ահա ինչ որ յոյժ անագան պիտի իմանամք։

Ամբողջ մի շաբաթ, Հանրիէթի ժամանումէն

(1) Անուն պատաղիչ տնկոց ինչ Ամերիկոյ.

յառաջ եկած պատրաստութեանց զբաղումներով սահեցաւ։ Իւր հօրեղբայրն զնա տեսնելուն վերայ յոյժ երջանիկ էր. իւր ձեռք առած զանազան կարգադրութեանց մէջ, ուզեց որ նորաձև և վայելուչ արդուզարդեր պատրաստէ և այնպէս յարդարէ զՀանրիէթ, որպէս զի իւրեան հասակակից դեռատի աղջկանց մէջ՝ որոց հետ յարաբերութիւն պիտի հաստատէր, յետինն չ'երևի։

« Հարուստ եմ », կըսէր տնկարարն, « կ'ուզեմ որ լինիս այնպէս՝ ինչպէս պիտի լինէր աղջիկս՝ եթէ ունենայի։ »

Եւ թէպէտ Հանրիէթ կ'ուզէր Հավրի մէջ գընած ձործմոյկով զոհ լինել, սակայն մետաքսեայ շրջազգեստներ, Գաղիայէն եկած նորաձև գըլխարկներ, գոհարեղէններ, մէկ խօսքով ինչ որ իրեն հարկաւոր էր, կրցաւ ունենալ, պահելու համար ժողովրդեան առջև իւր փայլուն ու բարձր դիրքն։

Մի բան աւելի ես յաւելցուց այն սէրն՝ զոր Պ. Լէպրէօն արդէն իսկ կը տածէր իւր եղբօր աղջկան նկատմամբ. կը վախնայր նա, զի մի գուցէ մանկամարդ աղջիկն դաստիարակութիւն առած չ'լինի, կամ յոյժ սեղմեալ գաղափարներ և գռեհիկ բարքեր ունենայ, և որովհետև իւր գործերն Լուիզիանի ամենէն նշանաւոր ընտանիքներու հետ առընչութիւն ունէր, ուստի զՀանրիէթ երկրին բընակչաց ներկայացնելէ յառաջ որոշեց նախ՝ կըր-

թութիւն տալ նմա։ Բայց գիտեմք արդէն թէ մանկամարդ աղջիկն մի բարեկամուհի ունէր, այն իսկ էր Լէօնի Հեռմիէ, որոյ ընկերութեան շնորհիւ, իւր վարուց ընթացքն ուղղուած, և իւր խոհուն իմացականութեամբն ուսումն և ընթերցանութիւնն յօգուտ ի կիր արկած էր և հետևապէս իւր հօրեղբօր պատիւ և մեծարանք միայն կը պարտէր։

Այս վիճակն հրապուրեց զՏնկարարն, զի նա փոխանակ Հանրիէթի դաստիարակութեանն զբաղելու, նորա ընդունած կրթութեան փոքր ինչ կատարելագործութիւն տալ ջանաց միայն, և այս առթիւ՝ իւր ուրախութիւնն կրկնապատկեցաւ։

«Սիրելի Հանրիէթ,» կըսէր, «քեզ այսքան կրթուած ու դաստիարակուած չ'էի յուսար. յոյժ երջանիկ եմ քեզ ինձ մօտ ունենալուս համար, ո՛ն Գաղիայէն մեկնելուդ վերայ մի՛ ցաւիր, զի եկած ես քո ծերունի հօրեղբօր սփոփանքն լինելու։»

«Սիրելի եղբայր իմ» կրկնեց մանկամարդ աղջիկն ժպտելով, «այսպիսի հաճոյալից կեանքի մը մէջ ինչո՞ւ լինիք ծեր, չ'եմ կարծեր որ լինիք այնպէս՝ ինչպէս նկարագրած էիք հօրս ուղղած ձեր առաջին գրոյն մէջ։ Խիստ ապահով եմ որ երկար տարիներ պիտի սահեցնեմք միատեղ։»

«Չ'եմ յուսար զաւակս, զի յոյժ ծերացեալ կըզգամ ինքզինքս,» բայց չը խօսինք այս խնդրոյն վերայ, յարեց անդրէն Կիյօմ։

Եւ անմիջապէս սկսաւ իւր ընելիք տօնական հանդէսներուն յատակագիծն պատրաստել, զոր մտադրած էր իւր եղբօր աղջկան գալէն անմիջապէս յետոյ գործադրել։ Այս հանդէսից առաջինն որոշեց որ իւր Ագասիայի ամարանոցին մէջ տեղի ունենայ։ Ուստի այս առթիւ՝ իւր հրաւէրներն ընելէ զկնի, պատրաստութեան համար Հանրիէթի հետ ամարանոցն մեկնեցաւ։

15.

ԱԳԱՍԻԱՅԻ ԱՄԱՐԱՆՈՑՆ, ԽՆԱՄԱԿԱԼՆ ԷՏՈՒԱՌ ԵՒ ՆՈՐԱ ԿԻՆՆ

Բօնչաթրէնի լճին եզրը, գեղանկար մի դաշտի մէջէն ամարանոցն կը բարձրանայր. այդ դաշտըն չ'ունէր այնքան մեծամեծ ելեւէջներ, և հազիւ մի քանի պզտի խորշեր հողին հարթ հաւասարութիւնն կ'աւրէին, կային նաև անտառներ ու բազմաթիւ չէնքեր որք գեղջկական միակերպութիւնն զգալի չէին ընէր։ Այս չէնքերուն մէջ Ագասիան ամենէն գեղեցիկն էր, և կարելի եղած ամէն հանգստութիւն հնար էր գտնել անդանօր։ Անթիւ պարտէզներ կը շրջապատէին զայն, որոց ետեւ կը տարածուէր անծայրածիր հովիտներ ու մարգագետիններ, սոցա մէկ կողմէն կը տեսնուէր մի ստախիտ անտառ որ արեւակէզ ջերմութեան ատեն հաճոյալից մի ստուեր կը թողոյր. պարտէզներու մէջ կը գտնուէր երբեմն մի ընդարձակ ճահիճ, որ գիւղին ամենէն գեղեցիկ մասն գրաւած էր։ Գ. Լէպրէօն այդ ճահիճն գրեթէ ամենեւին ցամքեցուցած և ջուրերն՝ կեդրոն վայր մը բացուած մի աւազանի մէջ ժողոված էր, այնպէս որ թէ ա-

ողջութեան վնասաբեր պատճառ մը ի միջոյ վերցուցած և թէ անդ ձկանց շատնալովն հաճոյաւեսիկ և օգտակար բան մը յառաջ բերած էր։ Ագասիայի մեծաշուք ծառուղոյ մը մէջէն, Նոր-Օրլէանի ճաշակաւ շինուած ամարանոցն հասանք, այդ ծառուղւոյն անուամբ կը յորջորջուէր տան տիրոջ անունն։

Հանրիէթ այս ամէն գեղեցկութեանց վրայ սքանչանալով իւր արթուն երեւակայութիւնն ուրախութեամբ լցուեցաւ. կ'ըսէր, «կատարելապէս երջանիկ լինելու համար, բաւական էր որ իմ մօտ լինէին սիրելի ծնողքս։»

Տնկարարն և իւր եղբօր աղջիկն, Պարոն և Տիկին Էտուառ յարգանօք ընդունուեցան։ Ուէժինալ Էտուառ քառասուն տարեկան էր, սա այն մարդոցմէ էր որոց բնաւորութիւնն յայժ դժուարին է գուշակել, նորա յայնչափ յողդողդ կերպարանքն կարծես թէ ազատութիւն կը ներշնչէր, բայց գործ աչաց նենգալից հայեցուածքէն և յաճախ իւր շրթներն խածնելու ձեւէն կը գուշակուէր թէ կեղծաւորութիւնն խրացուցած է, և իւր գիմաց շարժումն իւր բնաւորութիւնն ծածկելու ճարտարութիւն մ'էր միայն։

Պարոն Էտուառ բարձրահասակ, վտիտ և մանուանդ կարշնեղ անձ մ'էր. իւր գնացքն կարծես կը նմանէր բնական ազդեցութեամբ ներշնչեալ մի կատաղի գազանի գնացքին, կը կրէր

նա միշտ իւր ձեռքն մի խարազան կամ մտրակ, իւր զգեստն բաւական փայլուն էր, բայց զօրաւոր կորովամտութիւն ունենալու է մարդ, որպէս զի կարող լինի ճիշդ մի գաղափար ունենալ նորա վերայ։

Նորա կինն Նէլլի, երեսուն տարեկան էր և բաւական գեղեցկութիւն ունէր, հաղուագիւտ ինչ գաղթածիններու մէջ, այնու զի նոքա շուտով կը ծերանան։ Քաղցրաբարոյ էր նա և քաղցրաձայն, այս արտաքին շնորհքն կը ծածկէր դժբաղդաբար յինքն մի չար ոգի, որոյ կը մասնակցէր նաև Ֆառուառ, ի լրումն ածելու համար այն կատաղի անգըթութիւնն զոր կ'ուզէր փորձել գերիներու վերայ։

Ռէժինալ և Նէլլի սիրալիր յարաբերութեամբ կապուած էին Պ. Լէպրօնի հետ՝ այն օրէն երբ տէր եղած էր նա Ադամխայի։ Տնկարարն ազատասէր՝ վեհանձն և փառահեղի բնութեան տէր մէկը ըլլալով ամէն գործ՝ իւրեան իբր անձնուէր երկուամոլից յանձնած և ինչպէս կանխաւ ըսինք, մին խնամակալ և միւսն տան տնտես կարգած էր։

Պ. Լէպրէօն իւր առողջութիւնն՝ ճամբորդութեան և անցեալ փառնակոց պատճառաւ կորուսած լինելով չ'էր կրնար իւր ընջից վերայ մտադիւր հսկել, և Ֆառուառի վերայ աւելի բարեկամի քան ծառայի զգացումն գտնելով, ըստ իւր կամաց գործելու լիազօր իշխանութիւն տուած էր։

Այր և կին ամէն կողմէ այս կերպիւ շրջապա-

տելով զՏնկարարն, կը յուսային մի օր նորա ամէն հարստութեանց տէր լինել։ Այսպէս օգուտ քաղել կը յուսային իւրեանց դիրքէն, և աննշան շահեր ձեռք բերելու հետամուտ չէին բնաւ։ Դիւրին է մտածել թէ որքան կատաղի եղաւ իւրեանց մոլեգնութիւնն այն ինչ իմացան թէ «Պ. Լէպրէօն, ունեցած հարստութիւնն իւր ընտանեաց կտակել կը մտադրէ, և ի գործադրութիւն իւր այս նպատակին բաւական մի գումար ղրկած է իւր եղբօր և խնդրած՝ որ Հանրիէթ գայ բնակի իւր մօտ։» Մանկամարդ աղջկան մահուան առայօղ լուրն ազատած էր զանոնք յերկիւղէ։ Յետ այնորիկ կը մտադրէին Տնկարարին թոյլ ազնուարարութենէն օգտիլ և իւրեանց նպատակն ի գործ դնել. բայց յոյժ մեծ եղաւ իւրեանց սրտաթափ վհատութիւնն երբ Հանրիէթի ժամանումն տեղեկացան։

«Համբերատար լինինք» կըսէր Նէլլի, որ առաջին անգամ ինքն ապշած մնացած էր. «Պ. Լէօպրէն, իւր եղբօր աղջկան ժամանմանն առթիւ, մեր դիտաւորութեան շրջիլն պէտք չ'է կռահէ. սակայն այն ատեն մեծ պիտի լինի մեր դժբաղդութիւնն, եթէ մանկամարդ աղջկան դէմ իւր հօրեղբայրն չ'յաջողիմք զայրացուցանելու վշտացնել. և արդար է այսպէս առնել, վասն զի միթէ մեք չե՞մք որ ութ տարիներէ ի վեր տակաւ առ տակաւ աւելցուցած եմք այս տան հարստութիւնն. իրաւունք չէ՞ որ Պ. Լէպրէօն մի լաւ ապրուստ թողու մեզ, և այժմ

մեր այնքան վաստակոց պտուղն վայելեն անծա-
նօթ անձինք, որք իբր թէ տիրոջ ծնողքն լինին և
զմեզ հեռացնեն այս յարկէն. ո՛չ, պէտք է խորհիլ
այս բանին վրայ, բայց համբերատար լինինք։»

«Այս համբերատար լինինք», կրկնեց Ռէժի-
նալ մի չարագուշակ ժպտով։

Վերակացուն և նորա կինն այս մտածումներով
տագորեալ ընդունեցին զՀանրիէթ։

Ի պատիւ այս անյոյս ժամանման, այր և կին
ուրախութեանց ցոյցեր և ազնիւ զգացումներ ար-
տայայտեցին։ Հանրիէթ սիրով, բայց մի քիչ բռ-
նազբօսիկ եղանակաւ պատասխանեց նոցա խօսքե-
րուն, զի այնպէս կը թուէր իրեն, թէ մանաւանդ
Տիկին Էտուար, իւր անձնուիրութեանց մէջ չա-
փազանց սէր ցոյց կ՚տայր։

Մանկամարդ աղջիկն, Նոր-Օրլէանի մէջ նաև
գերիներէն պատուով ընդունուեցաւ. տան ծա-
ռայութեան համար երեսունէն նուազ գերիներ
անբաւական կը լինէին, արդէն պէտք է գիտնալ
թէ գերեաց երկիրներուն մէջ մանաւանդ ի Լուի-
զիան, ծառայութեանց եղանակներն բազմադիմի
են։ Ընդհանրապէս տանց մէջ գործածուած սե-
ւամորթք ծանր չարչարանք չ՚են կրեր, ինչու որ
աշխատութիւնն շատերու մէջ բաժնուած լինելով,
տիրոջ քմաց և հաճոյից նեղութիւններէն ազատե-
լու առիթներն նոցա համար չ՚են պակսիր յաճախ,
և թէ այդ գերիներն ըստ բաւականին սնունդ

կ՚առնուն և վայելուչ կը հագուին, մինչդեռ դաշ-
տերու մէջ աշխատող թշուառ խափշիկներն կոյրըզ-
կուրայն մի հրամանատարի իշխանութեան մատ-
նուած, գրեթէ մերկ, հակառակ հիւանդութեան,
նօթութեան և եղանակաց անբարեխառնութեան
պարտին ի կատար ածել իւրեանց աշխատութիւն-
ներն. երբ անհնարին աշխատութենէն ընչապառ
ի գետին կը տապալին, խարազանի հարուածներով
կը պատժուին։ Տնկագործներու այս ատուար թը-
ուոյն մէջ, գերիներու թշուառ վիճակին վրայ ոչ
ինչ կրնայ որոշ գաղափար մի տալ։

Էտուար և իւր կինն, երկուքն ալ ի բնէ գաղ-
թածին լինելով, իւրեանց հայրենակցաց նման սե-
ւամորթներու դէմ մի շատ կանխակալ կարծիքնե-
րով զգածեալ, դժպհի խստութեամբ կը վարուէին,
ամէն անգամ երբ Պ. Լէպրէօն անտեղեակ կը գըտ-
նուէր։ Երբ դիպուածով մը այս դժբաղդներէն մի
քանիներու գանգատն Տնկարարին ականջն հաս-
նէր, Ռէժինալ եղածը խեղաթիւրելու և մինչև իսկ
բողոքարկու խեղճերն իբր անպատկառ ստախօս
ցոյց տալու ճարտարութիւնն ունէր։

Էտուար, Պ. Լէպրէօնի այս մասին ունեցած
թիւր կարծիքն ուղղելէ յետոյ, իրեն պատճառուած
նեղութեանն համար գաղտնապէս վրէժ կը լուծէր։

Այսպէս, երբ սեւամորթներն, Հանրիէթի բա-
րի գալուստ մաղթելու համար կանչուեցան, չ՚ու-
զեցին երթալ, մտածելով որ իւրեանց նեղու-

թիւն տուող աղջիկ մ՚ալ աւելցած է. բայց նորեկ տան տիկնոջ քաղցրատեսիլ կերպարանքն, և ճշմարիտ ու անկեղծ արգահատանքն որ կը շողայր նորա աչաց մէջ, ի Նոր-Օրլէան յառաջ բերած ազդեցութիւնն Ագաթայի մէջ ևս գործեցին։ Գերիներըն իւրեանց համար մի պաշտպան գտնելով, իւրեանց սրտին մէջ, յուսոյ մի նշոյլ ծագեցաւ։

16.

ՀԱՆՐԻԷԹԻ ԾՆՈՂԱՑ ՅՈՒԶՈՒՄՆ : — ՅԱՋՈՐԴԱԲԱՐ ԵՐԵՔ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Ճերմակ-Տան մէջ մեծապէս կը տիրէին յուզում և վիշտ, Կլյօմ Լէպրէօնէ ընդունուած առաջին նամակէն յետոյ, որ Հանրիէթի հիւանդութիւնն կը գուժէր, դժբաղդ ծնողքն մխիթարող ոչինչ հասած էր. «Անշուշտ մեռած է նա» կըսէր Մարգարիտ արտասուելով, «Աստուած իմ, ինչո՞ւ թոյլ տուինք որ բաժնուի և հեռանայ ի մէնջ»։

Անթուան նաև իւր կնոջ պէս կը մտածէր, նորա սիրտն թախծութեամբ աւելի ևս կը յուզուէր, բայց առ երկիւղի իւր տխրութիւնն չ՚էր յայտնէր։

Ճերմակ-Տունը իւր խաղաղ և զուարթ վիճակին մէջ էր միշտ, հեշտ անդորրութիւն մի կը տիրէր անդ, զի Կլյօմի նոր պարգևն մտացի խնայողութեամբ գործածուած էր։

Անթուան ինչ որ ստացած էր, չ՚ուզելով ի վըտանգի դնել և կորսնցնել, իւր պարտքերն սկսած էր մաս առ մաս վճարել, և այս փութաջանու-

թեամբ մնացորդ դրամն Պէրթէն սեղանաւորին մօտ ի պահեստի դրած էր։ Զկնորսին առողջութիւնն այլ ևս չ'էր ներեր միջամտելու, իւր ժամերուն մեծագոյն մասը փոքրիկ տնակն յարդարելով կ'անցընէր, որոյ արժէգինն հետզհետէ աւելնալու վրայ էր։ Երբ նաւարկելու իղձն զինքը տխրեցնէր, սփոփութեան համար իւր վաղեմի բարեկամաց միոյն կամ միւսոյն նաւակին մէջ կ'երթայր տեղ մը փնտռել, և միշտ սիրով կ'ընդունուէր։

Այս կերպիւ Անթուանի ժամանակն հեզութեամբ կը սահէր․ իսկ այժմ՝ Անթուան և Մարգարիտ կը վախնային թէ մի՛ գուցէ Հանրիէթ մեռած լինի, և կը մեղադրէին զԿլյօմ, ըսելով թէ իւրեանց զաւկին կեանքն գնեց։ Միւս կողմէ նաև Սէլէսթէնի համար վերջին ծայր յուզեալ էին, որ գրեթէ մի տարիէ ի վեր թողլով զհայրը, զինքն ի կասկածանաց բուժող մի նամակ իսկ չ'էր ղրկած։

Նաև սիրելի Էմիլի ջանից հակառակ, որ իւր անդրանիկ քրոջ տեղը բռնել կը փորձէր, և հակառակ գուրգուրանաց ազնուասիրտ կոյսերն Հանրիի, Ճերմակ-Տան մէջ կեանքն յոյժ տխուր էր։

Յունուար ամիսն կը վերջանայր, այն ինչ բաղձացեալ նամակներն, որ երեք էին, հասան վերջապէս։ Առաջինն որ Անթուանի աչքին դիպեցաւ, Կլյօմէն կը հանէր․ հապշտապ տագնապաւ բացաւ զայն, ի՞նչ եղաւ տեսնելով որ իւր կաս-

կածներն հաստատուած են․․․ ինչպէս յայտնի է, այս երկրորդ նամակն էր, զոր Տնկարարն գրած էր իմացնելու համար, թէ Հանրիէթ ծանրապէս հիւանդ է։ Դիպուածն այնպէս բերած էր որ մանկամարդ աղջկան Նոր-Օրլէանէ ուղղած նամակն, իւր հօրեղբօր նամակին հետ հասած էր։

Անթուան իւր կնոջ թշուառութիւն սպառնացող վարանմունքի խորհուրդներուն մէջ ընկղմած մեքենաբար երեք նամակներն ալ բռնած էր, որոց մին ձեռքէն իյնալով Մարգարիտ խլեց զայն անմիջապէս, գիտնալու համար թէ նորանոր լուրեր հասած ե՞ն իւր աղջկէն․ Մարգարիտ նամակն այն ինչ իւր ձեռքն առած էր հասցէին գրէն ճանչնալով թէ Հանրիէթինն է, ուրախութեան մի ճիչ արձակեց։

«Կ'ապրի՛ աղջիկս, օրհնեալ ըլլայ Աստուած» կըսէր, և յուզումն հեղձամղձուկ ընելով զնա, գրեթէ անշունչ, ինկաւ աթոռի մը վրայ։

Այս խօսքերուն վրայ Անթուան չ'կրցաւ ծածկել իւր զարմանքն, և ի՞նչ գոչեց, միթէ ստոյգ չ՞է։ Եւ դող ի սիրտ Մարգարտայ ձեռքէն խլելով գիրն բացաւ զայն և հապճեպով փնտռեց նորա ստորագրութիւնն ու թուականն։ Այս վերջին գիրն, Կլյօմ Լէպրէօնի գրէն նոր էր։

Երջանիկ հայրն, մի և նոյն ատեն տեսաւ որ երրորդ գիրն ալ Սէլէսթէնէն ուղղուած էր։ Այսպէս կ'ապրէին իւր սիրասուն զաւակներն՝ որոց համար

այնքան երկիւղ կը կրէր։ Բաղցրահոս արտասուքներ վաղեցին Անթուանի և Մարգարտի աչքերէն, և սրտազեղուն զգացմամբ իւրեանց բաղկաց մէջ սեղմեցին Էմիլի և Հանրի, որոց այնպէս կը թուէր թէ իւրեանց բացակայ զաւակներն ընդգրկած են։

Երբ այս առաջին յուզումն հանդարտեցաւ, Անթուան սկսաւ գրերն կարդալ։ Նախապէս Հանրիէթի նամակն կարդաց, զի մանկամարդ աղջիկն աւելի մեծ յուզում պատճառած էր իրենց։ Հանրիէթ իւր ծնողաց, իւր եղբարց և քրոջ հազարաւոր գորովալիր խօսքեր ուղղելէ յետոյ, իւր ճամբորդութեան զանազան միջադէպներն, և ի Լուիզիան ժամանումն կը պատմէր և հետեւեալ կերպիւ ի յանգ կը հանէր իւր նամակն։ «Իմ հօրեղբայրն, յանչափս բարերարութիւն ունենալով կը կարծեմ թէ յոյժ երջանիկ պիտի լինիմ իւր մօտ։ Ա՛հ դուք կը պակսիք սիրելի հայրս, բարի մայրս, կրտսերն իմ Էմիլի, իմ ազնիւ սանն, և իմ սիրուն Սէլէսթէն, յուսամք որ հասնի այն օրն՝ ուր մենք ամէնքս ալ, մեր հօրեղբօր մօտ միանամք, եւ այն օրն յոյժ երջանիկ պիտի լինիմ։»

Բաւական է գուշակել թէ Անթուան և Մարգարիտ այս գիրն կարդալով ինչ յուզում զգացած են։ Հանրիէթ ողջ էր, և կը յուսայր երջանիկ լինել. որքա՜ն երջանիկ էին և նորա ծնողքն։

Անթուան կարդաց ապա Սէլէսթէնի նամակն։ Երիտասարդն երկարօրէն չ'էր գրած. միայն պա-

տեհ առիթ համարած էր Գաղիայէն վերադարձող նաւուն պատմութիւնն ընել հապճեպով, յաւելլով թէ ինքն առողջ վիճակ մ'ունի, թէ իւր գլխաւորներն գոհ էին իրմէ, և թէ կը յուսայր փոյթ ընդ փոյթ յառաջդիմել. սոյն նամակին կարեւոր և էական մասն էր։

Հաճոյալից խօսակցութեամբ ժամերն արագ սահեցան, և իւրեանց ընդունած նորանոր լուրերն սկսան բազմիցս կրկնել, և փութացին անմիջապէս հաղորդել զայնս Տիկին և Օրիորդ Հէոմիէի, որոց մի մեծ ծառայութիւն մատուցած եղան, զի երկուքն ալ իւրեանց խոստումն, զոր Հանրիէթի բաժանման պահուն ըրած էին կատարուած էր։ Անթուան և Մարգարիտ իւրեանց ցաւոց մէջ Տիկին Հէոմիէի և նորա դստեր քաղցր խօսքերէն աւելի ես սրտապնդեցան։ Այսպէս Տիկին և Օրիորդ Հէոմիէ ևս իրաց իրազէկ լինելէ յետոյ բոլոր ընտանիքն մի մեծ ուրախութեամբ լցուած խմբովին Կնձնեաց դղեակն մեկնեցան։

Լէօնի և նորա մայրն՝ յոյժ ուրախացան իւրեանց տրուած մխիթարական լուրերուն վերայ։ Հանրիէթի ներշնչած համակրալից սէրն ի բացակայութեան չ'էր պակսած ընաւ, և Սէլէսթէն՝ այնքան մանուկ հասակի մէջ, իւր ծնողաց օգնութեան հասնելու մտօք մեկնած ատեն, նոցա բովանդակ համակրութիւնն առ ինքն ձգած էր։

Կը տեսնէք, կ'ըսէր Օրիորդ Հէոմիէ, զձեզ յու-

սադրելու որքան իրաւունք ունէի ։ Ցոյժ վստահ էի թէ Աստուածային բարութիւնն, զՁեզ մխիթարելու համար միայն պահպանած էր Ձեր աղջիկն ։ Տեսէք ինչպէս պաշտպանած է զՀանրիէթ ։ Ի մտածելն՝ կը սոսկամ այն վտանգներէն, յորս գլխած է նա, բայց յետ այսօրիկ չ՛իք այլ եւ դժբաղդութիւն, Ձեր աղջիկն հարուստ և երջանիկ վիճակի մէջ պիտի վերադառնայ, զՁեզ ամենքդ երջանիկ ընելու համար ։

17.

ԷԼԷՆԱ ՄԱԳ-ՏՈՒԿԱԼ, ԴԻՄՈՒԱԾ ՄԸ

Ց՛որքան օրերն կը սահէին, այնքան Պ. Լէպրէօնի ուրախութիւնն կ՛աւելնայր իւր եղբօր աղջիկն իւր մօտ ունենալուն համար ։ Մի ընկերուհի ունէր նա այժմ, ընկերուհի սիրուն, բարի, հեզահամբոյր, որ կազմ և պատրաստ էր միշտ զուարթութիւն և հաճոյք ընծայելու իրեն ։

Հանրիէթ, իւր հօրեղբօր տուած դասերէն օգուտ քաղել կը ջանայր, կրցաւ այս կերպիւ իւր դաստիարակութիւնն կատարելագործել և իւր միտքն զարգացնել, զարգացում որ թէ իրեն և թէ իւր հօրեղբօրն համար բուն հաճոյից մի աղբիւր եղաւ ։

Բայց ժամանակէն յառաջ չ՛կանխեմք ։ Մանկամարդ աղջիկն ի Լուխլեան հասնելէ ի վեր՝ վեց ամիսներ սահած անցած էին ։ Այս միջոցին մէջ բարի և սիրուն աղջիկն մեծ աշխատութեամբ և հնարագիտութեամբ կը ջանայր փոփոխել անկարութեան մէջ ի գործ դրուած եղանակն ։

Կանխաւ տեսած էր նա, թէ Նէլլի Էտուար, տան մէջ ծառայող սեւամորթ գերիներուն հետ յոյժ անգթաբար կը վարուէր, և թէ նորա այրն, դաշտին մէջ աշխատողներու դէմ, աւելի ևս անագորոյն ընթացք մը բռնած էր։ Գերիներու նկատմամբ ի գործ դրուած այս դաժան վարմանց մերթ դիպուածով ականատես կը լինէր, վարմունք՝ որք յաճախ աննշան թերութեանց առթիւ ի գործ կը դրուէին։

Ինչպէս յայտնի է, տան մէջ երեսունի չափ գերիներ կը ծառայէին· ի սոցանէ Տիկին Էտուարի սենեկապետն Պէթի, և Մալսի որ ճերմակեղէնի գործերով կ'զբաղէր, վերակացուին կինն ամէն աշխատութեանց մէջ անխնայ կը վարէր· երկուքն ալ հեզ և զուարթադէմ բնութեան տէր, մանաւանդ սպիտակ հօր և խառնածին մօր ազնուատոհմ սերունդէ լինելով, Լուիզիանի ազնիւ ընտանեաց մէջ կրթութիւն առած՝ և իւրեանց ցեղի անձերէն աւելի լաւ պահած էին խօսակցութեան և զգացմանց արտայայտութիւնն ու ճշդութիւնն։

Հանրիէթ նախ և յառաջ անոնց հետ բարեկամութիւն հաստատեց, և իբր թէ նոցա հրաման տալու պատրուակաւ յաճախ այցելութիւն կ'տար և զանոնք այլ ընդ այլոյ խօսակցութեամբ կը պարապեցնէր։

Մանկամարդ աղջկան բարեսրտութենէն Տիկին Էտուար երկար ատենէ ի վեր կը նեղսրտէր և ո-

րոշած էր Գ. Լէպրէօնի դիտողութեանց ենթարկել զայն, սակայն կ'սպասէր, մինչև որ Տնկարանին ուրախութիւնն՝ որ իւր եղբօր աղջկան ժամանումէն յառաջ եկած էր, ցրտանայ։

Բայց չ'էր կարծեր որ այս առիթն շուտով ներկայանայ, զի Գ. Լէպրէօն իւր եղբօր աղջկան ընկերութենէն առաւել քան երբէք հաճոյք կ'զգայր, նորա հետ պտոյտ ընել, երկրին գեղեցկութեանց վերայ նորա հիացումն շարժել, և մանաւանդ նորա համար մեծաշուք հանդէսներ տալ չ'էր ձանձրանայր բնաւ, զի մանկամարդ աղջիկն իւր հրապուրիչ գեղեցկութեամբ ամենուն ուշն և ուրուշն կը գրաւէր։

Եւ որպէս զի Հանրիէթ իւր նախկին վիճակն ի յուշ բերէ միշտ, և ողջմտութեամբ շարժելով որպէս զի կարող ըլլայ օգուտ քաղել այն հարըստութենէն որ իւր հօրեղբայրն պիտի թողոյր իրեն, իւր տեսակցութեանց մէջ ի յայտ կը բերէր ճշմարիտ համեստութիւն, շնորհք և քաղցրութիւն որ յոյժ հեռի էր գաղթածին ազգերու ընդարոյս անժպիտ կերպարանքէն, և կրօնի առաքինութիւն մը՝ որ նոյնպէս նոցա անզգայութենէն շատ տարբեր լինելով, շնորհալից Ֆրանսացուհւոյն անունն ընդ հուպ հռչակ հանեց ամենուրեք։

Հանրիէթ թէպէտ առ ինքն ներկայացուած ազնիւ աղջկանց բարեկամական ցոյցերն սիրով կ'ընդունէր, սակայն ի սոցանէ միայն հետ Եւեթ մը-

երջանկութեամբ կապուեցաւ, ինչու որ նա միայն անկեղծ բարեկամուհւոյ մը պահանջած ամեն կատարեալ յատկութիւններն ցոյց կ'տայր։

Հանրիէթի նոր բարեկամուհին՝ Էլէնա Մագ-Տուկալ, տասն և հինգ տարեկան լինելով, երկուքն ալ գրեթէ տարեկից էին իրերաց։

Նա Իրլանտացի օրիորդ մ'էր, որ կրօնական հալածանքներէ ինքզինքն ազատելու համար թողուցած էր իւր երկիրն. Էլէնա ճիշդ Հանրիէթի զգացումներն և իղձերն ունէր, նաև նորա նման այնքան զգայուն էր որ ըստ իւր կարողութեան կը ջանայր ամենուն բարիք ընել։

Միութեան այս սէրն, որ երկու մանկամարդ աղջկանց ծնողաց կողմէ ևս հաճոյալից կ'երևէր, անմիջապէս յայժ մտերմական բնութեան փոխուեցաւ, և Էլէնայի ծնողաց տունն, Ագասիայի խիստ աւընթեր լինելով, երկուքն յաճախ կը տեսնուէին իրերաց հետ։

Հանրիէթ մի օր իւր բարեկամուհւոյն այցելած ըլլալով՝ սրահ մտած պահուն, իւրեան անծանօթ տիկնոջ մը բաղկաց մէջ գտաւ ինքզինքն, որ ուժգին կերպիւ կ'ընդգրկէր զնա և ուրախութենէն արտասուազին ձայներ կ'արձակէր։

Մանկամարդ աղջիկն, իւր հիացումէն սթափելով, և ճանչնալով թէ զինքն գրկողը, Տիկին Տէլմինն է ինքն ալ ուրախութեան մի ճիչ արձակեց։

«Իմ աղջիկս պիտի լինիս»․ կ'ըսէր Տիկինն,

«և ես առանց զքեզ տեսնելու այլ ևս երջանկութիւն չ'պիտի զգամ.» և ուրախութենէն արտասուելով՝ Հանրիէթէն կը խնդրէր, որպէս զի պատմէ իրեն թէ ո՞րպիսի հրաշիւք ճողոպրած էր մահուանէ։

Հանրիէթ սիրով հաւանեցաւ և սկիզբն առաւ պատմութեան։

Մանկամարդ աղջիկն այն ինչ աւարտած էր պատմութիւնն, Տիկին Տէլմինէ հառաչելով գոչեց, «Աստուած գիտէ մեծ վիշտ պիտի զգայի և պիտի անիծէի ինքզինքս, եթէ վայրկեան մ'իսկ կորուսած ըլլայի զքեզ իմ տեսութենէն, բայց ահա կենդանի ես, և ամէն ինչ մոռցուած է։ Կը խնդրեմ մի' մոռնայք զիս և յաճախ այց ելէք տեսնել զիս։ Դղեակն կը բնակիմ, որ Պ. Լէպրէօնի դղեկէն հինգ մղոն հեռի հաստատուած շէնք մ'է. անդ զքեզ ընդունելով՝ մեծապէս պիտի ուրախանամ, և իմ զաւակներն ևս, որք զքեզ այնքան կաթոգին կը սիրեն, զուարթ սրտով պիտի ընդգրկեն զքեզ։»

Հանրիէթ խոստացաւ կատարել ինչ որ կը փափաքէր Տիկին Տէլմինէ, մի վայրկեան յետոյ Տիկինն կրկնեց, թէ «Ձեր ժամանումն ի Նոր-Օրլէան Տիկին Մագ-Տուկալէ իմացած, և զարմացման ու երկիւղի մէջ մնացած էի, զի մի գուցէ անուան և անձի շփոթութիւն մը լինի։ Այո՛ սիրելի Հանրիէթ, կը կրկնեմ թէ իմ աղջիկս պիտի լինիք, և

տուանց քեզ, չ՛պիտի կարենամ զգալ ուրախութիւն:»

Այն օրն Հանրիէթի համար, մի սիրալի և գեղեցիկ օր եղաւ, Հելէնա և իւր ծնողքն, նոյնպէս և Տիկին Տէլմիէս որքան մեծարանօք, այնքան յուզմամբ և զարմացմամբ կը շրջապատէին զնա, և մանկամարդ աղջիկն հարցանէր ց'անձն, թէ ի՞նչպէս կրցած էր արժանանալ այնքան սիրոյ ցոյցերուն: Աղջկան համեստութիւնն կ'արգելուր իրեն գիտնալ թէ այդ ցոյցերու միակ պատճառն իւր գեղեցիկ և առաքինի յատկութիւններն էին:

18.

ԱԳԱՍԻԱՅԻ ԱՄԱՐԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ ՀԱՆՐԻԷԹԻ ԿԵԱՆՔՆ

Այն նամակն՝ զոր մանկամարդ աղջիկն իւր ծընողաց կը գրէր մանրամասն պարունակութեամբ և յաճախ անհեթեթ պատշաճութիւններով կը կարծէր թէ յոյժ յանկուցիչ պիտի լինի. մանաւանդ իւր ի Լուիզեան ժամանումէն վեց ամիս յետոյ գրուած լինելուն հրապուրիչ իսկ երեւցաւ։

Անաւասիկ նոյն նամակն

յԱմարանոցն Ագասիայ 184

Սիրելի ծնողքս,

« Թղթարեր նաւն տասնեակ օրեր յետոյ պիտի բերէ ձեզ այս նամակն. կ'ուզեմ օգուտ քաղել ներկայ ժամանակէն և գրելու սկսիլ, ինչպէս պիտի ընեմ յետ այսօրիկ անցնիւր անգամ, զի ուրիշ

կերպիւ անհնար պիտի լինի ինձ խօսակցիլ Ձեզ հետ, սիրելի ծնողքս։

« Մինչեւ ցարդ, իմ վրայօք մանաւորապէս ոչինչ խօսեցայ Ձեզ, պիտի ընդհատեմ այս լռութիւնն, որոյ համար զիս կը մեղադրէք։ Եթէ Ճերմակ Տունէն կարելի ըլլար տեսնել Ձեր Հանրիէթը, հազիւ հազ պիտի կարենայիք ճանչնալ զնա։ Հօրեղբայրս կուզէ որ վերջին նորաձեւ զգեստներով զարդարուիմ։ Ունիմ թաւշեայ գեղեցիկ շրջազգեստներ, հնդկական կտաւներէ շինուած պատմուճաններ որ թեթեւ են քան զշոդի, ունիմ նաեւ ամէն տեսակ գոհարեղէններ. բայց այս ամէնն չ'են կրնար կատարելապէս երջանիկ ընել զիս. պէտք է իմ մօտ լինին հայրս, մայրս, եղբայրներս, քոյրս, ի մի բան հարկ է միանամք, միութիւն մը որ անյոյս կը թուի ինձ։

« Հօրեղբայրս այս օրեր մի քիչ անհանգիստ էր, բայց հիմա աղէկ է։ Այժմ կը հաւատամ թէ տարիքէն յառաջ ծերացած ըլլալուն առթիւ մեզ գրած նամակներն ճշմարիտ են եղեր։ Դժբաղդ եւ սիրելի Հօրեղբայրս կը հոգնի, եւ Լուիզիանի երկրին տօթորող սաստիկ ջերմութիւնն զինքն շատ կը նեղէ, մանաւանդ ճահիճներու ժահահոտ օդն յաճախ մեծ անհանգստութիւն կը պատճառէ իրեն։ Բժիշկն շատ անգամներ ըսած է թէ մաքուր օդի պէտք ունի, բայց Լուիզիանի մէջ այնպէս իմն հաստատուած է, որ կարող չ'պիտի լինի փոխել իւր բնակութեան վայրն։

« Ի Գաղիա վերադառնալու մասին, տակաւին բան մը չ'եմ համարձակիր խօսիլ իրեն, զի կը վախնամ թէ յաջողութիւններն, յորոց ամէն ինչ վայելել կ'երազեմք, ինքն մօքէ իսկ չ'անցնէ. ա՜հ սիրելի ծնողքս, գնա Ձեր մէջ տեսած առեն միթէ երջանիկ չ'է՞ք լինիր, նոյն իսկ եթէ մեզ թողլոյ ժառանգութիւնն իսկ չունենայ ընաւ. այս մասին վստահ եմ Ձեր զգացմանց վերայ, եւ իմ ամենաջերմ փափաքս է, քաղցրութեամբ յայտ առնել զայն իմ Հօրեղբօր. կը հաւատամ թէ այս բանն ինձ համար դժուարին չ'պիտի լինի, բայց յաղթելու ամենամեծ արգելք մը եթէ կայ այն ալ, իւր չահարեր կալուածներն թողլոյ եւ հեռանալու որոշումն է, որք մինչեւ այս վայրկեանն արգիլած են զինքն դառնալ ի Գաղիա։

« Հօրեղբօրս բարուց նկարագիրն չ'եմ կարող ընել։ Բարձրահասակ է նա եւ գրեթէ վտիտ, իսկ արտաքին տեսքով կաշմրուռն. մազերն գորշ են, եւ ծամելեաց վերայ հազիւ կը տեսնուին մի քանի սեւ մունջեր. թուխ աչերն գեղեցիկ կերպարանք մը տուած են իրեն, ունի մի լայն եւ բարձր ճակատ, ընթացք մի ցուրտ բայց շնորհալից, վերջապէս իւր անձնական կերպարանքն վստահութիւն եւ սէր կ'ազդէ։

« Չեմ կարող նկարագրել այն սիրալիր եւ հաճոյալից մեծարանքներն զորս կ'ընդունիմ իւմէ. իմ դոյզն փափաքներն իսկ անմիջապէս կը կատար-

ուրին, իմ ծառայութեանս համար ունիմ երկու կիսասեւ գերիներ, մին ծնունդ սպիտակ հօր եւ խառնածին մօր, եւ միւսն խափշիկներու ամենէն գեղեցիկներէն մի մանուկ սպասաւոր, որ կառքով կամ ձիով պտոյտ ըրած ատենս պաշտօն ունի ինձ հետեւելու։

«Այո՛, սիրելի ծնողքս, ձի կը հեծնեմ, հօրեղբայրս ձիավարել ուսոյց ինձ, որպէս զի իւր մարգագետիններուն մէջ, առաւօտեան շրջագայութիւնն ըրած պահուն կարող լինիմ ընկերանալ իրեն։ Նաեւ երաժշտութիւն կ'ուսանիմ, սկսայ ըստ բաւականին դաշնակ զարնել, տաւղի վերայ նաեւ վարժութիւն կ'ընեմ, վերջապէս քիչ մ'ալ կը գծագրեմ։

«Տան մէջ օգտակար ըլլալ կ'ուզեմ, զանազան խնամակալութեան գործերով կ'զբաղիմ, բայց հօրեղբայրս յայտնապէս կը հակառակի ինձ։ Աստ՝ հարուստ դեռատի աղջիկներն միմիայն զարդարուիլ գիտեն, ամէն աշխատութիւն գերեաց թողուած է, եւ կրնամ ըսել թէ իմ նոր բարեկամուհիներէս շատերը, գիս այս ինչ կամ այն ինչ գործերով միշտ զբաղեալ տեսնելով, կը զարմանան։ Բայց իմ սիրասուն մօր ինձ տուած բարի սովորութիւններն կ'ուզեմ լաւ պահել, եւ ց'որքան մարթ իմն է, կը ջանամ վայրկեան մ'իսկ չ'կորուսանել զայնս։

«Էլէնա Մազ-Տուկալի վրայօք գրեցի Ձեզ, այս

դեռատի աղջկան բնաւորութիւնն չ'փոխուիր բընաւ, եւ գիս բարեբաստ կը համարիմ նմա հետ բարեկամութիւն հաստատած ըլլալուս համար։

«Սիրելի ծնողքս ի ձէնջ հեռի գտնուելուս մըտածումէն զատ, բան մ'եւս կը սառեցնէ իմ ուրախութիւնն եւ կը զայրացնէ գիս այն տեսարանին առջեւ՝ որոյ յոյժ առընթեր կը գտնուիմ այժմ, չ'եմ կարող մի գաղափար կազմել թէ սեւամորթք է՞ր նախատանօք եւ անգթութեամբ կը չարչարուին աստ, նաեւ չ'կրցայ հասկնալ թէ դեռատի աղջիկներն իսկ, ինչո՞ւ խժդժաբար կը վարուին այս չուառականներուն դէմ։

«Վերակացուին կինն իսկ Տիկին Էտուառ, սեւամորթներու դէմ յոյժ անգթաբար կը վարուի, եւ գուցէ այս պատճառաւ է որ վստահութիւն չ'ունիմ բնաւ նորա վերայ, թերեւս խաբուիմ, բայց նա շատ ծածկամիտ կ'երեւայ ինձ։ Չ'համարձակիր իմ հօրեղբօր ներկայութեան դէշ վարուիլ գերիներու հետ, իսկ հօրեղբայրս երբ հեռու տեղ մը երթայ դժբաղդաբար, Տիկին Էտուառի հրամանաւ խիստ յաճախ յանիրաւի կը պատժուին։

«Շատ անգամներ փորձեցի հասկցնել այս կնոջ եւ նորա ամուսնոյն, թէ իւրեանց ընթացքն ատելի է ինձ համար, եւ թէ պիտի ստիպուիմ իմացընել իմ հօրեղբօր։ Այժմ՝ նոցա հայեցուածոց եւ կերպարանաց մէջ մի չարութիւն կը նկատեմ, որ նոյն իսկ երկիւղ կ'ազդէ ինձ. չ'եմ գիտեր ի՞նչ

բանի համար է այս , բայց կ՚ուզեմ հեռանալ այս երկու անձերէն ։

« Այս վերջին օրեր , մի առաւօտ երբ իմ սենեկէն դուրս կ՚ելնէի , մի աղիողորմ ճիչ լսեցի , որ տան ճակատը զարդարող ճեմելիքին վերի ծայրէն կը հասնէր ։ Այս ձայնը գէշ ազդեց ինձ , վազեցի դէպ այն կողմը , ուսկից ձայնն կը լսէի ։ Շուրջ վեց տարեկան մի սեւամորթ տղայ՝ որ Տիկին Էտուարի առջև ծնրադրած էր ։ Տիկինը՝ որ բարկութենէն կրակ կտրած կը դողար , զիս տեսնելուն պէս , անակնկալ մի շարժում ըրաւ և հրամայեց տղուն որ ոտքի ելնէ ։ Խեղճ մանուկն հնազանդեցաւ և դարձաւ դէպի ինձ ։ Իւր դէմքին վերայ մի վէրք բացուած տեսայ սոսկմամբ , ուսկից առատօրէն արիւն կը հոսէր ։

« Ի՞նչ է այն , գոչեցի , ի՞նչ կայ ․ ոչ ինչ պատասխանեց Տիկին Էտուառ կարճ ձայնով մը , և յաւելցուց թէ Ուիլքի որ Ձեր սենեկին համար մի ծաղկանոցի մէջ դրուած ծաղիկ կը բերէր , ձգեց կոտրեց ծաղկանոցն , որ Ճենական ապակիէ շինուած էր և շատ գեղեցիկ էր ։ Ուստի այս պզտիկ չարաճճին իւր անուշադրութեանն համար սաստեցի ։

« Բայց այս տեսնուած վէրքն ի՞նչ է , ըսէ տեսնեմ ։ Գետինն ինկաւ և իւր երեսն ծաղկանոցի բեկորներուն դիպեցաւ ։

« Այս պատասխանին վերայ , Ուիլքիի աչքերն նորա խօսքերուն ստութիւնն յայտնեցին , զոր

չ՚կրցայ ծածկել , և ըսի ։ Դուք զանակոծած էք այս տղան , Տիկին ։

« Ուզեց բողոքել , բայց մի և նոյն ատեն , իւր շրջազգեստին ծալքին տակ նշմարեցի մի նուրբ խարազան որ արեամբ ներկուած էր ։ Իմ վերայ տիրած յուզումն չ՚էր թողուր յառաջ վարել իմ բարկութիւնն , զօրեղ և խիստ մի շարժմամբ ազդարարեցի չար կնոջ որ սրահէն դուրս ելնէ ։ Երբ Ուիլքիի հետ առանձին մնացինք , փութով առաջնորդեցի զնա իմ սենեակն , դարմանեցի իւր վէրքն և զինքն մխիթարելու համար , կապոյտ ու կարմիր մետաքսեայ թաշկինակով մը պատատեցի իւր գըլուխն , այս գեղեցիկ գլխապատը զինքը շատ ուրախացուց , տուի նաև համադամ խորտիկներով մի պարկ մը ։

« Ա՛հ Տիկին , շատ բարեսիրտ էք , գոչեց ․ Սամ՝ հայրս և Գասսի՝ մայրս , զիս լաւ տեսնելով շատ գոհ պիտի ըլլան ։ Նորա ծնողքն Սամ և Գասսի դաշտային աշխատութեանց մէջ կը ծառայէին ։

« Ուիլքին արձակելէ յառաջ , պատուիրեցի որ յայսմ հետէ իրեն տրուած հրամաններուն ուշադրութիւն ընէ և նորէն ատդառնաց և պատժոյ չ՚ենթարկուի ։

« Ուիլքի յուզմամբ պատասխանեց , թէ ծաղկանոցն կոտրելու պատճառն այդ չար Տիկինն եղած էր , վասն զի , յարեց , երբ յամրաքայլ կը տանէի զայն , ծոյլ ես գոչեց , և բուռն կերպիւ մղեց զիս ,

դողդողացի և ծաղկանոցն ինկաւ ձեռքէս, այն ատեն Տիկին Էտուառ գանակոծեց զիս։

« Չուզելով յայտնապէս անիրաւ հռչակել զՏիկին Էտուառ, վախճան տուի իմ խօսակցութեան։

« Նոյն օրուան նախաճաշի ատեն, սոյն դէպքին վրայօք մի քանի խօսք ըրի իմ հօրեղբօր, բայց տեսայ որ ըսածներուս չ'հաւատար։

« Տիկին Էտուառ, թերևս մի քիչ խիստ ըլլայ, կրնեց, բայց սրտով բարի է։ Թող զայս, սիրելի Հանրիէթ, չ'ես գիտեր թէ սևամորթք որքան ստախօս են. և ո՛ր աստիճան պէտք է հաւատ ընծայել նոցա, մարդասէր ես ամենուն համար, չ'եմ կրնար հակառակիլ քեզ, բայց թո՛ղ Նէլլի որ զանոնք ուղղէ, հաւատա՛ ինձ թէ ասի կարևոր է։

« Այն օրէն ի վեր վերակացուին և իւր կնոջ վերայ կը հսկեմ ըստ կարելւոյն, բայց հօրեղբօրս այլ ևս բան մը չ'եմ ըսեր։

« Անմիջական կերպիւ իմ հրամանին տակ գըտնուած գերեաց կարելի եղածին չափ հաճոյալից և անդորր կեանք մը կը տամ, նոքա յոյժ երջանիկ են առ այժմ և իւրեանց բոլոր ընկերներն կը նախանձին նոցա վիճակին վերայ։ Իւրաքանչիւր օր կ'աղօթեմ որ իմ անձնական գործերն աւելնան։ Չ'կրցայ ազատութիւն տալ այս խեղճ արարածներու՝ նորոց յոյժ սիրելի եմ, և երբ պէտք ունենամ նոցա անձնուիրութեանց, անմիջապէս կը կատարուի։ Նոցա ուշադրութեան և խնամոց առարկայ եմ

միշտ, ծառայութեան վերաբերեալ որ և է գործ չ'եմ յանձնարարեր։ Երբ միայնակ պտոյտի ելնեմ, իմ գերիներէն մին կամ երկուքը կ'ընկերանան ինձ, և հոգածութեամբ կը հսկեն իմ վերայ, պըզտիկ հոգնութենէ մ'իսկ կ'ուզեն խնայել զիս, և ի փոխարինութիւն ի՞նչ պէտք է ընել, գրեթէ ոչինչ, մատուցուած ծառայութեան համար շնորհակալութեան բառ մը, և մերթ ընդ մերթ վարձատրութիւն մը։ Յանցանքի մը համար, երբէք մարմնական պատիժ չ'եմ տար այդ թշուառաց, այլ պատշաճ ձևով մը կը մեղադրեմ նոցա թերութիւններն։ Բան մը խորհեցայ և ժամանակէ մը ի վեր սկսայ գործադրել որ ամենուն ալ հաճոյ կ'երևայ. իմ հօրեղբօր հետ շրջագայած ատեն պատահեցայ գերիներու, որք կիւրակէ առաւօտներ մի մեծ կրպակի մէջ ժողվուած, բամպակ կ'ոլորեն։ Որոշեցի որ մօտակայ եկեղեցւոյ մը աւագքահանայն նոյն օրն գայ և նոցա բարոյական խըրատներ խօսի, և յետ աւարտման դաշնակի վերայ օրհներգներ նուագեմ, և սևամորթք նոյն օրհնութիւններն ոգւով և եռանդեամբ կրկնեն։

« Ահաւասիկ, այս դրութիւնն երկու ամսէ ի վեր կը շարունակուի. ծրագրոյս վերայ նախապէս ոմանք խնդացին, բայց նոյն իսկ հօրեղբայրս ալ կիւրակէ օր մը այս արարողութենէն յետոյ տեսաւ որ գերիներն համեստ և աշխատութեան հակամէտ վիճակ մ'առած են։ Ուստի վստահ եղայ թէ իմ այս որոշումէն գոհ է։

« Կը տեսնէք, սիրելի ծնողքս, կը ճգնիմ ի գործածել այն խորհուրդներն, զորս տուիք ինձ, և որքան մարթ իմն է բարիք գործել։

« Մոռցայ պատմել ինձ պատահած պզտիկ արկած մը ։

« Շաքարեղեգնի դաշտի մը մէջէն կ'անցնէի, երթալ հասնելու համար այն անտառն, որ ընդ երկայնութեամբ երկրին կը տարածուէր։ Գաղիոյ և իմ սիրելիներուս վերայ մտածելով կը քալէի անուշադիր, այն ինչ սուր ճիչ մը արձակուեցաւ իմ մօտէն, և մի և նոյն ժամանակ զգացի զիս բռնող ձեռք մը և ուժգնապէս յետս մղեցի զայն։

« Յապուշ կրթած, գլուխս դարձուցի անվեհեր, և տեսայ զՍամ, որ իւր ձեռքով ցոյց կ'տայր անտառին եզրը պարանաձև ոլորած վիթխարի օձ մը։

« Տեսայ յանկարծ օձն, և ես ալ ճիչ մը բարձրացուցի, տակաւին իմ երկիւղէն չ'սթափած, սեւամորթն ի ձեռին ունեցած բահով արդէն հարուած մը տուած և սպաննած էր սողունը։

« Ուզեցի փոքրիկ վարձատրութիւն մ'ընել հայր Սամի, բայց ի զուր, իմ թախանձանքներն անօգուտ եղան,

« Դուք բաւ, պաշտպանեցիք կրտսերն Ուիլքին, Ժատուաւին չարութեանց դէմ։ Ցետ այսօրիկ Տիկին, Սամը Ձերն է, և իբրև մի հաւատարիմ շուն պիտի հսկէ Ձեր վերայ։

« Զարմանալի չէ՞ այնքան երախտագիտութիւն

գտնել մի մարդու սրտին մէջ, որոյ ցեղն գերութեան աղէտիւք բոլոր Ամերիկացիներէն դատապարտուած է։ Ա՛հ, որպիսի զօրաւոր փաստ, ընդդէմ այս քստմնելի անարդարութեան, որ այնքան բարի և մանաւանդ այնքան երախտագէտ զգացմանց տէր ընդունակ անձեր, արժանի լինին ենթարկուելու անարգութեան և նուաստութեան։

« Գալով օձի արկածին, մի՛ հաւատայք թէ մենք աստ պաշարուած եմք վտանգներով, ո՛հ ոչ, վըտանգ չ'կայ հոս. մանաւանդ ես վստահ եմ յոյժ, թէ Աստուած կը հսկէ իմ վերայ, և միթէ այս մասին ակներև փորձեր չ'ունեցա՞յ։

« Բայց բարի ծնողքս, հարկ է ընդհատել գիրս և թողուլ զՁեզ, զի հօրեղբայրս կը բաղձայ որ երկրին ներքնակողմերն ընելիք կարճ ճամբորդութեան ընկերանամ իրեն, պարտիմ պատրաստուիլ։

« Անգամ մի ևս ի բոլոր սրտէ կը գրկեմ զՁեզ. և քանի որ գիտէք թէ զՁեզ կը սիրեմ, ուրեմն աւելի խանդաղատանօք մտածեցէք միշտ ձեր երախտագէտ դստեր վերայ։ »

ՀԱՆՐԻԷԹ

19.

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Թողումք Անթուան և նորա ընտանիքն այն ուրախութեան մէջ զոր պատճառեց իրենց "Հանրիէթի այս նամակն, և հետամուտ լինիմք մանկամարդ աղջկան, որոյ համար տակաւ ծանր պատահարներ կը պատրաստուէին։

Ինչպէս կանխաւ ըսինք, Կիյօմ Լէպրէօն իւր եղբօր աղջկան բարի յատկութեանց, և գեղեցիկ վարմանց վերայ խրոխտ և հպարտ, չ'էր կարող այլ ևս բաժնուիլ անկէ, և զնա ամենուն ներկայացնել հաճոյք կ'զգար, և այս հաճոյքն ու իղձն էր որ ձեռնարկել կ'տայր իրեն սոյն ճամբորդութեան, ցոյց տալու համար ամենուն դեռատի աղջիկն։

Տնկարարն երկար ժամանակէ ի վեր կը պարտէր այցելել Ագասխայի մէջ յաճախ իրեն այցելութիւն տուող այլ և այլ բարեկամաց, որոց ինքն փոխադարձ այցելութիւն տալու համար շատերն ի զուր թախանձած էին։

Ուստի Գ. Լէպրէօն ուզելով իւր եղբօր աղջկան կարելի եղածին չափ մտային հրապոյրներ ընծայել, և իւր բարեկամներն նորա ծանօթացնելու հաճոյքն պատճառել, որոշեց առ ինքն եղած բոլոր հրաւէրներն ընդունիլ։

Գ. Լէպրէօն ուզեց որ իւր ճամբորդութիւնն ըստ կարելւոյն շքեղ և փառաւոր լինի, ուստի զՀանրիէթ ամէն տեսակ արդուզարդով պճնեց ու զարդարեց և բազմաթիւ ծառայներ յատկացուց նմա, և այս ամէնն կարեւոր է կըսէր ինքնին, որպէս զի իւր եղբօր աղջիկն Լուիզիանի ամենէն հարուստ աղջկանց հաւասարի։ Միացեալ-Նահանգաց մէջ ընելիք ճամբորդութեանն հաճոյալից և հեշտագոյն կերպարանք մը տալու համար, հարկ էր նաև մասնաւոր շոգենաւ մը վարձել, որպէս զի կարելի լինի Ամերիկայի գետերուն և լճերուն վերայ ամենէն հռչակաւոր քաղաքաց միջէն կանոնաւորապէս նաւարկել։

Այս շոգենաւներն ժողովուրդը վայելչութեամբ և հանգստութեամբ կը փոխադրեն, անցորդաց մէջ կատարեալ ազատութիւն կը տիրէ, և մարդ թէ այն շոգենաւներուն, թէ հասարակաց կառքերուն և թէ վերջապէս ամէն պարագայի մէջ, յոյժ ազատութիւն կը գտնէ, մանաւանդ այս օրինակ ճամբորդութեան ատեն, յորում ամենէն աւելի հաճոյք կ'ընծայեն, գեղազուարճ ուղիներն՝ ընդ որս մարդ պիտի հատանէ անցնէ։ Ամերիկայի ան-

համար գետերու եզերքն մէն մի վայրկեան պարզուող լայնանիստ տեսարանաց գեղեցկութեան վերայ ոչինչ կրնայ գաղափար մը տալ։

Յորմէ հետէ Շաթօպրիան իւր անզուգական ոճով Մեսչասէպէի (այժմ Միսիսիպի) ափանց վերայ գրեց, անտի մինչ այսր շատ մեծ փոփոխութիւնք յառաջ եկած են, բայց տեսարանն անցելոյն հոյակապ շքեղութիւնն ունի դարձեալ. անեզր հեռանկատ տեսլարաններ, որք կարգաւ տարածուած են ամենուրեք, մարդոց աշխատութիւններէն եղծուած չ'են բնաւ։ Աշխարհի վերայ նմանը չ'տեսնուած, զօրաւոր բուսաբերութիւնք կը տեսնուին ամեն կողմ, և մէն մի վայրաց մէջ հրապուրիչ և գեղեցիկ պարտէզներ կը յօրինեն։

Գետերու մանուածապատ շրջաններն և կղզեակներն՝ որոցմով զարդարուած է գետն, բնութեան տեսարանաց սիրահար մարդոց իսկ կատարեալ երեւոյթներ կ'ընծայեն, այսքան գեղանկար ափերց վերայ արուեստն ևս իւր հրաշալիքներն աւելցուցած, և բազմաթիւ գետերու ափունքն բարգաւաճ քաղաքներ. բարձրացուցած է, յորս գործօն ժողովրդոց խուռն բազմութիւն մը լցուած կայ։

Գերիներն հեղահամբոյր բնութեան տէր, թոյլ կ'տան ճանբորդաց դէտակն կալ քաղաքաց այս ոգեւորութեան, և գունակ գունակ փոփոխութեամբ ի տես կը բերեն յար, նորանշան համառեսիլ պատ-

կերներ, որք դիտողաց աչքերն կը շլացնեն։

Հանրիէթ ի տղայ տիոյ, ծովային վսեմ տեսարաններն դիտել սովորած լինելուն, թէպէտ չ'էր հրապուրուէր, բայց ի յայտ եկած նորանոր տեսարաններն, նորա կենդանի և արթուն իմացականութիւնն կը յուզէին և երեւակայութիւնն յափշտակութեամբ կը լնուին։ Իսկ Գ. Կիյօմ Լէպրէօն, երջանիկ էր յոյժ, զի այն յաջողութիւնք, զորս իւր եղբօր աղջիկն կ'առանայր մերձ իւր բարեկամաց, մեծապէս կը գգուէին նորա անձնասիրութիւնն։

Կ'ըսէր նա Հանրիէթի, յոյժ գոհ եմ տեսնելով որ ամէն ոք կ'սքանչանայ քո վերայ, խելացութիւնդ և համեստութիւնդ է որ ամենուն սիրելի ընել կը տայ զքեզ։

Ահ, սիրելի հօրեղբայրս, կը պատասխանէր դեռատի աղջիկն, քո սէրն և համակրութիւնն միայն կ'ուզեմ վայելել, հաւատացէք թէ Ագատխոյի մէջ, քեզ հետ միայնակ անցուցած օրերս աւելի ևս բարերաստիկ էին ինձ համար, քան այս հանդիսական տօներն զորս կը կատարէք այժմ։

Իսկ Գ. Լէպրէօն կը պատասխանէր. մարդ պէտք չ'է դատապարտէ զինք անձն միայնութեան, երբ դիրքն ու բաղդն աշխարհի հետ յաճախ ընտանութիւն կը պահանջեն։ Քանի որ դու մի հարուստ ժառանգորդ պիտի լինիս ինձ, իմ մահուանէն յառաջ ց'որքան հնար է կուզեմ հաստատել զքեզ բարւոք և լաւ վիճակի մը մէջ։

Հանրիէթ խնդալով այս խօսքերուն վերայ կը պատասխանէր, «Իմ իղձս ու բաղձանքս է միայն, վերադառնալ ի Պոլիս և խաղաղ կենօք ապրիլ մերձ իմ ծնողացս։ Դժբաղդ հայրս և եղբայրներս, անկարող են այլ ևս ձկնորսութիւն ընելու, շատ երջանիկ պիտի ըլլամք, և ալ աւելի երջանիկ պիտի ըլլամք, եթէ իմ սիրելի հօրեղբայրն մեզ հետ բնակելու որոշումն ընէր։»

Պ. Լէպրէօն կասկածելով թէ իւր եղբօր աղջիկն այս օրինակ մտածումներով կ'զբաղի, այս մասին այլ ևս չ'ուզեց խօսիլ։ Իւր ընտանիքն վերստին տեսնելու պատճառն չ'էր որ զինք ուրախութիւն զգալէ դադրեցուց, այլ իւր կալուածներն կը կաշկանդէին զինքն Լուիզիանի մէջ, և այժմ՝ մանաւանդ, որ բարի և գեղեցիկ աղջկան մը հայրագիր եղաւ, այլ ևս որ և է բաղձանք չ'էր զգար։

Տնկարարն համբորդութիւնն իւր առողջութեան յոյժ օգտակար գտնելով, երկարեց և իրարմէ բաւական հեռի բազմաթիւ քաղաքներ այցելեց։ Բայց Լուիզվիլի մէջ սրտաճմլիկ միջադէպ մը, ուղևորութեան վախճան տուաւ։ Պ. Լէպրէօն իւր եղբօր աղջկան հետ գլխաւոր զբօսատեղիներն պտտած ատեն, առանց ուշադրելու հասաւ մի վայր, ուր գերիներու տուր և առ կը լինէր։ Նոյն օրն կը վաճառէին այր, կին, տղայ երեսունէն աւելի դժբաղդ սևամորթներ՝ որոց տէրերուն մահուամբը, յափշտակիչ ազգականաց ժառանգ մնացած էր։

Այս խեղճ ստրուկներու տառապանքներն այնպէս իմն յուզեցին զՀանրիէթ որ նա իւր խնդրանաց վերայ առանց անդրադառնալու, աղաչեց իւր հօրեղբօր որ ամէնքն ալ գնէ, և ապա ազատ թողու զանոնք։

Այդ բանին վերա՞յ կը մտածէք, պատասխանեց Պ. Լէպրէօն. բայց չը լուած առաջարկութիւն մ'է ձեր ուզածը, մանաւանդ թէ իմ հարստութիւնն չ'բաւէր այդ օրինակ բարերարութեան գործ մը կատարել։

Լաւ ուրեմն հօրեղբայրս, կ'աղաչեմ մեկնինք, պատասխանեց դեռատի աղջիկն արտասուք թափելով, զի չ'եմ կարող անխռով ականատես լինել նմանօրինակ տեսարանի մը։

Արդարև Հանրիէթ ուժգնապէս յուզուած լինելով, այն ինչ պանդոկն վերադարձած էր, ջղային հիւանդութենէ մը բռնուեցաւ և զՊ. Լէպրէօն մեծ տագնապի ենթարկեց։ Բարեբաղդաբար խոր քուն մը նորա ամէն անհանգստութեանց վախճան տուաւ։

Երկրորդ օրն Հանրիէթ խնդրեց իւր հօրեղբօրմէն ճամբայ ելնել դէպ յ'Ագասիս։

Մանկամարդ աղջիկն ինքնին կը մտածէր և կըսէր. «Անդ գոնէ ըստ չափու իմ կարողութեան կրնամ բարիք մ'ընել։»

Ուստի ճամբայ ելնելով երբ իւրեանց բնակարանն հասան, Հանրիէթ իրեն բարեկամ ընտրած

Մալսի և Պէթիի՝ երկու խառնածին գերիներու դիմաց այլայլում տեսնելով, յապուշ կրթեցաւ և այլայլեցաւ։ Յիշեցինք արդէն, թէ Պէթի Տիկին Էտուարի սենեկապետուհին էր, և Մալսի ճերմակեղէնի գործերով կ'զբաղէր։ Մանկամարդ աղջիկն այս երկու գերիներն տնական ամենածանր հոգերով և աշխատութեամբ զբաղուած տեսնելով խիստ յուզուեցաւ։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս, հարցուց Տիկին Նէլլի Էտուարի։

Նէլլի պատասխանեց, այս երկու խառնածիններն խիստ ըմբոշ և անառակ են, որոց հպարտութեանն ի պատիժ, պարտաւորեցայ ծանր աշխատութիւններով զանոնք կրթելու փորձ փորձել։

Հանրիէթ յաւելցուց, զանոնք քաղցրաբարոյ և մարդասէր ընելու համար, միթէ՞ չեմք կրնար այլ իմն միջոց ձեռք առնուլ, առանց մղելու և ի գործածելու զանոնք այնպիսի աշխատութեանց մէջ՝ որոց չ'են կարող տոկալ։

Օրիորդ, թոյլ տուք ինձ ըսել պատասխանեց Նէլլի. այս գերիներու նկատմամբ ինչ որ գիտնայ մէկը, ինծի չափ չ'է կարող գտնել զանոնք։ Երբեմն Պ. Լէպրէօն լիագոր իշխանութիւն տուած էր ինձ հսկել նոցա վերայ, յայնժամ ամենքն ալ հանդարտ էին։ Դուք եկաք Օրիորդ, և միայն ձեր գթասրտութեանն խորհուրդ հարցնելով, այս թըշուառներն զգայուն և խելացի անձանց տեղ դը-

րիք, և ուզեցիք ըստ այնմ վարուիլ նոցա հետ։

Այս ընթացքին վախճանը դէշ է, և ամուսինս ալ ինչպէս խոստովանեցաւ, հաւատացէք թէ սեւամորթներն անուղղայ ծուլութեան մը մատնուած են։ Այս կերպիւ տան վիճակն կը վրդովի և շահերն կը վտանգին։ Ռէժինալ կը մտադրէ Պ. Լէպրէօնի յայտնել զայս, այն ատեն դուք, Օրիորդ և ես մեր ըրածներն կ'իմանամք։

Նէլլի Էտուար, խորամանկութեամբ և ըմբշանօք տագնապի և շփոթի մէջ թողլով զՀանրիէթ իւր շրթանց վերայ յաղթութեան ծիծաղով մը մեկնեցաւ սենեկէն։ Լաւ գուշակած էր նա Պ. Լէպրէօնի տկարութիւնն։ Տնկարարն գերիներու անկարգ վարմանց նկատմամբ իւր վերակացուին պատմած դէպքերուն վերայ բարկանալով, հրամայեց իւր եղբօր աղջկան որ գերեաց հետ այլ ևս յարաբերութեան մէջ չ'մնէ։ Այն դէպքին վրայօք, զորմէ այնքան զայրացած էր Տնկարարն, Հանրիէթ ի զուր փորձեց լըջօրէն հարց ու փորձ ընել։

Այս հարցման Տնկարարն պատասխանեց միայն, թէ Էտուար իւր փորձառութեամբն հանդերձ կը խաբուի յաճախ. և վերստին պատուիրեց որ գերիներուն հետ չ'տեսնուի, որոյ մասին նոյն իսկ վերակացուն հաւանութիւն չ'ունի։

Հանրիէթ, տրտում տխուր, գնաց իւր անձնուէր բարեկամուհւոյն՝ Էլէնա Մադ-Տուկալի յայտնել իւր սրտին ցաւերն։

Մագ-Տուկալ բաշ. , ստուգիւ ձեր գերիներն չարաչար կերպիւ կը գործածուին, և ես ձեր վերակացուին յառի վարմանց նկատմամբ շատ տխուր տեղեկութիւններ առի. կը վախնամ թէ այդ թշուառներն ի վերջոյ իւրեանց անձին վրէժն խնդրեն։

20

ՍԷԼԷՄԹԷՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԷՕՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Մարգարիտ և Անթուան որ իւրեանց զաւակաց բաժանման առթիւ տխուր էին, Հանրիէթի նամակներուն վրայ հետզհետէ ուրախութեամբ կը մխիթարուէին։ Սէլէմթէն իւր հանճարեղ գործունէութեամբ ևս քան զևս կը յառաջդիմէր և իւր բարի ընթացիւքն, ուսանելու բաղձանքովն, զուարթ դէմքովն և քաղցրաբարոյ ու աղքատասէր վարուք ամենուն սիրելի եղած էր. սիրելի էր նաև Նաւապետին, որ զնա նաւուղղութեան առաջին աշակերտն ընտրած և խոստացած էր իւր մասնաւոր պաշտպանութիւնն ընծայել նմա, և ի նշան իւր այս պաշտպանութեան կարդալու համար գրքեր փոխ կը տայր, որոցմէ Սէլէմթէն ճաշակ ու կըրթութիւն կ՚առնոյր։ Նաւապետն ըսած էր նաև, թէ զինքն տարադնաց նաւարկութեան մէջ քըննութենէ ակխ անցնէ անմիջապէս, երբ կատարելութեան հասնի. Մարգարտի համար ուրիշ ուրախութիւն մ՚էր այս, զի մինչ ց՚վերադարձ իւր զաւակին վեց ամիս կը մնայր։

Այս լուրերն Ճերմակ-Տունը ուրախութեամբ և երջանկութեամբ լցուցած էին։

Մարգարիտ իր աչքերէն քաղցր արտասուքներ թափելով կըսէր, «սիրելի զաւակս ուզեց մեզ համար նուիրել իր անձը և ահա Աստուած կը վարձատրէ զնա։»

Բայց այս ուրախութեանց մէջ, Անթուան և իր կինը յուզուած էին Լէօնի Հէռմիէի հիւանդութեան պատճառաւ. ինչպէս գիտեմք, այս դեռատի աղջիկն առողջութենէ զուրկ, կուրծքի թոքատապ մ՚ունէր, որոյ հետևանքն բժշկաց վտանգաւոր երևալուն, խորհուրդ տուած էին որ օդափոխութեան համար դէթ երկու տարի Իտալիա երթայ։ Այս խորհուրդն Լէպրէօնի ընտանիքն շատ վշտացուց, զի Լէօնի հրապուրիչ գեղեցկութիւն մը ունէր և բարեսիրտ էր։ Խղճամիտ խնամով կը կատարէր այն խոստումն զոր ըրած էր առ Հանրիէթ, և իր մէն մի այցելութեան Ճերմակ-Տան մէջ անդորրութիւն և յոյս կը սփռէր։ Հանրին մանաւանդ իր սիրելին էր և վեց տարեկան հասակին մէջ, իւրեան տարեկից բազմաթիւ տղաքներէն աւելի յառաջադէմ էր. Տիկին Հեռմիէ և Լէօնի յաճախ կնձնեաց դպեակն կը տանէին զնա և պզտի տղայն իր ընտանեկան դիրքէն շատ բարձր վիճակի մէջ լեզուով և գաղափարներով անզգալի փոփոխութիւն կը կրէր։ Բայց Անթուան խորհելով թէ իր տղայոց վիճակն ուշ կամ կանուխ

պիտի բարւոքի, այս փոփոխութիւնն ուրախ սըրտով կը դիտէր և կըսէր «իմ կողմէ իւրեանց սահմանուած ասպարէզէն դուրս, մի ուրիշ ասպարէզի մէջ յառաջ ընթանալ կոչուած են նոքա, ուրեմըն պարտիմ երախտագէտ ըլլալ Նախախնամողին որ իւրեանց պաշտպաններ կը ղրկէ։»

Նաև՝ Անթուան զկրտսերն Էմիլ, Տիկին Հէռմիէի խորհրդով գիշերօթիկ վարժարան մը դրաւ, ստուգիւ համեստ մի վարժարան, զի զնա կրթող ազնիւ քորք, որքան առաքինութեամբ այնքան և ուսեալ բարեպաշտութեամբ ու գիտութեամբ օժտեալ լինելով, աշակերտուհեաց վճարեալ դոյզն թոշակի մը փոխարէն մայրական խնամքներ և մաքուր ու զօրաւոր դաստիարակութեամբ խառնուած օգտաշատ ուսումներ կը մատակարարէին։

Գիտեմք արդէն՝ թէ Անթուանի օգտին համար Տիկին Հէռմիէի և նորա դստեր կողմէ եղած այս խնամքն, իր և իր կնոջ սրտին մէջ բուռն ու ջերմ սէր մը յառաջ կը բերէր, ուստի Լէօնիի հիւանդութեան պատճառաւ երկար ժամանակի համար լինելիք բաժանումն իմանալով մեծ նեղութիւն զգացին, և իրենց այնպէս իմն կը թուէր թէ իւրեանց զաւակներէն մին ևս վերստին կը հեռանայ։

Բաժանման վերջին մնաք բարովն աւելի սրտաճմլիկ եղաւ. փոխադարձ յարգանաց և սիրոյ վերայ հիմնեալ ներդաշնակ զգացում մի այս երկու ընտանիքներն միութեան կապով ամրապնդած լի-

նելով, Տիկին Հէւմիլէի բաժանումէն յետոյ միայնութեան ձանձրոյթն Ճերմակ-Տան համար յոյժ անտանելի եղաւ։

Կրտսերն Հեւմիլ կըսէր, թո՛ղ իմ բարի Լէօնին փութով վերադառնայ, զի նա զիս զբօսցնելով, կրթելու եղանակն լաւ գիտէ։

Ի բոլոր սրտէ պիտի աղօթեմ նորա համար, կըսէր Էմիլի, որպէս զի իւր առողջութիւնն վերստանայ։

Անթուան և Մարգարիտ նաև կը կրկնէին, այո՛ այդ սիրուն դեռատի աղջկան համար աղօթեմք, զի նա իւր մօր բոլոր ուրախութիւնն է. Աստուած պահէ զնա։

Այսպէս անցնիւր օր սրտեռանդն յիշատակ մը կը թռչէր Ճերմակ-Տունէն դէպ առ հիւանդն։

Տիկին Հէւմիլէի կողմէ հասած շատ մը գրերն երկիւղ կ'ազդէին, թէ ճամբորդութիւնն որ Լէօնիի վիճակն բարւոքելէ հեռի կ'երեւէր, մի գուցէ հիւանդութիւնն աւելցնէ։ Բայց վերջապէս Սիկիլիոյ մաքուր օդն և ամէն բանէ աւելի նորա մօր և բարեկամաց ջերմեռանդն աղօթքներն անշուշտ յաջող և առողջարար հակազդեցութիւն մի յառաջ պիտի բերէին։

Այս տեղեկութիւններն Անթուան հաղորդեց Հանրիէթի, բայց ստուգիւ կը վախնայր զի մի գուցէ իւր դուստրն, իւր դիւրազգածութեամբն բարեկամուհւոյ մը կացութեան վերայ չափազանց տխրի։

Այս լուրերն արդարեւ յուզեցին զՀանրիէթ և իւր ծնողաց խանդաղատանաց յիշատակներն, բուռըն կերպիւ յիշեցուցին իրեն թէ զանոնք վերըստին տեսնելու իղձն երբէք չպիտի կարենայ վայելել։

21.

ԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՈՒԻԼՔԻԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ. ՀԱՆՐԻԷԹԻ ԱՆՁՆՈՒԷՐ ԽՆԱՄՔՆԵՐՆ ԱՌ ՈՒԻԼՔԻ

Ինչպէս տեսանք, Կլյօմ-Լէպրէօն իւր եղբօր աղջկան ներկայութենէն զեղխութեանց և հանդիսից ճաշակ մը սկսած էր արծարծել ի սրտի։ Իւր ճամբորդութենէն հազիւ վերադարձած էր, փափաքեցաւ մի մեծ պարահանդէս և նուագահանդէս տալ։ Սոյն հանդիսին իւր տնկագործ բարեկամներէն՝ որոց հետ տուր և առիկ յարաբերութեամբ կապուած էր, բազմաթիւ անձեր հրաւիրեց։ Շքեղ արդուզարդով պճնեց զարդարեց ըզՀանրիէթ։ Մանկամարդ աղջիկն բնական և ընտիր ճաշակով և Էլէնա Մագ-Տուկալի օժանդակութեամբ իւր զարդարանաց յարդարելումն զբաղեցաւ։ Պէթթի և Մալսի՝ երկու խառնածիններն որ Նէլլի Էտուարի նենգալից չարակամութեան զոհ էին եղած, Հանրիէթի հրամանաւ առաջին գործակատարներ ընտրուեցան, և ի մեծ ուրախու-

թիւն վերակացուին կնոջ, հանդիսին պատրաստութեանց հսկեցին անընդհատ։ Այսպէս կը բաղձայր դեռատի աղջիկն, և Պ. Լէպրէօն՝ թէպէտ Տիկին Էտուարի ամբաստանութիւններն կը լսէր, սակայն այս պարագայից մէջ իւր եղբօր աղջկան դէմ չ՚էր հակառակեր երբէք։

Հանրիէթ իւր ջանքերով, և ընտիր ու բարւոք ճաշակովն ուզելով գոհ ընել զիւր հօրեղբայրն, ոչ մի խնամք ու փոյթ խնայեց, և հանդիսին կարգացուցին մէջ լաւ ու գեղեցիկ փոփոխութիւններ յաւելցուց։

Ամարանոցին շքեղ պարտիզին մէջ մի վրան բարձրացաւ, որոյ չղարշեայ որմերն պատատիչ տունկերով և արուեստաշէն թուփերով ծածկուած էին. սոյն վրանին տակ կանգնուած էր մի սեղան որ նոյնպէս ծաղիկներու և տերեւներու միջէն կը բարձրանայր։ Պարտէզին մի ուրիշ կողմն, ոչ ինչ նուազ ճարտարութեամբ զարդարուած մի երկրորդ վրան, պարահանդիսին իբր սրահ սահմանուած էր։ Նուագածուաց ընտիր խումբ մ՚ալ կարգուեցաւ, և ամէն ինչ այնպիսի ձեւով կարգադրուեցաւ որ մեծ պատիւ կը բերէր Պ. Լէպրէօնի։

Հանդիսին առթիւ՝ որ երկու օր պիտի տեւէր, դաշտերն աշխատող գերիներն գործադուլ ըրին և բազմաթիւ հրաւիրելոց լինելիք ծառայութեանց մասնակցելու սահմանուեցան։

Ի բաց առեալ ակար կամ հիւանդ գերիներն,

որք այդ հանդէսին իբրեւ ատուեր ներկայ պիտի լինէին , մնացեալներուն վայելուչ զգեստներ տըր-ուեցաւ եւ մանաւանդ ճաճանչաւոր մետաքսեայ կերպասներով գլխապատներ շինուեցաւ , նորաձեւ արդուզարդ մը , զորս գործածող սեւամօրթներն կարի խորթ կ'երեւէին : : Այս դերիններուն ինչ որ շահաւոր կ'երեւար , այն է որ իւրեանց անունդն մի քանի աւուր համար մեծ համեմատութեամբ ա-ւելցաւ եւ մի եւ նոյն ատեն իւրեանց բնակութեան վայրն ալ լաւ մաքրութիւն մը կ'ընդունէր :

Տնկագործութեան մէջ իր խրճիթ գերեաց յատկացեալ վայրն բնակեցոց կը կոչուի , մի շատ երկիրներու մէջ այս վայրերն կոյանոցներ են , ու-տի եւ ըստ հանգամանաց Պ. Խոսուաի , Ագասսիայի մէջ տարբեր կերպիւ չ'էին կրնար ըլլալ :

Հանրիէթ գթութեան զգացմամբ յուզեալ , ի-բաց այս վիճակին փոփոխելու փորձ կը փորձէր բայց չ'էր կրնար իր նպատակին հասնիլ , ինչու որ Պ. Լեգրէօն իր վերակացուին խորհրդոյն կը հետե-ւէր միայն :

Տնկարարին այս տկարութիւնն իր վատառող-ջութենէն կը բղխէր : Խոսուա խորագէտ եւ խորա-մանկ , գիտէր իր տէրն շլացնող ամէն ինչ ի բաց վանել . գիտէր նաեւ ի տես գալ լռութեան եւ անձ-նուիրութեան մի այնպիսի կերպարանքով , առ որ Պ. Լեգրէօն կատարեալ անհոգութեամբ եւ վստա-հութեամբ կը վարուէր :

Հանդէսին օրն հասաւ , տակաւին առաւօտ էր եւ կառքերն Ագասսիայի մէջ խռնուեցան : Ամէն ոք կ'ուզէր օգուտ քաղել օրուան այս առաջին ժամե-րէն , ժամեր որք ներկայից ջերմ եռանդն կը գըր-գռէին եւ յոյժ հեշտալից կը սահէին : Հրաւիրելոց մէջ չ'էր մոռցուած նաեւ Տիկին Տէլմիէռ : Հանրիէթ եւ Էլէնա Մագ-Տուկալ , զհրաւիրեալս պատուաւորե-լու պաշտօնն շատ կանոնաւոր կերպիւ կատարեցին :

Ամէն շրթներէ գովեստներ կը թափէին յորդա-հոս դէպ առ Հանրիէթ , եւ նորա շնորհալից գե-ղեցկութեան , համեստ կերպարանքին եւ պարզ ու հեշտ ձեւերուն վերայ ամէն ոք կը զարմանայր :

Մանկամարդ աղջկան եւ նորա բարեկամուհւոյն զարդուց առջեւ գաղթածիններու շքեղ արդու-զարդն շատ նսեմ կ'երեւէր :

Հանրիէթ սպիտակ մարմաշեայ մի շրջազգես-տով եւ բնական ծաղիկներով զարդարուած էր միայն . Պ. Լեգրէօն նախապէս նեղուրած էր այս պարզասիրութեան վերայ բայց իւր եղբօր աղջկան ընտիր ճաշակաւ զարդարուած լինելն այն ատեն զգաց , երբ հրաւիրեալ դեռատի աղջկանց խմբին միջէն դիտեց զնա :

Հետաքրքրական էր տեսնել , մարդոց ու կա-նանց այս խումբն , որոց փայլուն զգեստներն , սըժ-գունատիպ կերպարանքն եւ մեղկ ու թոյլ ըն-թացքն , իւրեանց ծառայութիւն մատուցանող երկսեռ սեւամօրթ ստրուկներու գոյներուն եւ կեն-

դանի շարժուածոց առջև ընդդիմատեսիլ երևոյթ մը կ՚ընծայէին։

Այս սեւուկներէն աւելի նորանշան բան մի չ՚կար · ոտքա կը շրջէին աստ անդ, և ամէնքն ալ իբրեւ օգտակար ծառայներ ձեւացնելով զանձինս, մեծապէս զուարճութեանց կը մասնակցէին։ Ուիլքի այս գերիներուն մէջ ամենէն զբաղեալն էր ըստուգիւ · իւր աչերն Հանրիէթի երեսն ի վեր յառած էր միշտ, որոյ ամենափոքր մի նշանն նոյն վայրկենին կը տեսնէր և ինչ որ հարկ էր անմիջապէս կը կատարէր։

Առաւօտն սահեցաւ անցաւ արագ։ Ամէն ոք գոհ սրտիւ հեռացան ցերեկեայ քունն առնլոյ համար, ծերուկներն ճաշի և դեռատի աղջիկներն կաթոգին եռանդեամբ ակնկառոյց և անհամբեր պարահանդիսի ժամուն սպասելով։

Հանրիէթ, մի քանի ատիպողական հրամաններ տալու համար, տան ճակատը գտնուած յարկածածուկ ճեմելիէն անցած պահուն լսեց մի ձայն, որոյ սաստկութիւնն զինքն քստմնեցոյց։ Ի զուր փընտռեց լսուած ձայնն, գերիներէն որուն որ դիմեց չ՚կրցան և չ՚ուզեցին բան մը յայտնել։ Սակայն Հանրիէթ չ՚էր խաբուած, և մանաւանդ իւր ականջին հնչող Մաճ բառը, այնպիսի սպառնական ձայնով և յստակութեամբ լսած էր, որ սոսկումն տիրած էր իւր վերայ, և դողդոջուն քայլերով ու ահարեկ յարկածածուկ ճեմելիէն խոյանալով սև-

նաչարդ գաւիթն՝ ուսկից կը կարծէր թէ զինքն սոսկացնող ձայնն կը հանէր, վար իջած բայց ոչ ինչ տեսած էր։ Այն առեն Հանրիէթ խաբուած ըլլալն թէև հաւատաց, բայց այնպէս թուեցաւ իրեն, թէ իւր հօրեղբօր մի վերահաս թշուառութիւն կը սպառնայր, ուստի վազեց գնաց առ Տիկին Մադ-Տուկալ և իւր երկիւղն նմա յայտնեց։

Սիրելի Հանրիէթ, վստա՞հ ես այդ բանին վերայ, հարցուց Տիկին Էլէնա թախծալից դէմքով. եթէ վստահ ես ուրեմն պէտք է յայտնես զայն Պ. Լէպրէօնի, որպէս զի նա իւր հսկողութիւնն կրկնապատկէ, ինչու որ վերակացուներուն՝ սեւամորթներու դէմ արծարծած ատելութենէն, դըժբաղդաբար խիստ շատ անգամ անհնարին աղէտներ կը հանէին։ Ո՞ գիտէ, թերևս նա որ բարձրաձայն կ՚սպառնայր առ Պ. Էտուառ, անշուշտ իրաւունք ունէր դժգոհելու։

Կը ճանչնայի, կրկնեց Հանրիէթ բոլոր մեր գերիներն, բայց չ՚կրցայ երբէք ճանչնալ այդ ձայնն։

Բայց ի՞նչ փոյթ, յաւելցուց Տիկին Էլէնա. ուրիշ անգամ ի լրոյ լսած եմ և կը յիշեմ, թէ երկու կամ երեք տարի յառաջ, բազմաթիւ սեւամորթներ վայրենիներու հետ ապրելու համար Ագասիայէն փախուստ տուած էին, թերևս այս հանդիսին առթիւ խռնուած յոգնախուռն բազմութեան մէջ այդ փախստականներէն մին, իւր վաղեմի ընկերաց հետ խորհրդակցելու համար ե-

կած մնած ըլլայ. ուրեմն պէտք է փութով հաղորդել զայս Պ. Լէպրէօնի։

Ճաշի ժամն հասած ըլլալով երկու դեռատի աղջկանց խօսակցութիւնն ընդհատեցաւ. Հանրիէթ այս գաղտնիքն իւր հօրեղբօրն անմիջապէս յայտնելու դիտաւորութիւնն երկրորդ օրուան թողուլ պարտաւորեցաւ, զի Տնկարարն ի հարկէ ստիպեալ չ'էր կրնար հեռանալ իւր հիւրերէն։

Հազիւ գիշերն վերայ հասած էր, այն ինչ նըուագածուած ներդաշնակ ձայնն ի սրահ պարահանդիսին կը կոչէր զհրաւիրեալս։ Ընդհուպ գաղթածինք հակառակ իւրեանց ակներեւ անփութութեան զատրիլներ կազմակերպեցին եւ սկսան զուարթութեամբ ու աշխուժիւ պարել։

Գերիներն սաւերով, պտուղներով եւ կարկանդակներով լի տեփուրներ ի ձեռին կը դառնային շուրջանակի, սոցա մէջ կրտսերն Ուիլքի իւր արագաշարժութեամբն ու եռանդովն կը փայլէր միշտ, սակայն մտադիւր հայեցուածք մը բաւական էր մանկան աչաց մէջ որոշել թախծագին ձգտում մի, որ սեւամորթներու տժգունութեան նման գորշ գոյն մի յառաջ բերած եւ առաւօտեան նորա այնքան կայտառ եւ աշխոյժ ընթացքն գրեթէ նուաղկոտ վիճակի մը դարձուցած էր։ Հանրիէթ պարելու համար իւրեան ուղղուած այնքան հրաւէրներէն հանդիստ առնլոյ վայրկենին, Ուիլքի անոր մօտեցաւ եւ թոթով լեզուով մը ըսաւ, Օրիորդ հիւանդ եմ, ներեցէք որ մեկնիմ, եւ չեւ եւս իւր

խօսքն աւարտած, բռնած տեփուրն ձեռքէն վար ինկաւ։

Տախտակամածին վերայ դաւաթներն ցիրուցան խորտակուեցան, որոց մին Հանրիէթի մօտ գըտնուող տիկնոջ մը շրջազգեստն ամբողջովին աղտեղեց։ Կինն բոլորովին կատղած ապտակ մը իջաւ Ուիլքին, տղայն դողդողալով՝ եւ սարսալով անդէն ի գետին տապալեցաւ։

Էտուառ, երբ Ուիլքին վեր վերցնել ուզեց, խեղճ սեւուկին վերայ զարհուրեցուցիչ այլայլութիւն մը նշմարեց եւ աղմկալից ձայնով «Դեղին ջերմ» գոչեց։

Այս խօսքին վերայ սոսկումն աւելցաւ, հրաւիրեալք գունդ գունդ պարտէզներն փախուստ տուին եւ վերակացուին ըսածին ճշմարտութիւնն ցաւագին եւ դառն կերպիւ հաստատուեցաւ, բազմաթիւ սեւամորթներ՝ ընդ որս եւ հրաւիրելոցն, զիրենք տառապեցնող ախտին ծանրութեան ներքեւ գալարելով ի գետին կը թաւալէին։

Տնկարարաց ահն ու դողն չ'ունէր այլ եւս չափ ու սահման, աննկարագրելի մի տագնապ տիրեց բնակարանին մէջ. ամէն ոք կուզէր վերադառնալ իւր տունն, եւ ինչպէս տեարց, նոյնպէս եւ գերեաց վերայ տիրող այս ահաւոր սոսկման տակաւ կը յաջորդէր մեկնելու պատրաստութիւնք։ Մի ժամ յետոյ, տագնապանաց եւ յուզման շշուկն դադրեցաւ զի Ագափայի մէջ հրաւիրեալներէն եւ ոչ մին մնացած էր։

Տիկին Մագ-Տուկալ, կ'ուզէր զՀանրիէթ իւր հետը տանիլ, Տիկին Տէլմիէս նաև կ'աղաչէր որ իրեն ընկերանայ, բայց այս ամէն առաջարկութեանց հակառակ մանկամարդ աղջիկն կը պատասխանէր, թէ ինքն հիւանդութեամբ վարակեալ թշուառաց մէջ պիտի մնայ. ամենուն բուռն թախանձանքներն, և իւր հօրեղբօր հրամաններն ըզՀանրիէթ իւր որոշումէն չի կրցան յետս դարձնել:

Այսպէս Հանրիէթ ամբողջ գիշերն հիւանդաց առժամանակեայ տեղեր պատրաստելով զբաղեցաւ, և այս խնամոց համար Պ. Լէպրէօն ինչ որ պէտք էր չ'խնայեց: Նորա բարի և արգահատող սիրտն իսկ յուզուեցաւ այն տագնապալից նեղութիւններէն որոց ականատես կը լինէր, և հրամայեց Պ. Էտուար որպէս զի թողու տնկարկութեան գործն՝ որ դեռ ևս կը շարունակէր, և համաճարակ հիւանդութեան դէմ մաքառելու համար ամենեւին անփոյթ և անտարբեր կը գտնուէր:

Անոնք որ Ամերիկայ, և մասնաւորապէս Լուիզիան, Մէքսիկայ և Անթիլեան կղզիներն այցելած՝ կամ այդ երկիրներու ճամբորդութեան վրայօք պատմութիւն կարդացած չ'են, չ'են կրնար նաև մի գաղափար ունենալ դեղին ջերմին սաստկութեանը վերայ, որ ուժգնապէս կը ճարակի և արագութեամբ յառաջ կը վազէ. ռամիկք այս ախտն vomito negro «սևերու մաղձ» կ'անուանեն: 1832ին Գաղիոյ մէջ երևան եկած գօլէրայի համաճարակ

հիւանդութեան տխուր յիշատակներն միայն այս մասին գաղափար մը կրնան տալ:

Ամերիկեան գետերու բերաններն, այնքան ընդարձակութեամբ տարածուած ճախճային վայրերէն բուրող և նոյն երկիրներուն մէջ տիրող տամուկ ջերմութենէն արծարծեալ ժանտահոտութենէն յառաջ եկած դեղին ջերմը օդին մէջ կը տարածուի, և շանթի նման հարուած կ'տայ, նորա ազդեցութենէն ոչ միայն բովանդակ տուներն այլ և նաւերն իսկ ապականութեամբ կը վարակին: Այս ախտին մածանողութեան իբր օրինակ կրնամք տալ, 1864 տարւոյ սկիզբներն ի Սէն-Նազէր ծագած հիւանդութիւնն: Ան-Մառի անուն նաւը որ Ամերիկայէն կ'գայր, իւր կողերուն մէջ դեղին ջերմին հետքը ծածկելով երբ իւր բեռներն դուրս թափել սկսաւ, յանկարծ ամենուրեք ճարակեցաւ: Բեռնակիրք բոլորովին վարակուեցան, և քաղաքն այս օրինակ համաճարակ հիւանդութենէ մը ազատելու համար, հարկ եղաւ նաւն ծովասոյզ ընել, և ժամանակ մը նոյն վիճակին մէջ թողուլ:

Անթիլեան կղզիներն, Վէրա-Քրիւզ և Նոր-Օրլէան նշանաւոր են դժբաղդաբար մաղձային պարբերական հիւանդութեամբ. նորեկ Եւրոպացիներ զոհ կ'երթան այնմ, շատերն ի մահ կը նուաճին, իսկ բժշկուողներուն վերայ յաճախ հիւանդութեան հետքը կը մնայ, որով տարաժամ մահու պատժոյն

ենթարկուողք կը պարտաւորին վերադառնալ յ'Եւրոպա։

Պ. Լէպրէօնի հրաւիրեալք սովորաբար աւելի եւս կը քաշուէին, ինչու որ դեղին ջերմն երեւան գալու թուականն արդէն իսկ հեռացած լինելուն, կը կարծէին թէ աւելի զօրաւոր պատճառ մը այս տարափոխիկ ախտն մէկէն ի մէկ ամէն կողմ կը տարածէր, եւ եթէ աւելի խստութեամբ յառաջ երթայր, շատ մեծ կոտորածներ պիտի ընէր։ Հանրիէթ իսկ արհաւրօք լցուած էր, բայց իւր զօրաւոր, հաստատամիտ ու քաջըր բնաւորութեամբն ամէն ինչ կ'արհամարհէր եւ ամէն հիւանդներուն, մանաւորապէս Ուիլքիին վերայ կը հսկէր։

Մանկամարդ աղջիկն իւր արիութենէն ոչ ինչ կը կորսնցնէր, երբ կը մտածէր թէ ինքն թշուառներն սփոփելու կոչումն ունի։ Ուիլքիի անկողնոյն մօտ կը վազէր աւելի սիրով եւ յօժարութեամբ, զի այս խեղճին, արթուն եւ անձնուէր հէք աղեկին հետ սերտ բարեկամութիւն հաստատած լինելուն, վարակեալ հիւանդութենէն զնա ազատելու համար, ախտին դէմ անհուն խնամքներով կռուիլ կը ճգնէր։

22.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԴԵՂԻՆ ՋԵՐՄԻՆ, ՍՏՐՈՒԿ ՍԵՒԱՄՈՐԹՆ ԱՐՇԻ

Ինչպէս ըսինք, Պ. Լէպրէօն հրաման տուած էր, որ գերեաց կարելի եղած ամէն խնամքներն փութով մատակարարուին, բայց Պարոն եւ Տիկին Էտուառ իւրեանց տիրոջ հրամաններն կատարելու մասին դժկամակութիւն ցոյց տուին։ Պ. Լէպրէօն այս զանցառութեան վերայ, զանոնք ճանչնալէ ի վեր՝ առաջին անգամ ըլլալով, խստութեամբ վարուեցաւ նոցա հետ։

Ըսաւ, «իմ յանձնարարութիւնք կուզեմ որ առանց յապաղման եւ անթերի կատարուին, տարակոյս չ'կայ թէ ձեր հակառակութիւններն ծնունդ են յոռի զգացմանց, եւ ո՛ գիտէ գուցէ աստ անցած դէպքին միակ պատճառն ալ դուք էք, կ'ուզեմ որ հնազանդիք ինձ, եթէ ոչ գիտեմ ընելիքս։»

Այս խօսքերն, որ Պ. Լէպրէօնի բնական պարզմտութենէն հեռի էին, վերակացուն եւ իւր կինը ի զգաստութիւն բերին եւ նոցա մտադրած չարութեանց արգելք եղան։

Տնկարարը, իր տան մէջ դեղին ջերմին երեւան գալուն պատճառն Պ. Նտուաւ և նորա կինը ըլլալուն նկատմամբ եղած ամբաստանութեան վերայ ապահով լինելու համար, բժիշկ կոչեց և տեղեկացաւ թէ գերիներու բնակարանն ապականութեանց կեդրոն դարձած է և այն զազիր աղտեղութիւնք՝ որոց մէջ գերիներն թաթխուած էին նորա կարծիքն աւելի ևս կը հաստատէր, և թէ հանդիսին առթիւ աճապարանօք եղած մաքրութեամբ թէպէտ ճշմարտութիւնն քօղարկել ուզուած էր, սակայն ծածկեալ աղէտն ընդ հուպ երեւան հանելու ծառայած էր։

Պ. Լէպրէօն բժշկին այս խօսքերն իմանալով վշտի և մտախոհութեանց մէջ ինկաւ, գերեաց մէջ ռահեցուցած տասը տարիներն տկարացուցած էին արդէն իր զգայականութիւնն, բայց եթէ միւս Տնկարարներուն անհոգ և անփոյթ բնաւորութիւնն իւրացուցած չ'լինէր, և եթէ անձամբ անձին իւր կալուածոց վերայ հսկէր, Պ. Նտուաւի կողմէ գործուած զեղծումներն արդիւնք չ'պիտի ունենային բնաւ. իւր միակ յանցանքն բոլոր գործերն վերակացուին յանձնելն լինելով, այսօրինակ իրական դէպք մը մեծ հարուած կ'տայր իւր վստահութեան։

Սակայն ութ օրէ ի վեր դեղին ջերմն կը շարունակէր Սգասիայի մէջ, հինգ գերիներ աղէտին տակ ճնշուած էին, իսկ մնացեալ գրեթէ ամբողջ

գերիներն անկողնոյ կը ծառայէին։ Հանրիէթ հիւանդութեան բռնուած չ'էր. շատերն կ'ըսէին թէ Աստուած մասնաւորապէս կը պաշտպանէ զնա, որպէս զի իւր արիութեամբ յոյս ներշնչէ անոնց՝ զորս այնքան անձնուիրութեամբ կը խնամէր։

Պ. Լէպրէօն, որ նախապէս իւր եղբօր աղջկան բուռն եռանդն սանձելու փորձ փարձած էր; այս մասին սկսած էր զՀանրիէթ գերազանցել, և նորա վերայ փոքր ինչ ախտանշան տեսած պահուն կազմ և պատրաստ կը գտնուէր ամէն կարեւոր դարմաններն տալ նմա։

Մի գիշեր, երբ Հանրիէթ սովորականէն աւելի տագնապագին օրուան մը նեղութենէն յոգնած, մի քիչ հանգիստ առնլոյ համար սենեակը առանձնացած էր, յիշեց թէ ամարանոցին վերջին խրճիթը, ուր Ուիլքիի ծնողքն կը բնակէր, չէր այցելած և Գասալի նոյն օրուան միջօրէին հիւանդացած էր, ուստի դեռատի աղջիկն փութաց հոն այցելել։

Խրճթին դուռն ներքսափակով գոցուած էր, և երբ որմ ծառայող ծառոց խառն ի խուռն կոճղերու միջէն շատ մը ձայներու ժխոր կը լսուէր։ Հանրիէթ դուռը զարկաւ, խրճթին խորէն դահավէժ շարժում մի լսուեցաւ և մի քանի վայրկեան յետոյ Սամ եկաւ և դուռը բացաւ։

Ի տես մանկամարդ աղջկան, սեւամորթին սըրտի խորէն սփոփանաց հառաչանք մի դուրս ելաւ

և փութով դէպ ի պատուանդանին յառաջացաւ։

Ներքսափակով ինչո՞ւ փակած էիք ձեր դուռը Սամ, հարցուց Հանրիէթ և խուզարկու հայեցուածք մը թողուց իր շուրջն։

Առանց նպատակի գոցած եմք Օրիորդ, պատասխանեց գերին, տագնապով մը։

Հանրիէթ զՍամ յուզող տագնապէն գուշակելով թէ գաղտնիք մը կայ որ իրմէ կը ծածկուի ըսաւ, գիտէք արդէն թէ դուռներն փակելը արգիլեալ է, եթէ իմ տեղս այս գիշեր Տիկին Էտուարտ եկած ըլլար ասա, փոխան ձեր անհնազանդութեան մի խիստ պատիժ պիտի կրէիք։ Օ՛ն, յաւելցուց հեզութեամբ, մի՛ վախնաք, սահմանեալ օրինաց առջև ձեր օրինազանցութիւնն պիտի մոռնամ, եթէ ըսէք ինձ, թէ դուռը գոցած պահուն ո՞վ կար ձեր մօտ։

Ոչ ոք, Օրիորդ, պատասխանեց Սամ, մի այնպիսի յուզմամբ որ ինքզինքը կը մատնէր։

Ոչ ոք ... սակայն Գասսիի և ձեր ձայնէն օտար ուրիշ ձայն մը լսեցի որոշապէս։ Այլ ի՞նչ փոյթ, քանի որ ձեր իմ վերայ վստահութիւն ունենալն գիտեմ, չ՚եմ տարակուսիր ձեր ըսածին։

Սամ գլուխը դարձուց, մանկամարդ աղջկին, ծերունին Գասսիի անկողնոյն մօտեցաւ և հետաքրքրութեամբ հարցուց, ի՞նչպէս էք. շատ ակար եմ պատասխանեց հիւանդը, բայց մաղձ չ՚ունիմ։

Արդարև Գասսիի վերայ թէև ծանր հիւան-

դութեան նշաններ կ՚երևէին, բայց դեղին ջերմէն յառաջ եկած նեղութիւնն չ՚էր զգայր։

Աւելի լաւ, ըսաւ Հանրիէթ, զի այս կերպիւ շուտով պիտի բժշկուիք և յաւելցուց, թէ անշուշտ Ուիլքիի և ձեր ընկերներուն մատուցած խնամոց պատճառաւ այսքան շատ հոգնած էք։

Ոչ, Օրիորդ, իմ ամբողջ հոգնութիւնն այդ պատճառաւ չ՚է կրկնեց սևամորթ կինն, իմ հէք կրտսերն խնամել, երջանկութիւն էր ինձ համար, իսկ ընկերներս խնամել պարտաւորութիւն. բայց կ՚աղաչեմ ըսէք ինձ, ի՞նչպէս է իմ հէք զաւակն։

« Մի՛ անհանգիստ լինիք այդ մասին, բաւական աղէկ է։ »

« Օրիո՛րդ, կրկնեց Գասսի, կուզեմ շնորհակալ լինիլ ձեզ, զի դուք իմ զաւակիս՝ Ուիլքիի կեանք տուիք, մինչդեռ տիկին Էտուարտ նորա մահուանն ականատես լինել կը բաղձայր։ Ա՜հ, յաւելցուց խոնարհ ձայնով մը, իմ հէք Արչին ինչո՞ւ չ՚կրցաւ գտնել մի պաշտպան։

Հանրիէթ՝ երբ այս խօսքերուն բացատրութիւնն առնուլ կը պատրաստուէր, անկողնոյն ետև կախուած վարագոյրին շարժիլն տեսնելով՝ ակամայ սարսռած։ Սամ՝ որ մինչ այն ատեն խորին մտածմանց մէջ թաղուած էր, ուշի ուշով դիտելով՝ որ մանկամարդ աղջկին վարագոյրին շարժումն տեսաւ, կայծանակցայտ աչերով յանկարծ Հանրիէթի առջն ինկաւ և ներում խնդրեց։

Եւ ի՞նչ բանի համար, հարցուց Համրիէթ խռովութեամբ. « զձեզ խաբելուս համար. այո՛, մէկը ծածկուած է հոս զոր դուք գուշակեցիք, բայց երբ գիտնայք թէ ծածկուողն զաւակս է, և երբ զնա մատնեմ կատաղի վրէժխնդրութեան մը զոհ պիտի լինի, այն ատեն զձեզ՝ որ մեր բարերարն էք, խաբելուս անշուշտ պիտի ներէք, այնպէս չէ՞: »

Ապա Սամ մէկէն ի մէկ ոտքի ելնելով, վազեց եւ մահճակալին ետև կախուած վարագոյրն մէկ ձեռքով վեր առաւ և միւս ձեռքով ներկայացուց մի երիտասարդ սեւամորթ, որ հազիւ քսան տարեկան կար: Նորեկն, բարձրահասակ էր և կաշըմբուռն, ունէր մի հանճարեղ կերպարանք, որոյ վերայ աննուաճ ամբարտաւանութիւնն կարծես մի մասնաւոր նշան դրոշմած էր:

« Ծնրադրէ՛ Արչի, ըսաւ Սամ, և օրիորդ Համրիէթի պաշտպանութիւնը խնդրէ՛: »

Երիտասարդ սեւամորթն ծնրադրեց և ապա ոտքի ելնելով ըսաւ, « Օրիորդ, իմ ծնողացս, մանաւանդ իմ պզտիկ եղբօրս համար ձեր ըրած բարիքներն գիտնալուս ահա՛ ծնրադրեցի ձեր առջև, բան մը՝ որ ո՛չ մէկուն ըրած եմ երբէք: »

« Ձեր հօրեղբօր գերին էի, յանդգնութեամբս ինձ վիճակած գործոյն վախճան տուի. առանց չարութիւն հասցնելու վերակացուին, որ գիտնալով թէ պատեհ առթիւ կրնայի վրէժ լուծել իմէ,

ատելութեամբ կը վարուէր հետս. իմ կրած տանջանքներն չ'էին որ կը նեղէին զիս, այլ նեղութիւն կզգայի միայն այնու՝ զի չ'էի ուզեր լքեալ թողուլ իմ ծնողքն, բայց մի օր համբերութիւնս հատաւ. երբ Էտուառ զիս կը գանակոծէր, վշտէս նուաճեալ նորա վերայ յարձակեցայ; եթէ չ'ազատէին իմ ձեռքէն, պիտի սպաննէի զնա, այս դէպքն բարեբաղդաբար հեռաւոր դաշտի մը մէջ տեղի ունենալուն, զիս բռնելու և կապելու համար վերակացուին տուած հրամանին գործադրութենէն յառաջ, մի խրամատէ անցնելով արագնթացութեամբ ի փախուստ աճապարած, և զիս վնասող խուզարկուներէն հեռացած ու ծածկուած էի և գիշերն ապահով էի: Նոյն դէպքէն ի վեր երեք տարի է, Էտուառ զիս բռնողին մի մեծ գումար պարգև տալ խոստացած է, բայց այժմ՝ իմանալով որ իմ եղբայրն հիւանդ է, ալ ամէն վտանգ արհամարհեցի եւ ուզեցի տեսնել զնա: Միջօրէէն յառաջ, աստ հասայ, ոչ ոք զիս տեսաւ. հայրս իմացուց ինձ թէ Ուիլքի բնակարանն է, ուրեմն չ'պիտի կարենամ տեսնել զնա, բայց երջանիկ եմ դարձեալ զի գրկեցի իմ ծնողքն. հիմա՝ օրիո՛րդ, որոշէ՛ իմ վիճակն: »

Արչի իւր այս պատմութիւնն այնպիսի դժնեայ դառնութեամբ և այնպիսի թախծագին ձայնով և անկեղծ սրտով ըրաւ, որ զՀամրիէթ ուժգնապէս յուզեց: Գասսի իւր մահճակալէն կիսով իմն վեր

բարձրացած, տագնապալից աչօք կը դիտէր այս տեսարանն և հեղձամղձուկ հառաչանքներ արձակելով, ձեռնամած բազուկներն դեռատի աղջկան կ'երկարէր · Սամ խիստ հանդարտ երեւիլ կ'ուզէր, բայց յուզումն իւր սրտի անձկութիւնն ի յայտ կը բերէր, Արշի միայն հանդարտ էր:

Բաւական ատեն մի երկար լռութիւն տիրեց, Հանրիէթ կը խորհէր և ուր ուրեմն ըսաւ, «Արշի՛, ձեզ տեսած չ'ըլլամ, զի գուցէ ձերբակալել տամ զձեզ բայց գթութիւնն բանականութենէն աւելի բարձր ու վսեմ կերպիւ կը խօսի ինձ հետ, մեկնեցէ՛ք, բայց իբր փրկագին իմ լռութեան խոստացէք կանխաւ, թէ այս բնակութեան մէջ գտնուողներէն և ոչ միոյն դէմ ձեռնամուխ չ'պիտի լինիք երբէք:

«Ինչպէ՞ս, գոչեց Արշի, նոյն իսկ Էտուարի դէմ ալ չը լինիմ ձեռնամուխ:

— Ո՛չ իսկ նորա դէմ:

— Չ'եմ հաւանիր այդմ:

Մանկամարդ աղջիկն իշխանական կերպարանքով մը կրկնեց, «Եւ ես կ'ուզեմ որ հաւանիք, վասն զի ներելի չ'է անձամբ անձին վրէժ խնդրել · օրինակի համար, եթէ ես մի միայն իմ յիշատակաց անսալով վրէժ լուծեմ ձեր ցեղէն, ի՞նչ կ'ըլլաք յայնժամ, որովհետեւ գիտցէք թէ ... : Բայց ո՛չ · այս պատմութիւնն շատ հեռիներն կը տանի զիս, և կը վախնամ թէ մէկը չ'կայ զիս փնտռել:

օ՛ն, երդմամբ ուխտէ՛ հնազանդելու ինձ: »

Արշի լուռ ու մունջ կը կենար:

Այս վայրկենին ոտքի ձայներ լսուեցան · «Մեկնեցէք, ըսաւ Հանրիէթ, բայց ուխտեցիք, այնպէս չէ՞: »

«Երբէ՛ք, կրկնեց արի երիտասարդն, բայց ձեզ համար օրիորդ, ձեզ համար պիտի ընեմ ինչ որ կարելի է, զի հայրս ձեր բարի լինելն խոստովանելով, խաբած չ'է զիս: »

Արշի այս օրինակ խօսելով իբր որմ հաստատուած ծառի կոճղերէն մին տեղափոխեց և Սամի ու Գասսի հետ խանդաղատանօք գիրկընդխառն փարելէ յետոյ, Հանրիէթի առջեւ խոնարհեցաւ և աներեւոյթ եղաւ:

Հայրը, ծառին կոճղը ընդմիոյթ ինչպէս դըրուած էր այնպէս զետեղեց իւր տեղ:

«Օրիորդ, օրհնեալ ըլլաք, ըսաւ Գասսի աղօթից մրմունջներով, Արշի չ'հնազանդեցաւ ձեզ, բայց ներեցէք զի յանչափս նեղացած է: »

Այս պահուն խրճթին դուռն բացուեցաւ, եւ վերակացուն երեցաւ ու ըսաւ, «Օրիորդ, ձեր հօրեղբայրն ինձ զրկեց փնտռելու համար զձեզ, զի անհանգիստ է և զձեզ կ'ուզէ:

Շատ լաւ, ըսաւ դեռատի աղջիկն, ի տեսութիւն Գասսի, վաղն երեկոյ վերստին զձեզ տեսնել պիտի գամ, ձեր վրայօք տեղեկութիւն առնլոյ համար:

Թէպէտ Հանրիէթ այս խօսքերն իմացուած և Արչիի ձայնն ճանչցուած լինելուն երկիւղով յուզուած էր, բայց անդորր և անհոգ կերպարանքով մը վերակացուհին ընկերացաւ։

23.

ՀԱՆՐԻԷԹԻ ՄԻ ՆԱՄԱԿՆ ԱՌ ԻՒՐ ԾՆՈՂՍ

Այս դէպքէն երեք ամիս յետոյ, Անթուան և Մարգարիտ Լէպրէօն իւրեանց դստեր կողմէ հետեւեալ նամակն կ՚ընդունէին։

Սիրելի ծնողքս.

«Երկու տարիէ աւելի է բաժնուած եմ ի ձէնջ, և այս երկար միջոցին մէջ մեր միութեան վայրկեանն տակաւին չ՚կրցայ կանխատեսել։ Չ՚եմ իշխէր առ այդ մտածել իսկ, զի այդ մտածումն ինձ շատ նեղութիւն կը պատճառէ։ Մի՛ կարծէք թէ թշուառ եմ աստ, ո՛հ ոչ. հօրեղբայրս յոյժ բարեսիրտ է ինձ նկատմամբ և ամենադոյզն պարագայից մէջ իսկ ինձ հաճոյք տալ կ՚ուզէ, սակայն ի Գաղիա վերադառնալու մասին կը վարանիմ խօսիլ նմա հետ, վասն զի նա գաղթածիններու գործերով այնպէս իմն բռնուած է որ տեղափոխելու գաղափարն իսկ կը քամնեցնէ զինքն։ Նա, սիրելի ծնողքս միշտ ձեր վրայ կը մտածէ, և կը բաղձայ զձեզ տեսնել, բայց իւրեան սիրելի երկրէ մը բաժնուելու և իւր սովորութիւններն փոփոխելու մը-

տածումն զինքն յետս յետս կընկրկէ. կը յուսամ սակայն թէ նա վախճան պիտի տայ իւր որոշման վասն զի վերջին դէպքերն մեծ վիշտ պատճառեցին իրեն։

« Պէտք է գիտնաք թէ հօրեղբայրս մի սքանչելի հանդէս պատրաստած էր իմ հաճոյիցս համար, հանդէս որ երկու օր պիտի տեւէր, և ամէն ինչ չքեղապէս կարգադրուած էր, բայց աւա՜ղ որ անհարկու դէպք մը խափանեց։ »

Աստ Հանրիէթ, դեղին ջերմին երեւան գալը վերակացուին հետ ունեցած հակառակութիւնն, և Արչիի միջադէպն կը պատմէր, զորս գիտեմք արդէն, սակայն Հանրիէթ իւր համեստութեամբն կը մոռնար յիշել այն խնամքներն զորս կ'ընծայէր հիւանդաց։

Եւ կը յաւելուր։

«Աղէտը բազմաթիւ զոհեր ըրաւ, քան գերիներ, այսինքն հօրեղբօրս ունեցած գերեաց չորրորդ մասն մեռան, չ'եմ գիտեր թէ այս հիւանդութեամբ ես ի՞նչպէս չ'վարակեցայ. Աստուած գթաց իմ վերայ, և ուզեց պահպանել զիս ձեզ համար, սիրելի և բարի ծնողքս։

« Կ'աղաչեմ գրեցէ՛ք ինձ յաճախ, և մի՛ թողուք նաւ մը որ առանց բերելու ինձ մի յիշատակ, ճամբայ ելնէ. եթէ գիտնաք, ո՛րքան կարօտ եմ ձեր յիշատակաց, զի հարկ է խոստովանիլ թէ, այս երկրին չ'պիտի կարենամ ընտելանալ երբէք։

« Այժմ, աղէտն թէ աստի և թէ ի շրջակայից անհետ եղած է և այցելութիւնք սկսած են. մեզ այցելողներու միջէն ամենէն փութկոտն է Տիկին Տէլմիէռ, իւր աղջկան պէս կը սիրէ զիս. այն դէպքէն ի վեր՝ որ յոյժ աղետաբեր պիտի լինէր ինձ, և որ բաժանեց զմեզ իրերաց Ամրիկէի մէջ, աւելցուցած է նա ինձ հետ իւր բարեկամութիւնն. կաթոգին կը սիրեմ իւր հրաշագեղ զաւակներն, և երբ զանոնք իւր հետ կը բերէ ինձ, շատ գոհ կը լինիմ։ »

« Պ. Թոմսընէ և իւր կնոջմէն այս օրերս մի նամակ ստացայ և մեծ ուրախութեան մէջ եմ. Նաթալի և Հէլմա կ'ապահովեն թէ ինձ նկատմամբ մի գեղեցիկ յիշատակ պահած են ի սրտի, առ այս իմ հրապոյրն և սէրն չ'եմ կարող արտայայտել ձեզ, վասն զի մեծ պարտուց տակ մնացած եմ այս սիրասուն դեռատի աղջկանց և նոցա ծնողաց առջեւ. հօրեղբայրս իմ երախտագիտութեան մասնակցիլ ուզեց, և արդէն իմ ազատարարներուն քանիցս Լուիզիանի բերքերէն ղրկեցինք որ զանոնք գոհ և ուրախ ընելու պատուասիրական միջոց մ'է։»

«Կը յուսամ սիրելի ծնողքս, թէ դուք ևս հաճոյքով կ'ընդունիք մեր ղրկած նուէրներն, ես ինքնս իմ աշխատութեամբ կը պատրաստեմ զանոնք և իմ արտասուօք թանալով կը յղեմ ձեզ. բայց մեր սրտերն թախծութեամբ լնոյ իրաց վերայ չը մտածեմք, ընդհակառակն կ'ուզեմ մտածել

այն ուրախութեան վրայ, զոր պիտի ունենամ ձեզ երբ դէպ ի Պոլիս ճամբայ ելնեմք։»

«Էլէնա Մագ-Տուկալ սիրելագոյն բարեկամուհի մ՚է ինձ համար, ստէպ կը տեսնուիմք․ այս բարի աղջիկն Հօրեղբայրս ալ կը սիրէ և հետեւաբար մեր միութեան դէմ արգելք չը յարուցանէր բնաւ։ Էլէնա Մագ-Տուկալի նայելով Լէօնի Հէյմիէ աւելի կայտառ և աւելի զուարթ է, բայց երկուքն ալ զգայուն և զորովասիրտ են, և ես նոցա բարեկամին լինելուս պատիւ կը համարիմ ինձ։»

Սիրելի ծնողքս, փութացէք իմացնել ինձ թէ ի՞նչպէս է Լէօնի, և թէ շուտով պիտի վերադառնա՞յ ի Պոլիս։ Երբ Տիկին Հէամիէի վրայ գրէք, կ՚աղաչեմ ըսէք իմ սրտ. խեղճ բարեկամուհւոյն թէ իւր հիւանդութեան լուրն առած ատենս անհնարին վիշտ զգացած եմ։ Իմացուցէք ինձ նաև թէ Սէլէսթէն ընդ հուպ Համր պիտի վերադառնա՞յ, և թէ իրմէն նամակներ կ՚ընդունի՞ք արդեօք։

«Իմ ամէն խնդիրներս ձեզմէ սկսայ ընել, այժմ կը մնայ ինձ նկարագրել իմ ներքին կեանքն։ Ինչ որ արդէն ձեզ ըսի, շատ պարզ կեանք մը կը վարեմ․ ի մեծ զարմանք իմ մօտակայ անձանց առաւօտներն շատ կանուխ կ՚ելնեմ, կը կարդամ, կուսանիմ և կարելի եղածին չափ յաճախ կ՚երթամ կաթողիկեայ եկեղեցին։ Եկեղեցին Աղասիայէն վեց քիլոմէթր հեռի Նոր-Օրլէանի մէջ է դժբաղդաբար։ Հօրեղբայրս ամէն բանի մէջ կամահաճ լինելով, ի

բաց առեալ կիւրակէ օրերն, թոյլ չ՚տար ինձ որ ուրիշ օրեր եկեղեցի երթամ, և զիս արգիլելու համար պատրուակներ կը յերիւրէ։ Եկեղեցւոյ ժողովրդապետն քանիցս փոխադարձ այցելութիւններ տուաւ մեզ։»

«Սրբահայրն Տիրան չ՚է ծերացած, բայց այս երկրին մէջ վարած պաշտօնն ծանրազբաղ և դըժուարին լինելուն, բարի քահանային մազերն բոլորովին ճերմկած են, և ինքն ծերունւոյ մը կատարեալ տիպարն ունի։»

«Նորա այցելութիւնքն շատ կ՚ախորժիմ, զի նա առանց խոհուն մարդու մը կերպարանքն ունենալու, գիտէ ընտիր և լաւ խորհրդածութիւններ ընել և մանաւանդ գիտութեան վրայ կը խօսի։ Գերիներուն բնակավայրն ևս կ՚այցելէ, և իւր ներկայութեամբ կը մխիթարէ զամէնքն։ Գերիներէ շատերն երիցական (1) են, ոմանք բողոքական և ոմանք ևս պայմանադաւ (2), բայց սոցա կրօնքն ինչ որ ալ լինի, դարձեալ ամենքն ալ Սրբոյ Տիրանի բարեսրտութենէն և մարդասիրութենէն կը հրապուրուին։ Հօրեղբայրս կէս օրէն յետոյ սովորութիւն ունի ի քուն մտանել, կը թողում զինքն և հինգ ժամ յետոյ կ՚միանամ, կէս գիշերէն յետոյ դարձեալ կը բաժնուիմ իրմէ։»

---

(1) Անուն բողոքականաց ինչ Անգղիացւոց։

(2) Անուն աղանդաւորաց ինչ Բողոքականաց։

«Դասերս կը շարունակեմ. ըստ վկայութեան դասատուացս բաւական յառաջացեր եմ դաշնակի և գծագրութեան մէջ, իմ կրթութեանս վերաբերեալ ուրիշ ուսմանց ևս կը պարապիմ. վերջապէս իմ հօրեղբօրս բարերարութեան կուզեմ կատարեալ կերպիւ արժանի լինել:»

«Երբ գլխուածով միայնակ մնամ, օգնութեամբ Մալսիի և Պէթիի՝ երկու գաղթածիններու, որոց վրայօք արդէն շատ անգամ ձեզ խօսածեմ, կար կը կարեմ, ամէն իրաց վրայ այս դեռատի աղջկանց ծանօթութիւն տալ կը սիրեմ, և կաթողիկէ հաւատոյ պայծառ լուսով նոցա մտքերն բանալ կը ջանամ. այս խնդրոց մէջ մեծ դժուարութիւններ և խրթնութիւններ չեմ ուզեր ցոյց տալ, զի երկուքն ալ մեծ վստահութիւն ունին իմ վրայ:

«Ուիլքին ալ կը դաստիարակեմ, նա օր աւուր հանճարեղ կը լինի, հօրեղբայրս ամէն իրաւունք ինձ տուած ըլլալով, եթէ ուզեմ կրնամ հպատակութենէ ազատել զնա, բայց կը վախնամ զի մի՛ գուցէ նորա բարքն ապականի: Նա գրեթէ շարունակ ինձ հետ է, և իմ ամէն շրջագայութեանս ատեն կ'ընկերանայ ինձ. իմ ջանիւք Սամ և Գասսի դաշտային գժնդակ աշխատութենէն ազատուած են, և այժմ տանը մէջ կը գործածուին:»

«Պ. Էտուառ, չը գիտեմ ինչպէս՝ խնացած է Արշիի յանդուգն այցելութիւնն, այլ յաջողութեամբ

ձողոպրած և ազատած է նա նորա գանակոծ հարուածներէն: Եթէ իմ վերայ դնէր նա իւր յոյսն, այժմ աստ ամէն բան փոխուած էր, բայց ես աղաչելէ և յուսալէ զատ ուրիշ բան չ'եմ կրնար ընել, և աղօթելէ չեմ դադրիր բնաւ. սիրելի ծնողքս, դուք ալ աղօթեցէք ձեր աղջկան համար:»

«Պարապոյ վայրկեաններուս մէջ Ճերմակ-Տան պատկերն չինեցի, և ի յիշատակ ձեր ամենուն կենդանագրերն ստուերագրեցի. ի ձէնջ հեռու լինելուս առթիւ բանազբօսիկ կերպիւ գծագրեալ այս կենդանագրերն՝ թէև անկատար՝ այլ բաւական են ինձ համար:»

«Իմ ձեռամբ գծագրած կենդանագիրս պիտի յղեմ և բարեբաղդ պիտի լինիմ եթէ հաճոյ թուի ձեզ:

«Ուրիշ ինչ որ ըսեմ, գրածներուս կրկնութիւնն պիտի լինի, քանի որ միմեանց յաջորդող օրերն միօրինակ և միակերպ են ինձ համար:»

«Սիրելի ծնողքս մնաք բարեաւ կամ ի տեսութիւն, մնաք բարեաւ բառը շատ տխուր է, և իմ արիութիւնն ու զուարթութիւնը պահպանելու համար զձեզ ընդ հուպ տեսնելու յուսոյն միայն կ'սպասեմ:»

«Կ'աղաչեմ, գրկեցէք ինձ համար, իմ պզտիկ սանն՝ Հանրին, ինչպէս նաև Էմիլին և եթէ իմ եղբայրն՝ Սէլէսթէն վերադարձած է, ըսէք իրեն որ չ'մոռնայ բնաւ իւր քոյրն, որ առանց օր մ'իսկ անցնելու կը յիշէ զինքն:»

«Ի տեսութիւն սիրելի հայրս, ի տեսութիւն սիրելի մայրս, սիրեցէք զիս ինչպէս կը սիրեմ զձեզ:»

ՀԱՆՐԻԷԹ

Դեռատի աղջկան իւրաքանչիւր նամակին մէջ, իւր հօրեղբօր մի տոմսակն կը գտնուէր. Պ. Լէպրեօն, առիթն չէր փախցներ բնաւ շնորհակալ ըլլալու իւր եղբօրն և նորա կնոջ, որ հաճած էին զՀանրիէթ առ ինքն յղել: Հանրիէթի վրայօք գրելն Տնկարարին համար անսպառելի նիւթ մ'էր: Իսկ Անթուան և Մարգարիտ, Պ. Լէպրէօնի այս սիրալիր համակրութենէն քաջալերեալ, նորա երկար բացակայութեան նկատմամբ խօսել բարեպատեհ առիթ կը համարէին:

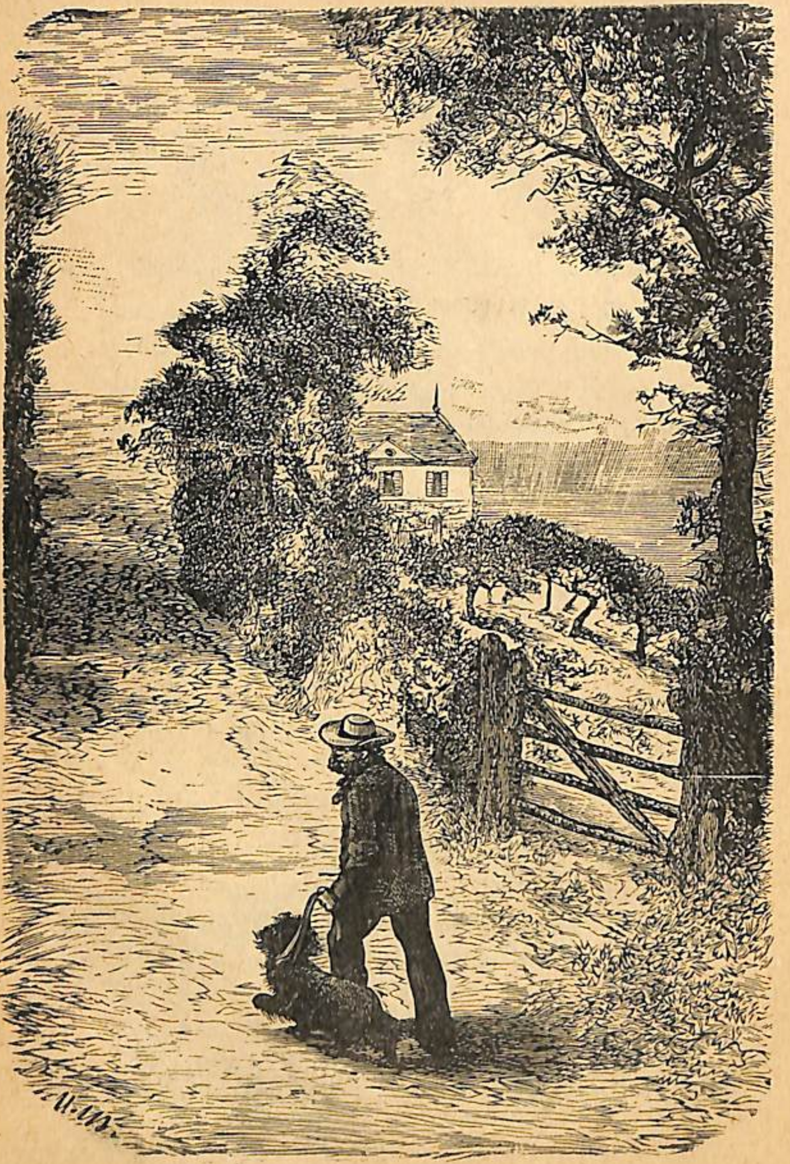

24.

ՊՏՈՅՏԸ, ՍԵՒԱՄՈՐԹ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏՆ

Մարտ ամսոյ առաւօտ մը, այն ինչ արեգակն իւր փայլուն և ճաճանչագեղ նշոյլներն կը սփռէր, բնութիւնն ամէն կողմէ մի փառաւոր կերպարան կ'զգենոյր, ծաղիկներն իւրեանց անոյշաբոյր պատեաններէն կը մերկանային, և մարգագետինն յոյժ դալարագեղ կ'երեւէր, Հանրիէթ ուզեց այս հեշտալար օրուան առաջին ժամերէն օգուտ քաղել, և իւր հօրեղբօր արտօնութիւնն խնդրելէ յետոյ, Պէթթիի, Մալսիի և կրտսերն Ռուլքեի ընկերակցութեամբ պտոյտի ելաւ։

Արեւմտեան կողմէ ծառատունկերով շրջապատեալ մի փոքրիկ գետակէ վեր կը խաղային մանր գալով․ այն գետակն անհամար թանձրախիտ ծառերու տերեւներով ծածկուած գեղանկար բարձրավանդակէ մը կը գահավիժէր և քաղցր ու անոյշ զովութիւն կը տայր։

Հանրիէթ, երբ ծառերու հովանույն ներքեւ հասաւ, տերեւներու և ծաղիկներու վրայէն բու-

րող հեշտարար և զովացուցիչ անուշահոտութիւններն ընչելով իւր լանջքին ընդարձակիլն զգաց։ Ուղղոյն անցքը խարանող լիաններու լայնատարած շառաւիղներուն միջէն ման գալով պտոյտ ընողներն մանկական ուրախութեամբ կ'ոստոստէին և այդ թեթև արգելքներն ի բաց կը հեռացնէին։ Բնութեան հեշտալուր ձայներէն և թռչնոց դայլայլիկներէն նոցա ականջներն հրապուրեալ, դալարագեղ կանաչութենէն և գետակին ականակիտ ծփանաց տեսարանէն նոցա աչերն խաղեալ էին. շնորհալի թռչնաճանճեր որ լաւ ևս է թեւաւոր ծաղիկ յորջորջել, կը թռչտէին։ Կենդանի գոյներով նկարեալ, հազարաւոր փայլուն միջատներ, կը բզզային աստ և անդ, ամէն ինչ կեանք կը շնչէր, ամէն ինչ շարժման մէջ էր։

Հանրիէթ այս տեսարանէն հրապուրեալ, չ'էր զգար թէ իւր շարունակած ուղին տակաւ առ տակաւ ամայի մի տեսարան կ'զգենու։ Լիաններն յոյժ խիտ կերպիւ իրարու կը մօտենային, և պզտի արահետներն գետակին ծայրը հասնելով ցանցաւակի կը տեսնուէին։

Հուսկ ուրեմն գեղանի աղջիկն հոգնութիւն զգաց և տապալած ծառի մը կոճղին տակ նստաւ. Ուիլքի և Մալսի ապահովեցին թէ այս յանպատրաստից շինուած նստարանին մօտերը սողուն մ'իսկ ծածկուած չ'է. Պէթթի ի ձեռին ունեցած մի փոքրիկ կողովի միջէն թեթեւ ընթրիք մը դուրս հա-

նեց և կարգաւ զետեղեց տերեւոց վերայ։

«Ի՛նչպէս գեղեցիկ է հոս և ի՛նչպէս խաղաղ ու անդորր է այս վայրը» ըսաւ Հանրիէթ։

Այո՛, Օրիորդ, կրկնեց Մալսի, բայց ներեցէք դիտել տալ ձեզ թէ շատ ամայի է, և թէ գուցէ խոհեմութիւն չէ երկար ատեն կենալ հոս։

Եւ ի՞նչու, հարցուց Հանրիէթ.

Վասն զի սովորաբար այս տեղերն, սեւամորթ գերիներ կը յաճախեն. եթէ զմեզ գտնեն ի՞նչ կը լինի մեր վիճակն։

Ստուգիւ ըսաւ Հանրիէթ, ոն ուրեմն, փութով ճաշեմք և մեկնիմք։

Սոյն վայրկենին, Ուիլքի մօտեցաւ իւր դեռատի տիրուհւոյն, և վար ծռելով ու գետնէն բան մ'առնելու ձեւով, ցած ձայնիւ ըսաւ։

Օրիորդ, մէկը զմեզ կը լրտեսէ։

Վստա՞հ ես այդ բանիդ վերայ. Ո՛հ, այո՛, տեսէք ձեր աջ կողմը գետակին եղեգներուն մէջ... երկու փայլուն աչքեր...։

Ես ալ կը տեսնեմ ըսաւ Պէթթի, բայց կ'աղաչեմ Օրիորդ երկչոտ կերպարանք մի՛ ցուցնէք. աննշան խօսքեր ընեմք... գուցէ որ և է չարիք չ'հասցնեն մեզ։

Հանրիէթ ոտքի ելաւ, և իւր յուզումն սանձելով աներկիւղ կերպարանքով մը հրամայեց ծառաներուն որ իրեն հետեւին։

Հազիւ հարիւր քայլ յառաջացած էր և ահա

ձերբակալեցին և նորա գլխուն վերայ տեսակ մը ծածկոյթ ձգելով ահապարանօք տարին զնա ։ Ի զուր կ՚ուզէր պոռալ զի ծածկոյթն կը խեղդէր իւր ձայնն, և նոյն առեն Ռուբէնի ու սեւամորթներու ձայնն իսկ չ՚առնլով, կարծեց թէ նոքա ևս իւր վիճակին ենթարկուած են ։

Հէքն Հանրիէթ արհաւրօք լցուած, և իւր իմացական կարողութիւնն կորուսած էր գրեթէ, և ինքզինքն հազիւ հազ Աստուծոյ յանձնելու զօրութիւնն ունէր ։

Արագ ընթացքով մը քառորդ ժամ վերջը զինքը բռնող տանող սեւամորթն գետը մտաւ, մանկամարդ աղջիկն իւր շուրջը ջրոյ ծփանաց ձայնն իմացաւ · մի քանի վայրկեան յետոյ մարգագետնին վերայ նստեցուցին զնա, և գլխոյն ծածկոյթը վեր առնելով գայլ ի բերան արկին ։

Հանրիէթ, տակաւ ներշնչող կատարեալ տեսարանի մը ընդառաջ կը գտնուէր · քսան և հինգ երեսուն սեւամորթներ և գաղթածիններ, իւրեանց ճաշին պատրաստութիւններն թողած և եկած էին զինքը զննարկելու, վասն զի Մալի, Պէթթի և Ռուբէի ևս ներկայ լինելով, պնդագոյնս պըրկուած էին և գայլ ի բերան ունէին ։ Մորուկ սեւամորթներէն մի քանին, որ յափշտակիչներ էին երկար դանակներով զինեալ և փչալից գաւազաններ ի ձեռին դաժան հայեցուածքներով տեսակ տեսակ շարժումներ կընէին և բարկութեան աղա-

ղակներ կ՚արձակէին, աղաղակներ՝ որոց կարծես մէկէն ի մէկ վախճան պիտի տրուէր բանտարկելոց կեանքին հետ ։

Սակայն Հերգիւլեան հասակաւ մի խառնածին սեւամորթ կարճ խօսքով յայտնեց թէ Գլխաւորին գալստեան հարկ էր սպասել ։

Բայց ի՞նչ ահաւոր զբօսանք, մոլեգին կատաղիներն, որոց խառնածին սեւամորթն այս խօսքերըն կ՚ընէր, զՀանրիէթ և իւր ընկերներն նախատանօք կը ճնշէին ։ Մանկամարդ աղջիկն գերիներն բռնակալած լինելուն համար կը յանդիմանէին, կը մեղադրէին նաև զՄալի և զՊէթթի իւրեանց գձուձ վիճակին համար, որք յանձն կ՚առնուին իւրեանց տիրոջ քով մնալ ։

Երբ գլխաւորին ժամանման լուրն հասաւ, անդէն բանակին յուզումն այնպէս աւելցաւ, որ խեղճ Հանրիէթ զարհուրեալ իւր հոգին Աստուծոյ յանձնեց, խառնաձայն աղաղակներն կը կրկնուէին, և երբ կիսաւեն « Գլխաւոր » բառն հնչեց այլ ևս չ՚կրցաւ սանձահարել իւր ընկերներն, ամէնքն ալ եկողին ընդառաջ ելնել փութացին · վայրկ մ՚ևս և ահա կալանաւորներուն մօտ հասաւ գլխաւորն և զարմացման ձեւով ճիչ մ՚արձակելով բառ խըստութեամբ · « այս պարագային մէջ գձեզ խաբած էք · » նորա այս խորհուրդն տակաւին մէկը չը նախատեսած Հանրիէթի և իւր ծառաներուն բերանոց գայլերն ու կապանքներն արձակեց ։

Տհաճութեան երկար տրտունջ մը պատեցաւ ամենուն մէջ, և բազմաթիւ սեւամորթ գերիներ գլխաւորին մօտեցան խրատելու համար զնա, բայց ի բաց վանելով զանոնք, խռպոտ ձայնով մը ըսաւ, «ամէնքնիդ ալ մտի՛կ ըրէք ինձ․ գիտէք թէ երբէք զձեզ չ՛եմ խաբած․ լաւ ուրեմն այս սպիտակամորթ Օրիորդը, սեւամորթներուն թշնամի լինելէ խիստ հեռի է և նոցա բարերարն եղած է միշտ․ հարցուցէ՛ք իմ եղբօրն՝ Ուիլքին, որ ահաւասիկ ամէն խնամքներ մատակարարած է նմա, երբ նա դեղին ջերմին զոհ պիտի երթայր։ Նմա ընկերացող այս երկու կանանց հարցուցէ՛ք, որք նորա շնորհիւ դաշտային անտանելի աշխատութիւններն կատարելէ զերծ են այսօր և ազատ, և զիս ալ ազատեց նա երբ իմ հիւանդ մայրն գրկելու համար Ագասիա գացած էի, ուր եթէ Ռէժինալ Նոուա զիս տեսնէր ամենաանագորոյն պատիժներ, գուցէ մահ, և թերեւս առաջինէն աւելի վշտամբեր մի նոր գերութիւն իմ յանդգնութեանս վրիժագինն պիտի լինէր, և այժմ, բարեկամներ միթէ կ՛ուզէ՞ք սպաննել զՀանրիէթ։»

Արշի ինքն իսկ էր, որ այս խօսքերն ըրած ատեն սեւամորթ գերիներու շատերուն վերայ մի ազդու տպաւորութիւն ներգործեց, այլ սակայն մի քանիներն կ՛սպառնային միշտ, և գլխաւորին խօսքերուն վերայ յարդաչատանս և ի գութ չշարժելու համար իւրեանց միւս ընկերներն կը յորդո-

րէին․ բայց Ուիլքի այս ապստամբողներուն միջէն ոտքի ելաւ յանկարծ կայծակնացայտ աչերով, և իբր թէ իւր տիրուհին պաշտպանելու ձեւով մը իւր պզտի ձեռքն վեր վերցնելով գոչեց, «ինձ ալ ունկն դրէ՛ք․ ի՛նչ որ ըսաւ եղբայրս ճշմարիտ է, և ի՛նչ որ չ՛կրցաւ ըսել տակաւին այն է թէ Օրիորդ Հանրիէթ մեր երկրին գերեաց նախախնամողն է։ Եթէ գիտնայիք թէ ո՛րքան բարեսիրտ է մեր ամենուս համար, և ի՞նչպէս կը ջանի նա մեղմելու համար մեր նեղութիւններն և խնայելու համար զմեզ ամէն կերպ պատիժներէ ․․․։» Այս գաղթածիններուն՝ Պէթթիի և Մալսիի գանողով յաւելցուց, «միացէ՛ք ինձ հետ և ըսէք, խօսածներըս ճշմարի՞տ են թէ ոչ․ և Օրիորդ Հանրիէթի գալէն ի վեր՝ միթէ մենք Տիկին Նոուաի չարութիւններէն չ՛ազատեցա՞նք։»

Այո՛ այո՛, պատասխանեցին անդէն երկու գաղթածիններն, մեր դեռատի տիրուհին մեր նախախնամողն է, և նորա ամենադայգն նեղութիւն մը պատճառելն սոսկալի ոճիր մը։

Մինչ ցայն վայր, Հանրիէթ անզգայ վիճակի մէջ, իւր այս դիրքէն այնպէս զարհուրած էր որ Արշին գալէն ի վեր խօսք մ՛իսկ չ՛էր կրցած արտասանել․ բայց իւր նկատմամբ եղած յանչափս ջերմ պաշտպանութիւնն լսելով, ինքզինքին եկաւ, և վայրիկ մը լռին ու մունջ իւր յափշտակիչներուն վերայ անդորր և աներկիւղ հայեցուածք մը թողլէ

յետոյ, արիութեամբ սպառազինեալ ըսաւ.

«Ճշմարիտ խօսեցան, երբ ապահովեցին զձեզ թէ ես, ըստ իմ կարողութեան գերիներուն բարիք ընել կը ջանիմ, և իրօք թերևս բաց յինէն ոչ ոք ձեր սերնդին նկատմամբ մի զգացում կը կրէ ի սրտի, երկու տարի յառաջ էր որ կ'թողուի իմ երկիրն և իմ ծնողքն, դիմելու համար ի Լուիզիան և գտնելու իմ հօրեղբայրն. այն նաւն՝ ուր կը գտնուէի Ափրիկէի ափանց վերայ զկայ առաւ: Անդ տեղի ունեցած մի կռուն ինձ և ինձ հետ ընկերացողներուն համար յոյժ աղետաբեր եղաւ. սեւամորթներն բռնակալեցին զիս. ինձ անծանօթ մարդոցմէ՝ որոց բնաւ չարիք չ'եմ հասուցած, կրած նեղութիւններս չ'եմ կրնար պատմել, այս յիշատակն ինձ համար դժնդակ է յոյժ, գիտցէք միայն թէ հասարակաց տօնի մը առեն, իբր զոհ կռոց (Ֆէթիշներուն) միայն պիտի նուիրուէի, Աստուած զիս ազատեց: Զիս պաշարող հազար ու մէկ վտանգներէն մազապուր ազատելով կրցայ հասնիլ միանալ ինձ սերնդակից անձանց, որք ուղեւորեցին զիս ի Լուիզիան: ի Նոր-Օրլէան իմ հօրեղբօր տունն մտած առենս, տրուկներու տեսարանն զիս նեղութեան մէջ սագնապող չարիքներն այնքան զգալապէս յիշեցուց որ մեծ դժուարութեամբ կրցայ ծածկել իմ յուզումն...: Եւ սակայն այն օրուընէ ի վեր, զանոնք երջանիկ ընելու համար ըստ իմ կարողութեան ինչ որ կարելի է, գործադրել որոշեցի:»

Հանրիէթ իւր ձայնին աւելի զօրութիւն և ագդուութիւն տալով յաւելուց, «գիտէք թէ ի՞նչու վրէժ ու քէն չ'պահեցի այս ստրուկներուն դէմ. վասն զի քրիստոնեայ եմ, և թէ Աստուած կը պատուիրէ փոխան չարութեան բարիք հատուցանել. այս պատուէրն ուրախութեամբ կատարեցի, վասն զի չ'եմ կարծեր թէ սեւամորթներն ուրիշ մարդոցմէ աւելի չարագոյն լինին, նոցա աչքերն ճշմարիտ լուսով բացուած չ'ըլլալուն վրէժխնդրութիւն կ'երազեն: Լաւ, եթէ իմ կենաց վախճան տալով ձեր անցեալ չարչարանաց իբր փրկանք փոխարինել կը կարծէք, օ՛ն ուրեմն սպաննեցէք զիս, այլ իմ վերջին մտածումն ձեր երջանկութեան և ազատութեան համար պիտի լինի դարձեալ:»

Այս քաջընտիր խօսքերը այն ինչ լմնցած էր, Արչի և Հանրիէթի երկու գերիներն՝ այնպիսի կերպիւ խօսիլ սկսան, որ ներկայ եղող վայրենիներու աչքերն արտասուօք լեցուցին և այնպէս իմն յուզեցին զանոնք որք երկար առենէ ի վեր չ'գիտէին թէ ի՛նչ է յուզուիլն: Ապա միաբան հաւանութեամբ ուխտեցին յարգանք և անձնուիրութիւն ընծայել մանկամարդ աղջկան, և աւետեցին թէ ազատ էր այլ ևս: Միայն ներեցէք ըսին, որ պատանաւ կապեմք ձեր աչերն և մի քանի վայրկեան այնպէս առաջնորդեմք զձեզ, ոչ թէ ի ձէնջ կասկածելնուս համար, այլ կրնայ լինել որ մեր վստահութիւնն ակամայ անխորհրդապահութեամբ ի վտանգի դը-

ռուի, յետոյ յաւելցուցին, օրիորդ, ճամբուն վերայ արագ քալեցէք, վասն զի կրնայ ըլլալ որ Տիք յանկարծ ձեզ պատահի։

Հանրիէթ իրեն և իւր ընկերներուն համար ընդունեց այս պայմանները· մի քանի ժամ յետոյ, Արչի աչաց պատանն արձակեց և մեկնելու համար դեռատի աղջիկէն յարգանօք հրաման խնդրեց և իւր եղբայրն Ուիլքին գուրգուրանօք գրկելէ յետոյ հեռացաւ։

զՀանրիէթ մինչ ցարդ բռնած յուզումը, յոյժ զօրաւոր լինելուն կը շարունակէր տակաւին, հակազդեցութիւն մը՛ զգաց ընդ հուպ և վախցաւ թէ չպիտի կրնայ շարունակել իւր ուղին։

Օ՛հ օրիորդ, կըսէին Մալսի և Պէթթի, ձեզ համար շատ վախցանք· բայց կ'աղաչեմք մի՛ ըսէք մեր տիրոջ, վասն զի թէ զմեզ սաստիկ կը գանակոծէ և թէ գուցէ այս խեղճ փախստականներն ձերբակալել կ'տայ։

Հանրիէթ իսկ մտածելով որ գէթ՝ ժամանակի մը համար լռութիւնն հարկաւոր է, ապահովեց խառնածիններն թէ գաղտնիքն երբեւան չ'պիտի հանէ։

Աքասիա մտնելով առաջին անգամ դեռատի աղջիկն իւր հօրեղբօր պատահեցաւ, որ խոր երկար բացակայութենէն անհանգիստ, խուզարկութեանց համար տատ անդ մարդ ղրկել կը պատրաստուէր։

Տնկարարն իւր եղբօր աղջկան աժգունութիւնն նշմարեց անմիջապէս· Հանրիէթ իւր ենթարկուած բուռն կացութիւնն թեթեւ անհանգստութեան մը վերագրելով վստահացուց զնա։ «Ես քեզ հետ չ'եղած ատենս չ'եմ ուզեր ըսել, որ միայնա՛կ երկար պտոյտներ ընես, կրնայ ըլլալ որ վտանգի մը պատահիս, որուն չ'եմ ներեր երբէք։»

Հանրիէթ բանադրօսիկ ժպիտով մը պատասխանեց· «արդէն ամբողջ օրն այս վիճակն ունէի·» դժբաղդ աղջկան գիշերն իսկ զուարթ և առողջ կ'երեւէր։

25.

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ Պ. ԼԷՊՐԷՕՆԻ.

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒՆ ԱՆՀԱՆԳՍՏՈՒԹԻՒՆԸ, ԳԱՂՏ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հանրիէթ կը մտադրէր, իրեն պատահած դէպքըն խոստովանաբար պատմել Սրբազնայր Տիրանի․ կը հաւատայր թէ ստուգիւ՝ այս բարի քահանայն սեւամորթ գերիներուն օգնութեան հասնելու միջոց մի պիտի կարենայր գտնել և կամ թերևս ամէն չարիքներու դէմ պիտի պաշտպանէր զանոնք։

Սակայն անակնկալ և անյուսալի դէպք մը յուսաթափ ըրաւ զինքն։ Պ. Լէպրէօն իր ճանրորդութեանց և անցեալն մէջ կրած չարաչար աշխատութեանց երեւէն, բուռն ցաւոց ենթարկուեցաւ․ Հանրիէթ իր հօրեղբօր անհրաժեշտ եղած ամէն խնամքներն հայթայթեց ընդ հուպ, և այսպէս երկու երեք օրեր չարունակեց, սակայն տեսնելով որ չ'պիտի կարենայ հեռանալ իր հօրեղբօր քովէն մի գերի յղեց առ Սրբազնայրն Տիրան խնդրելու որ մերթ այցելէ և իր հօրեղբօր հետ տեսակցութիւն ընէ․ ղրկուած գերին վերադարձաւ և յայտնեց թէ Սրբազնայրն Տիրան երկու ամսոյ չափ ճամբորդութեան մը համար մեկնած էր։

Պ. Լէպրէօնի վիճակն հետզհետէ տագնապալին երեւոյթ մը կ'առնէր, Հանրիէթ իր բուռն հակառակութիւնն մէկդի դրաւ, վասն զի այնու պայծառ խորհուրդներ յղանալ անկարող կը լինէր, և իր բովանդակ կարողութեամբն ու ոգւով հօրեղբայրն տրամութենէ զերծ պահելու և խնամելու համար ամէն ճիգ թափեց։

Բժիշկներն՝ կը վախնային զի մի՛ գուցէ անդամալուծութեան ենթարկուի և կը յայտնէին թէ ամէն պարագայի մէջ հիւանդութիւնն երկար պիտի տեւէ, և իրենց այս գուշակութիւններն տակաւ իրականութիւն կը գտնէր, հիւանդն իր մահճակալէն վար առնելու և հանգչեցնելու համար մեծ նեղութեամբ և դժուարութեամբ կը վերցնէին և մի երկար աթոռի վերայ կը զետեղէին, զի փոքր ինչ շարժմամբ աղիողորմ ճիչեր կ'արձակէր։

Պ. Լէպրէօն կարդալ գրել չ'գիտնալուն, առանց իր եղբօր աղջկան ներկայութեանն ձանձրայթէն իսկ պիտի մեռնէր թերեւս։ Հանրիէթ միշտ զուարթ ու գորովալից, զնա ի տրամութենէ սթափելու համար հազար ու մէկ հնարքներ կը մտածէր, հիւանդին անկողինն իր սենեկին մէջ տեղաւորած էր, որպէս զի նորա մօտ ըլլայ իր փոքրիկ մատենադարանն, դաշնակն, պատկերակալն և գործի սեղանն․ կը հսկէր նա շարունակ Պ. Լէպրէօնի վերայ և երբ զարթնոյր ի քնոյ, մանկամարդ աղջիկն հիւանդի մը մայրին յուզումներն

փոփոխելու յարմար մատեաններ կը կարդար բարձրաձայն, դաշնակ կը զարնէր, ընտիր ընտիր գողտրիկ երգեր կը մրմնջէր, և վերջապէս երբ հիւանդին խօսքերուն մէջ տրտմութիւն նշմարէր խօսակցութեան նիւթն անմիջապէս կ՚փոփոխէր ։ Երբ Գ. Լէպրէօն ի քուն մտանէր մանկամարդ աղջիկն ասեղնագործ յօրինելով կամ գծագրելով կը հսկէր նորա վերայ ։ Էլէնա Մազ-Տուկալ նորա աշխատութեանց կ՚օգնէր երբեմն, և ասի կրկին հաճոյք մ՚էր, տեսնելով երկու սիրասուն և մատաղատի աղջիկներ, որք հիւանդին շրթանց վերայ գոհունակութեան մի ժպիտ յառաջ բերելու համար իրերաց հետ կը մրցէին ։

Օրերն կ՚անցնէին այլ Գ. Լէպրէօնի վիճակին վերայ բարելաւութեան նշան մը չ՚էր տեսնուեր, աւելի քան մի ամիս անցաւ, և բժշկներն՝ Հանրիէթի անձկանօք ըրած հարցմանց ի պատասխանի, իւրեանց առաջին կարծիքն հաստատեցին ։

Վերջապէս մանկամարդ աղջիկն իւր աչաց արտօսրը սրբելով՝ ըսաւ, կը յուսա՞ք թէ իմ խնամոց շնորհիւ, խեղճ հօրեղբայրս պիտի կարենամ երկար ատեն պահպանել ։

Բժիշկներն պատասխանեցին, հիւանդն այս կերպիւ կրնայ երկար ատեն ապրիլ, եթէ հիւանդութեանց նորանշան երեւոյթներ ի յայտ չ՚գան ։

Այս պատասխանին վերայ, այլ եւս Հանրիէթի վարած կեանքն յոյժ տխուր կ՚երեւէր, բայց ինքն հիւանդին նկատմամբ այսօրինակ չ՚էր մտածեր ։

Մանկամարդ աղջիկն իւր հօրեղբօրն առ ծնողս և առ ինքն ունեցած բարերարութենէն ներշնչեալ և վաղ կամ անագան իւր ունեցած ինչքերն իրենց նուիրելու դիտաւորութենէն հրապուրեալ, իւր միակ կէտ նպատակն էր, սիրով և անձնուիրութեամբ երախտագէտ մնալ միշտ, ինչ որ Գ. Լէպրէօն ըրած էր և դեռ ևս կուզէր ընել իրեն և իրեններուն համար ։

Արժան է դիտել, թէ Գ. Լէպրէօնի հիւանդութենէն և Հանրիէթի՝ իւր հօրեղբայրն դարմանելու մտազբաղ վիճակէն վերակացուն և նորա կինն օգուտ քաղելով՝ իւրեանց նախկին իշխանութիւնն ամենայն կատարելութեամբ կրցան վերստանալ ։ Ամբողջ տունը Տիկին Էտուարի լուծին ներքեւ կը դողայր և դաշտին մէջ ծառայող գերիներն, նորա ամուսնոյն քմածին հաճոյից միանգամ ընդ միշտ համբերութեամբ կը տոկային ։

Այս ամէնն նպատակի մը համար էր եթէ, Ռէժինալ և Նէլլի, փայրկենէ առ փայրկեան փախնալով զի մի՛ գուցէ Տնկարարին մահուամբ բացը մնան, իւրեանց խարդախութեամբ դիզած փոքր ինչ հարստութիւնն կ՚ուզէին ատուարացնել ։ Վերակացուն առաւել ևս յանդգնութեամբ Գ. Լէպրէօնի տալիք հաշիւներն այլափոխեց, հասոյթներն կը ծածկէր, ծախքերն կ՚աւելցնէր ի մի բան, ինչ որ կարելի էր կ՚ընէր ։ Սակայն իւրեանց այս հաշիւներն ժամանակէ մը յետոյ պակսեցան, վասն զի

Պ. Լէպրէօն իւր գործոց յոռի մատակարարութե-
նէն վախնալով, ամենափոքր ծախուց հաշիւ մ՚իսկ
որոշապէս իրեն ներկայացուելու համար Էտուարի
երկրորդական մը ընկեր տուաւ. այս կարգադրու-
թիւնն վերակացուին համար վիրաւորիչ եղաւ, զի
նա իւր շահերէն զրկուեցաւ, բայց որովհետեւ
այնքան յաջողութեամբ իւրեան սեփհականել ամփո-
փած գումարներէն հեռանալ անկարելի էր, ուստի
ինչ որ վնաս կը համարէր իրեն, գերեաց շնորհիւ
վերստին ձեռք ձգեց:

Սնունդն այնպիսի համեմատութեամբ պակսե-
ցաւ որ դժբաղդ գերիներն հազիւ հազ կրնային
յագեցնել իւրեանց քաղցն, մինչդեռ միւս կողմէ
աշխատութիւնն կրկնուած էր: Շատ մը գերիներ
այս յոռի վարչութեան երեսէն մեռան, Էտուար
իրաց այս վիճակին իւր տիրոջ չ՚էր ուզեր իմացնել,
և մնացեալ գերիներն աւելի եւս յաշխատութիւն
կը մղէր, հաշուոյ պակասութիւնն համակշռելու հա-
մար:

Բռնութեան այս եղանակին ոչ ոք կը դիմէր, և
եթէ Հանրիէթ ներկայ չը լինէր, Էտուար և կինն,
ստուգիւ պիտի յաջողէին ամէն ընկերութենէ ան-
ջատել զՊ. Լէպրէօն, այնու կարճելու համար նո-
րա օրերն: Մանկամարդ աղջիկն տան մէջ մուտ
գտած այս նոր փոփոխութիւնն մերթ ընդ մերթ
նշմարելով, վերջապէս Տիկին Էտուարի ծանր
դիտողութիւններ ըրաւ, բայց Տիկինն կատար-

եալ ճարտարութեամբ Հանրիէթի կասկածներն
փարատելով նորա ուշադրութիւնն հիւանդին վե-
րայ կը դարձնէր: Հանրիէթ իւր հօրեղբօր տալիք
խնամքներն աւելցնելու համար Պէթթի և Մալսի
խափշիկներն ընտրեց ի ծառայութիւն. կարգադ-
րութիւն մի որ վերակացուին կնոջ կարի անհաճոյ
կը թուէր. բաց ի այս խափշիկներէն, Ռւխքի գրե-
թէ միշտ հիւանդին սենեկին մէջ կը գտնուէր,
նորա ամենափոքր հրամաններն ընդփոյթ կատա-
րելու կամ կատարել տալու համար:

Պ. Լէպրէօն իւր եղբօր աղջկան հետ խօսակ-
ցութեան մտած ատեն, վախնալով զի մի՛ դուցէ
մանկամարդ աղջիկն ձանձրոյթ զգայ, մերթ ընդ
մերթ Գաղիոյ երկիրն կը յիշէր և զայն տեսնել կը
ցանկայր:

«Սիրելի հօրեղբայր» ըսաւ մի օր Հանրիէթ,
«երջանիկ եմ տեսնելով որ այդ գաղափարն իքէն
հեռացած չ՚է. դու որ այնքան բարիքներով լցուցած
ես զիս, պիտի ցաւիմ անշուշտ՝ եթէ չկարենամ ձեզ
ապացուցանել իմ երախտագիտութիւնն և իմ գորո-
վըն: Կ՚երազեմ յաճախ զԳաղիա, և քաղցր է ինձ
վերստին տեսնել զիմ ծնողք, առաջին անգամ հը-
նազանդեցայ ձեզ երբ դուք կ՚ուզէիք վերադարձը-
նել զիս նորա մօտ, բայց իմ ծնողքն մի դուստր
և մի որդի ունին տակաւին, որք իմ բացակայու-
թեան ատեն կը մխիթարեն զանոնք կամ մինչ իմ
վերադարձն համբերատար կընեն. բայց դուք սիրե-

մի հօրեղբայրս, չ'ունիք ատ ընտանիք. ստուգիւ՝ կան անձինք որք զձեզ կը սիրեն, բայց այդ անձինք կրնա՞ն ինձ նման սիրել զձեզ, ձեզ՝ որ կը պարտիմ իմ ծնողաց հանգստութիւնն, իմ դաստիարակութիւնն, վերջապէս իմ բովանդակ երջանկութիւնն.» և կաթոգին խանդաղատանօք գրկեց իւր հօրեղբայրն։

Պ. Լէպրէօն մեծապէս յուզուած չ'կարենալով անմիջապէս պատասխանել, սկսաւ քաղցր արտասուքներ թափել իւր աչերէն։

Ապա պատասխանեց «եթէ առողջանամ, ապահով եղիր իմ խոստմանս վերայ, սիրելի աղջիկս, թէ դու կատարելապէս երջանիկ պիտի լինիս։»

Այս խօսքին վերայ, մանկամարդ աղջիկն եւս իւր աչերէն ուրախութեան արտասուք թափեց։

Կատարելապէս երջանիկ պիտի լինիմ կ'ըսէր, ո՛վ Աստուած իմ ի՜նչ յոյս։

Հանրիէթի համար ամէն հոգ և մտածում ի բաց հեռացած էր այլ եւս, իւր հօրեղբօր հիւանդութիւնն վերջացած կը թուէր իրեն համար, և նորա հետ վաղիւ իւր ծնողաց մօտ լինել կը յուսայր։ Ապագայն այս յոյն պիտի իրագործէ՞ր արդեօք։

Այս միջոցին գերեաց չարաչար նեղութիւնն այնպէս իմն կ'աւելնայր, որ այլ եւս անտանելի լինելով, նոցա միջէն ամենէն յանդուգն եղողներն որոշեցին մի վախճան տալ այս տանջանաց։

Հակառակ Խուանի հսկողութեան, սեւամորթ

ստրուկներուն և զՀանրիէթ իւր բանտարկեալ մի քանի ժամ ձերբակալող խափշիկներուն միջև այնպիսի գաղտնաբար հաղորդակցութիւն մը սկսաւ, որ ոչ ոք կրցաւ իմանալ։

Գերիներն, Խուանի վերջին կարգադրութիւններն խափանելու համար ընդհանուր միութիւն մը հաստատեցին իւրեանց մէջ, և անցնիւր դաւակիցք այնպիսի դիրք մը բռնեցին, որ չէր հնար խանգարել։

Այս միութեան մէջ մաս ունէին նաև Սամ և Արչի, որք երկուքն ալ Հանրիէթի կեանքն ապահովելու համար ուզեցին պայմանի մտնել, բայց պարտաւորեցան հրաժարիլ այս պայմանէն և ապաւինիլ միայն Նախախնամութեան, զի իւրեանց ընկերաց մտքերն չափազանց գրգռուած էին, և վրէժխնդրութենէ զատ ուրիշ բան չ'էին գիտէր։

Մանաւանդ Տիք՝ սեւամորթ ստրուկն, որոյ երբեմն Խուան անգթաբար նեղութիւն տուած և նորա զաւակներն ծախած լինելուն, կ'երդնոյր տան մէջ գտնուած ամէն ինչ ի հուր և յարիւն դարցուցանել և Հանրիէթի կեանքն պաշտպանելու համար Սամի և Արչիի մտադրութիւնն ու կարծիքն յոյժ տկար և ողորմելի կը նկատէր։

«Եթէ գտնուէի,» կ'ըսէր սպառնալից ձայնով մը, «այն կզզեակն ուր մանկամարդ աղջիկն բերուած էր, գործերն այս կերպարանաց տակ չ'էին մնէր երբէք։»

Տիք դաւաճանութեան ամենէն բուռն գըրգ-ռիչն եղած էր, և ի վաղուց հետէ իւր ընկերն յապստամբութիւն կը մղէր, նա էր որ Ագասիզ մէջ Գ. Լէպրէօնի կողմէ տրուած հանդիսին օրն՝ պատահած խռովութեան միջոցին տեղւոյն գերի-ներն յինքն յանկուցանել յաջողած էր և նորա ձայնն էր որ այնքան բուռն կերպիւ ահարեկած էր զՀանրիէթ։

Տիք նոյն օրն, իւր գերութեան վաղեմի ընկեր-ներէն երկուքն կամ երեքն կ'ուզէր համոզել, և կ'ըսէր թէ բոլոր սպիտակներն որք ի քուն մտած էին, որէ անցնելու յաջող ժամանակն հիմա է, բայց և այնպէս գիշերուան պատահարն խափանած էր ապստամբութեան այդ գաղափարն, որ գե-րեաց մէջ մեծ յառաջդիմութիւններ պիտի ակէր ընել։

26

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Գ. Լէպրէօնի վատառողջ վիճակն թէպէտ չ'էր բարելաւէր, սակայն բարեբաղդաբար չ'էր ծան-րանար ևս. գաղթական Տնկարարն երեք ամիս-ներ մի և նոյն կացութեան մէջ էր, բժիշկներն նորա առողջութեան մասին թէեւ յուսաթափ ե-ղած էին, սակայն կ'ըսէին, թերեւս բնութիւնն օգնէ և փրկարար հակազդեցութիւն մը յաջորդէ, բայց դարձեալ չ'էին յուսայր։

Հանրիէթի սէրն ու գութն չ'էր դադրեր բը-նաւ, և դժբաղդ անդամալոյծին միտքն ի տրտմու-թենէն սթափելու համար ամէն օր նորանոր մի-ջոցներ կը փնտռէր։ Մանկամարդ աղջկան դէմքին վերայ ձանձրոյթի և տժգոհութեան նշան 'մ'իսկ չ'էր երեւեր, և ակներեւ կը տեսնուէր միշտ գո-րովալիր փոյթ ու խնամք կարելի եղածին չափ ա-խորժ և հաճոյք ընծայելու համար իւր հօրեղբօր։

Գ. Լէպրէօն շատ անգամներ իւր կտակագիրն պատրաստելու խնդրոյն վերայ կը խօսէր։ Առա-ւօտ մը, սովորականէն աւելի նեղութիւն զգալով Հանրիէթի յայտնեց թէ՝ անմիջապէս պիտի կտ-

տարէ իւր այն բաղձանքն, ինչ որ պարտականութիւնն այս առթիւ կը դնէր իւր վերայ, և յարեց «ճշմարիտ է թէ, քո եղբայրներէն ու քոյրէն աւելի քեզ պարտիմ հանել մի մեծ բաժին, միթէ չ'ե՞մ ճանչնար երբէք քո անձնուիրութիւնն:»

Սիրելի հօրեղբայրս, պատասխանեց մանկամարդ աղջիկն, կտակագրոյն վերայ չը խօսիմք, զի այնպէս կը կարծեմ թէ այս կերպով գրելին օգտակար չ'պիտի լինի քեզ, արդէն բժիշկներն լաւ կարծիք յայտնեցին, Աստուած ամենուն տէրն է, եթէ զքեզ փրկել ուզէ, փրկուած ես անդէն. իւրաքանչիւր օր քո առողջութեան համար կը պաղատիմ առ Տէր, հաւատա՛ թէ այս երկրին մէջ ըզքեզ կորսնցնելն ինձ համար առաւել դժնդակագոյն է, բայց այս կորուստն չ'պիտի ունենամ. պիտի տեսնես դու քո սիրելի և քաղցր երկիրն՝ Գաղիայն, և Նորմանտիոյ դաշտերն, և պիտի ապրիս երջանիկ քո ընտանեաց մէջ:

Այդ բանը չ'եմ յուսայր, կրկնեց հիւանդն, երկու ամսէ ի վեր այդ բանին վերայ կը խորհէի, բայց լաւ կը տեսնեմ թէ շատ հեռի է յինէն. քեզ հետ մեկնելու համար պատրաստած ծրագիրս եթէ չ'կարենամ իրագործել, գէթ բժշկուելէս անմիջապէս յետոյ ըստ իմ փափաքանաց, կուզեմ ապահովել քո բաղդն:

Սիրելի հօրեղբայրս, յարեց մանկամարդ աղջիկն. չեմ ուզեր նեղել զքեզ, կամ հակառակիլ

ընաւ քո խօսից, բայց թոյլ տուր ինձ խոստովանիլ թէ չեմ կամիր իմ ծնողքէն աւելի ձեր պաշտպանութիւնն վայելել, ո՛չ, մի՛ գործադրէք ձեր կտակն, և եթէ բացարձակապէս որոշած էք, ի շահ իմ հօր և իմ մօր գործադրեցէք զայն:

Բայց՝ յարեց Պ. Լէպրէօն, կուզեմ մասնաւորապէս կարգադրութիւն մը ընել քու շահուդ համար, և քու այնքան հաստատ և անձնուէր սէրդ վարձատրել:

Զքեզ կաթողին սիրելու համար վարձատրութեան պէտք չունիմ, և միթէ կանխաւ անդր քան իմ արժանիքն չէ՞ք վարձատրած զիս. ձեր շնորհիւ դաստիարակութիւն առի, և ձեր շնորհիւ իմ ծնողքն պիտի տեսնեմ երջանիկ, ալ ուրիշ ի՞նչ բանի կրնամ բաղձալ:

Բարի և սիրելի Հանրիէթ, ըսաւ հիւանդն խանդաղատանաց արտասուքներ թափելով, թո՛ղ Աստուած զիս առ ինքն կոչելէ յառաջ, երկար ատեն քեզ մօտ պահէ զիս, զի զքեզ թողլոյ խորհուրդն ինձ մեծ նեղութիւն կը պատճառէ:

Բայց Հանրիէթ անդէն յաւելցուց հեծկլտանօք, սիրելի հօրեղբայրս թողունք այս տխուր խօսակցութիւններն. ինչո՞ւ խօսիմք միշտ քու վախճանին վերայ, մինչդեռ չիք ինչ յուսահատական, հաստատապէս յոյս ունիմ թէ պիտի բժշկուիք. այս յոյսն մի՛ բառնայք յինէն:

Նոյն պահուն, պարտիզէն խուլ ժխոր մը լսուեցաւ. ի՞նչ է այս հարցուց Պ. Լէպրէօն:

Հանրիէթ պատուհանէն վազեց, ոչինչ կրցաւ տեսնել թէեւ, բայց աղմուկն երթալով կաւելնայր, ամենեւին յուզուած էր նա, թէպէտ եւ իւր յուզման պատճառն չէր հասկնար բնաւ։

— Թերեւս հողմոյն ձայնն է, կըսէր, առանց իւր սրտի անհանգստութիւնն ցոյց տալ ուզելու։

— Հողմոյն ձա՛յնն է, յարեց Պ. Լէպրէօն, բայց ո՛չ, ամենուստեք կը լսեմ կանչ եւ կառանչ եւ աղաղակ բազմամբոխի։

Արդարեւ կ'սկսէր որոշապէս լսուիլ ապստամբեալ գերիներու մոլեգին աղաղակներն։

Հիւանդին ճակատը քրտամբ կը ծածկուէր։ Անհասկնալի բան մ'է այս, մռմռայ նա։

— Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, գոչեց Հանրիէթ ի ծունր գալով իւր հօրեղբօր մօտ, ես եմ պատճառ քո կորստեան։ Դո՛ւ. բայց դու յիմար ես, ի՞նչ կուզես ըսել։

— Այո, երեւան եկած այս ապստամբութեան պատճառն ես եմ. վասն զի ժամանակին չիմացուցի քեզ...։ »

Սոյն վայրկենին, Ուիլքի, Մալի եւ Պէթթի սենեակն վազեցին եւ սոսկմամբ ու յուզուած կերպարանօք գոչեցին. Օ՜հ Տէր, օ՜հ օրիորդ կուգան, ահա եկան, հասան։

— Պ. Լէպրէօն ըսաւ յուսահատանօք, եւ ես որ չ'եմ կրնար շարժիլ։

Հանրիէթ աչերն դէպ յերկինս բարձրացուց եւ

արիաբար ըսաւ, Աստուած իմ որպէս կամիս, արա այնպէս։

Աղաղակներու ձայնն կը մօտենար, սանդուխէն վեր կելնէին, ուժգին կերպիւ դուռը բացուեցաւ, եւ Նէլլի Խատուա, թալկաւոր իբրեւ մեռեալ եւ սոսկումէն յիմար դարձած, Հանրիէթի ոտքն ինկաւ։

— Ազատէ՛ զիս, ազատէ՛ զիս, գոչեց. Հանրիէթ, չկրցաւ պատասխանել, ապստամբներն ներս կը մտնէին։

Մանկամարդ աղջիկն առանց վարանելու, նոցա ընդ յառաջ ելաւ։

— Ի՞նչ կուզէք ըսաւ, զօրեղ ձայնով մը. հընազանդութեան սովորութիւնն ժամանակի մը համար միայն, այս մոլեգին ստահակներն խոնարհեցուցած էր, Տիք որ նոցա գլխաւորն կ'երեւէր, իւր զինեալ երկար դաշոյնն շարժեց եւ ճիչ բարձաւ ըսելով. կուզեմք վրէժ լուծել, վրէժ՝ սպիտակներէն, եւ նորա ընկերներն եւս գոռացին միաձայն, այո՛ կուզեմք վրէժ առնուլ սպիտակներէն։

— Կեցի՛ք, ըսաւ Հանրիէթ քաջութեամբ, կ՞ուզէք սպաննել ձեր տէրը, որ անկարող է ինքզինքն պաշտպանելու. կուզէ՞ք սրէ անցնել կիներն։

— Միւս կողմէն Պ. Լէպրէօն իշխանական ձայնով մը ըսաւ, կը հրամայեմ որ ձեր տեղն վերադառնայք, եւ եթէ չի հնազանդիք վերակացուին պատժել պիտի տամ զձեզ։

— Վերակացուի՛ն . . . կրկնեց Տիք, անպխի ծիծաղով մը որ սարսուռ կազդէր, վերակացուի՛ն. տեսէք ահաւասիկ, հրաման տուէք նմա, որպէս զի պատժէ զմեզ:

Խումբը բացուեցաւ, և տեսնուեցաւ Նտուառ որ կապանօք պնդագոյնս պրկուած էր, իւր դիմաց պատկերն չ՛էր ճանչցուեր, տիղմ ու արիւն կը ծածկէին զայն, և իւր սրունքներն ալ ևս չ՛էին կրեր զնա:

Հանրիէթ, իւր սրտի խորէն սոսկման ճիչ մը արձակեց, այն ինչ տեսաւ զնէլլի Նտուառ որ տախտակամածին վերայ կը գալարէր:

Վրէժ առնելու վայրկեանն հասած է ըսաւ Տիք, բարեկամք, օ՜ն յառաջ, և բնաջինջ բնաբարձ ընեմք այս սպիտակ ցեղն:

Շատերն յառաջ խաղացին, մին վերակացուին կինը ձերբակալեց, և երկրորդ մը երբ, իւր ձեռքըն կ'երկարէր Պ. Լէպրէօնի, Հանրիէթ, իրեն իսկ զարմանք ազդող զօրութեամբ մը յետս մղեց զնա, և բազմեցաւ այն երկար աթոռին վերայ, ուր իւր հօրեղբայրն տարածուած էր և ըսաւ, « մօտեցէ՛ք ուրեմն, եթէ կը համարձակիք, բայց իմ հօրեղբայրն սպաննելէ յառաջ, նախ՝ զիս սպաննեցէք, և թո՛ղ այդ լինի իմ վարձատրութիւնն փոխան այն բարութեանց որ սեւամորթներու ի փախուստ աճապարելն գիտնալով հանդերձ, չ'ուզեցի մատնել զանոնք. սպաննեցէ՛ք զիս, վասն զի կը

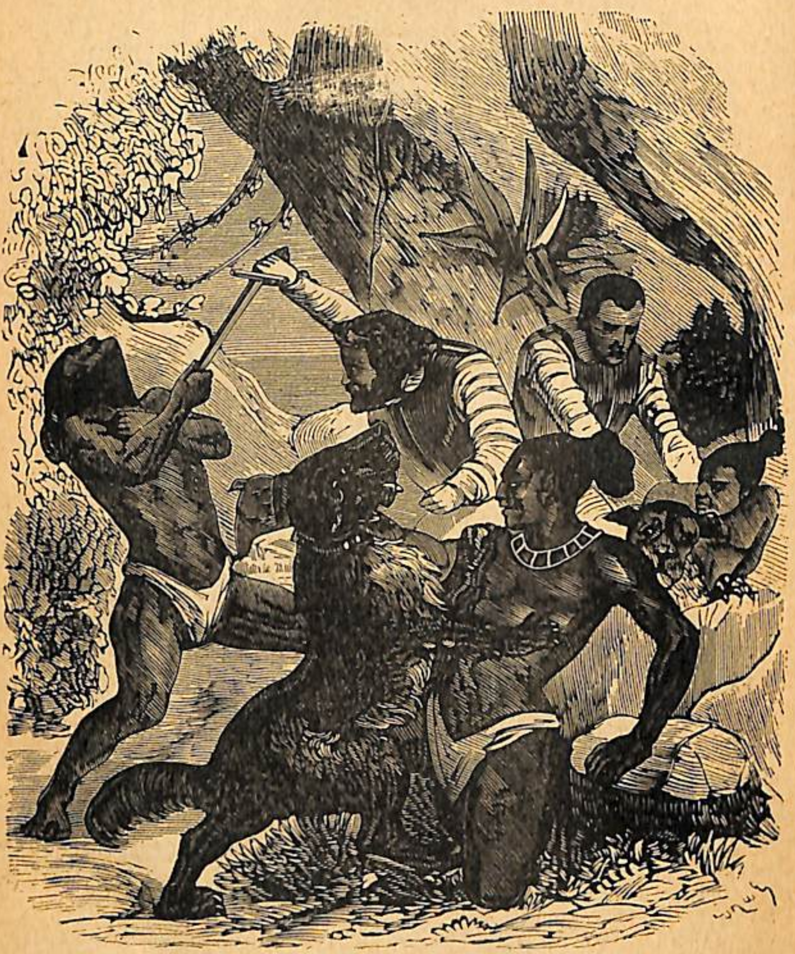

հաւատամ թէ բարիք մը ճանչնալու չափ բաւական սիրտ ունիք ։ »

Այս խօսքերուն վերայ , երկու գերիներն ամբոխէն բաժնուեցան , սոքա էին Սամ և Արչի , որք ըսին ․ — Օրիորդ , ձեզ համար չ'կայ բնաւ վտանգ , ոչ ոք չարիք պիտի հասցնէ ձեզ , արդէն որոշած եմք զայդ , բայց տիրոջ համար , բան մը չ'եմք կըրնար ընել ։

Ուրեմն , թոյլ տուք ինձ պատասխանեց , ձեր օգնութեան պէտք չ'ունիմ , եթէ իմ հօրեղբայրն սպաննէք ես ալ ինքզինքս պիտի սպաննեմ , վասն զի չ'էք կրնար զիս բաժնել անոր մօտէն ․ ինչո՞ւ կեցած էք , գոչեց սօսկալի եռանդեամբ մը , դուք Արչի և Սամ , միթէ զիս սպաննելու արիութիւնն չ'ունի՞ք , արժանի եմ սպաննուելու , վասն զի վըստահութիւն ունեցայ ձեր վերայ ։

Երկու անձանց ճիչը լսուեցաւ , մին արձակած էր Ուիլքի , որ եկաւ նստաւ իւր եղբօր և Հանրիէթի միջեւ , և ըսաւ այս վերջնոյն « զի՛ս ալ սպաննէ » բայց ես պիտի պաշտպանեմ զՕրիորդ Հանրիէթ ։ Իսկ երկրորդ ճիչը արձակած էր նոյն ինքն Արչի որ արիւնաուշտ աչերով և դողդոջուն շրթամբք իւրեան ուղղեալ պարսաւանաց առջեւ գլուխ ծըռեց և առանց բառ մ'իսկ արտասանելու , բռնելով իւր հօր ձեռքը երկուքն ի միասին ապստամբաց վերայ յարձակեցան ։

Բոլոր այս տեսարանն հազիւ վայրկեան մը տե-

ւեց, և աջս մէկ կողմէն, Արչիի և իւր հօրը և միւս կողմէն ապստամբաց միջեւ սոսկալի կռիւ մը սկսաւ, այս վերջիններն իւրեանց երկու ընկերաց դաւաճանութիւնն կը մեղադրէին և կ՚երդնուին իւրեանց հետ տան փլատակաց ներքեւ թաղել, և՛ Տնկարարն և՛ նորա եղբօր աղջիկն։

Տիք, խափշիկներն ի մարտ պատերազմի կը գրգռէր, ըսելով « ամէնքն ալ բնաջինջ ընեմք, զի նոքա յափշտակեցին ի մէնջ մեր ազատութիւնն և ի վաճառ հանեցին մեր զաւակունքն։ » Եւ իւր բանից հետ խառնելով գործն, Արչիի և Սամի վերայ այնպիսի կատաղութեամբ յարձակեցաւ որ յաղթութիւնն անտարակուսելի էր, միւս կողմանէ Մնացեալ ապստամբք նորա ընթացքէն համարձակութիւն առնլով, անմիջապէս միաբանեցան։

Բայց զՀանրիէթ պաշտպանողներն տակաւին բազմութեան ներքեւ չ՚ընկճուած, Պ. Մագ-Տուկալի առաջնորդութեամբ զինեալ խումբ մը եկած հասած էր յԱգասխա։ Մագ-Տուկալ ապստամբութեան միջոցին ի դիպահոջ դրած գերեաց միայն տեղեկութենէն, այս դաւանի միաբանութիւնն իմանալուն պէս, յօգնութիւն Պ. Լէպրէօնի փութացած էր։

Նորա ժամանումն յուզում ձգեց ապստամբաց մէջ, նա որ պահ մը յառաջ յաղթութիւն կը հրաւիրէր, նորա առջեւ շատերն ի ծունր իջած ներողութիւն կը խնդրէին, ըսելով թէ գերութեան

քարշանաց պատճառաւ այդ յանցանքն գործած էին։

Ի սոյանէ միայն Տիք, չուզեց գալ յուղղութիւն, և մի ընդոստ գնացիւք, կանգնեցաւ աստուար ապստամբաց մէջ, և ապա դաշոյնի հարուած մը վերակացուին, և հարուած մի ևս իրեն տուաւ և յերկիր կործանեցաւ մռնչելով « ո՛հ կը մեռնիմ ազատ, և կուզամ զձեզ տեսնել իմ սիրելի զաւակունքս։ »

Հանրիէթ, որ մինչ ցայն վայր, առանց իւր աչերն խոնարհեցնելու այն ապաւնալիքն՝ որոց միակ պատճառն ինքն և իւր հօրեղբայրն եղած էին, կըրած էր, ի տես այս արհաւրալից տեսարանին մի այնպիսի տպաւորութիւն զգաց որ անդէն նուաղեցաւ

. . . .

Երբ յինքն եկաւ, կէս օր իւր սենեկին մէջ ուշաթափ պառկած մնաց, իւր անկողնոյն մօտ տեսաւ և ճանչցաւ զՕրիորդ Էլէնա Մագ-Տուկալ, և ակար ձայնով մը նորա անունն յորջորջեց։

Օ՜հ ինչ ուրախութիւն գոչեց Օրիորդն, իւր բարեկամուհւոյն գիրկընդխառն փարելով, վերջապէս, սիրելիս, մի քիչ կազդուրուեցար. Աստուա՜ծ իմ, որքան երկիւղ զգացի քեզ համար։

Երկի՞ւղ, ահ այո՛, ճշմարիտ է, սեւամորթներն ապստամբութիւնն. . . և Հանրիէթ ամդունեցաւ կարծես վերստին պիտի կորսնցնէր իւր զգայնութիւնն, այն ինչ — լուէ՛ լուէ՛ ըսաւ խոսիւ, Օ-

րիորդ Մադ-Տուկալ, մի՛ մտածեր այլ եւս այդ բանին վրայ և հաւատա՛ թէ ատի մի չար երազ է։

Բայց Հանրիէթ վերստին ուշաբերելով գոչեց, ի՛նչ եղաւ հօրեղբայրս։

Օրիորդն ըսաւ, շատ աղէկ է, հանգիստ եղիք։ Ճշմարի՞տ է կրկնեց, և յարեց, Օրիո՛րդ ներեցէք իմ երկմտութեան վրայ ; զի շատ անհանգիստ եմ, և իմ խեղճ գլուխս, տակաւին իւր զօրութիւնն չ՚գտաւ, բայց ո՞ւր եմ ուրեմն, ձեր սենեակը չէ՞ հոս։

Այո՛, սիրելիդ իմ Հանրիէթ. բժիշկն ըսաւ թէ օդափոխութիւնն կարեւոր է քեզ համար։

Բժի՛շկը. ուրեմն հիւանդ եմ։

Այո՛, կը խոստովանիմ զայդ, նախապէս շատ վախցանք . . . և այժմ ձեր առողջութիւնն մեծ զգուշութեան կը կարօտի. սակայն, բժիշկին պատուէրներն կատարելու համար, պէտք է որ քո հարցմանց և ոչ միայն պատասխան տամ, զի զքեզ ամենափոքր յուզումէ զգուշացնել հարկ է։

Ա՛հ, կ՚աղաչեմ, Ազասիոյ մէջ անցած դարցածն ըսէք ինձ. — պիտի պատմեմ երբ բժիշկն հրաման տայ։

Ուրեմն, հարցում մը միայն, կապահովէ՞ք թէ հօրեղբայրս առողջ է. բայց հո՞ս է արդեօք։

Այո՛, և եթէ համբերէք քիչ ժամանակէն պիտի տեսնէք. Օ՛հ, սիրելիդ իմ Հանրիէթ յաւելցուց Էլէնա, նորա գլուխն իւր բազկաց մէջ առնելով,

և նորա ճակատն համբուրելով, զգօն եղի՛ր, և հընազանդէ ինձ, ես կը հսկեմ քեզ, և հաւատա՛ թէ ընաւ դժբաղդութիւն մը չ՚ունիս կասկածելու։

Հանրիէթ իւր ընկերուհւոյն հրամանաց չ՚էր կրնար հակառակ պատասխան տալ, զի տկար էր յոյժ, և իւր հօրեղբօր առողջ վիճակին վրայ ապահովեալ, անտրտունջ Էլէնայի կամաց հնազանդեցաւ, և կենսատու քնով մը քնացաւ։

Երկրորդ օրն, բժիշկը զհիւանդն բաւական լաւ վիճակի մէջ տեսաւ, և ապահովցուց թէ այլ եւս ամէն վտանգ անհետ եղած է, և թէ կրնայ իւր բարեկամուհւոյն խօսքերն մտիկ ընել, առանց հիւանդութիւնն կրկնուելու երկիւղն ունենալու։

27.

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՅԵՏ ԿՈՅՍ

ՄԻ ՄԵԾ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ

Երբ բժիշկը մեկնեցաւ, Հանրիէթ՝ իր հիւանդութեան առեն ինչ որ պատահած էր, ուզեց Օրիորդ Մագ-Տուկալէ տեղեկանալ։

«Գիտէք,» ըսաւ Օրիորդը, «թէ ձեր հօրեղբօր դէմ լարուած դաւը հայրս իր գերեաց միայն անխորհրդապահութենէն իմացած և յԱգասիս յօգնութիւն փութացած էր։»

«Նորա աչաց առջեւ պարզուած տեսարանն ահաւոր էր յոյժ, վերակացուն և սեւամորթն Տիք, իւրեանց արեամբ ողողած էին սենեակը, և բազմաթիւ ապստամբք ընդ որս Սամ և Արչի վիրաւորեալ էին։»

—Ազատեցա՞ն անոնք, ըսաւ անձկանօք Հանրիէթ. հարկ է կեանք տալ նոցա։ —Թողէ՛ք յաւելցուց որ ըստ կարգին իրաց ամէն դէպքերը պատմեմ. «Հայրս՝ այս մեռելոց և վիրաւորելոց մէջ, վերայ հասած էր, բայց տեսնելով՝ զՊ. Լէպրէօն որ իւր զգայնութիւնն կորուսած է, ամենէն աւելի յուզուած էր։ Յառաջին ակնարկ, զքեզ մեռած կար-

ծեր է, բայց իւր պատրանքը շուտով փարատեր է, զի նոյն միջոցին կանչուած բժիշկ մը յայտներ է թէ, դուք և Պ. Լէպրէօն, որ սոյն դէպքէն սաստիկ ազդեցութիւն կրած էք եղեր, եթէ մի ուրիշ տուն չփոխադրուիք ձեր առողջանալն չպիտի կրնայ երաշխաւորել, և այնքան դժնդակ տեսարանաց առջեւ որոց ականատես եղած էիք, կը վախնայր զի մի՛ գուցէ ձեր զգայնութիւնն միւս անգամ եւս սկսի բուռն հարկանել զձեզ։»

«Հայրս, իսկոյն առաջնորդեր է զձեզ առ. նոյնպէս առաջնորդեր է զՄալսի և զՊէթթի, որոնք արհաւրանաց սոսկութենէն ջղաձգական ուժգին շարժմանց ենթարկուած են եղեր, նաև միասին բերեր է զկրտսերն Ուիլքի որ թէև ծանրապէս վիրաւորեալ չ՛է՝ բայց անմիջական խնամոց պէտք ունի եղեր։»

«Բոլոր ապստամբներն շղթայիւք կապուած և բանտարկուած են եղեր, և պիտի մնան այնպէս, մինչև որ Պ. Լէպրէօն նոցա ազատութեան վճիռն տալու կարողութեան վիճակին հասնի։»

«Նաև Սամ և Արչի որ նախապէս բանտարկուած են եղեր, հայրս կռւոյն մէջ նոցա բռնած ընթացքն իմանալուն պէս ազատել տուեր է. այժմ հաւատացէք թէ նոքա լաւ կը խնամուին, և նոցա վէրքերն թէև խոր են, բայց վտանգաւոր չեն և տան մէջ գտնուողներուն հսկողութեանն ու խնամոց յանձնուած են, մի շաբաթէ ի վեր Ուիլքի

նաև նոյա ընկերացած է, բայց ամէն օր կուգայ մի նոր լուր առնուլ ձեր վրայօք։»

— Մի շաբա՛թ, ըսաւ Հանրիէթ զարմանօք, ուրեմն երկար ատենէ ի վեր հիւանդ եմ։

— Գրեթէ երկու ամսէ ի վեր, պատասխանեց Էլէնա... ձեր հիւանդութիւնը ուղեղային տենդէ մը յառաջ եկած էր, բայց, փառք Աստուծոյ, այժմ բան մը չունիք, և միայն հիւանդութենէն յառողջութիւն արծարծեալ ձեր այս վիճակին մէջ, մեծ զգուշութեամբ օգնութեան և խնամոց կարօտ էք։

Հանրիէթ իւր աչքերէն խանդաղատանաց արտասուք թափելով՝ ըսաւ, սիրելի բարեկամուհիս, ձեզ և ձեր հօրը յոյժ երախտապարտ եմ։ Բայց կաղաչեմ շնորհ ըրէք գոհացում տալ իմ անխոհեմութեան —ի՞նչ եղաւ Տիկին Էտուառ, նաև իմ հօրեղբայրն, ո՞ւր է արդեօք, և իրաց այս տըխուր դէպքերն իւր վիճակին վերայ ձախող կերպիւ ազդեցութիւն ըրած չե՞ն միթէ։

— Էլէնա կրկնեց անդէն, տիկին Էտուառ, կարելի եղածին չափ աղէկ է, բայց թուի այնպէս թէ իւր մտային հիւանդութենէն չ՚պիտի բուժի երբէք։

— Եւ ի՞նչպէս։

— Զի խենթեցած է նա, և ի Նոր-Օրլէան Տօքթօր Պուէրի հիւանդանոցն դրուած է։

Ահ, խեղճ կին, ըսաւ Հանրիէթ, իւր վշտակ-

ցութեան մէջ մոռանալով Նէլլի Էտուառի զազիր սովորութիւններն, և յիշելով միայն նորա թշուառութիւններն, — բայց իմ հօրեղբա՛յրս։

— Աղէկ է, և քան զայս լաւագոյն քեզ ի՞նչ կրնամ ըսել...։ Սակայն լաւ է որ ինքն ուղղակի պատասխանէ ձեզ, ըսաւ զուարթ ձայնով մը... և վազելով բացաւ դուռ մը, և յաւելցուց. ահաւասիկ տեսէք զնա։

Ուրախութեան ճիչ մը թռաւ Հանրիէթի սրտէն, զի իւր հօրեղբայրն բժշկուած ըլլալով՝ վազեց դէպ առ Հանրիէթ և սեղմեց զնա իւր բազկացը մէջ։

Մանկամարդ աղջիկն, մի բուռն և ազդեցիկ յուզմամբ տժգունեցաւ անդէն և փակեց իւր աչերն։

Մինչդեռ Պ. Լէպրէօն և Էլէնա, իրեանց անըզգուշութեանն համար ինքզինքնին կը մեղադրէին, Հանրիէթ իւր հօրեղբօրն և բարեկամուհւոյն ձեռներն սեղմեց և իւր արտասուօք թաչելով զայնս մռմռաց, ո՛հ յոյժ երջանիկ եմ...։

Այսպէս՝ օրուան մնացորդ մասն, դժնդակ վըշտէ մը յետոյ զիրեար վերստին տեսնելնուն ուրախութեամբ սահեցաւ։ Ապա Էլէնա, Պ. Լէպրէօն ինչպէս առողջացած ըլլալուն վերայ՝ տեղեկութիւններ տուաւ Հանրիէթի, և յայտնեց թէ զանազան դէպքեր՝ նորա բուռն յուզումն նուաղմամբ մը անհետացուցած էին և այդ յուզման յաջորդած էր մի

տենդ, որ երեք օր տեւած էր, թէ այժմ նորա հիւանդութիւնն բոլորովին վերջացած, թէ բժիշկն իւր խնամքներով կատարելապէս դարմանած էր եւ աւարտելով իւր պաշտօնն, յանձնած էր զնա բնութեան։

Երեկոյին, Պէթի, Մալսի եւ Ռուլքի իւրեանց դեռատի Տիրուհին բերկրութեամբ սրտի ողջունեցին եւ երեքն ալ պարծենալով կըսէին «թէ Հանրիէթի քաջառողջութեան շնորհիւ Ագասխայի բովանդակ ժողովուրդն խողխողումէ ազատուեցան։»

Գրեթէ մի շաբաթ յետոյ, Հանրիէթ ոտքի ելաւ, իւր հիւանդութիւնն մի մեծ տկարութիւն եւ ջղային տեսակ մը զգայականութիւն թողած էր իւր վերայ, որ փոքր ինչ յուզման մը ազդեցութենէն կը դադրէր։ Ուր ուրեմն Պ. Լէպրէօն նախապէս բռած որոշման համաձայն ուզեց իւր հարըստութենէն Հանրիէթի մի բաժին հանել։

Բայց, խոստացայ զքեզ վարձատրել, եւ այժմ այլ եւս չեմ ուզեր յապաղել իմ այդ խոստումս։ Աճուրդի պիտի հանեմ իմ ստացուածքն եւ ամէն գործոցս ընդ հուպ վաճառն պիտի տամ։

Եւ ընդհատելով իւր խօսքերն, բացաւ իւր թեւերն եւ Հանրիէթ խոյացաւ նորա գիրկն, եւ այս Պ. Լէպրէօն յաւելցուց «խնայա՛ք Գալլիա պիտի վերադառնամք։»

28.

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐԵԱՑ — ՎԱՃԱՌՈՒՄՆ ԸՆՋԻՑ

Հանրիէթ Ագասխայէ վերադարձին, բուռն անձկութեան մէջ ինկաւ. կ'դժկամակէր մնալ այն սենեակն ուր մեր պատմած տխուր դէպքն տեղի ունեցած էր, եւ թուէր այնպէս թէ կը շարունակուի տակաւին։

Սամ եւ Սրշի, տան ծառայութիւնն շատ լաւ կը կատարէին, նոցա խնամքներուն շնորհիւ ոչ ոք նեղութիւն կը կրէր եւ իւրեանց ընկերաց համար տրուած հրամաններն ամբողջովին կատարելով, թէպէտ այդ եղկելեաց միտքն ամոքած էր, սակայն վերստին վաճառուելու գաղափարն, ցաւօք կը յիմարեցնէր զանոնք։

Ճշմարիտ էր թէ վերստին պիտի վաճառուէին, Պ. Լէպրէօն այն որոշած էր, վասն զի կը մտածէր թէ իւր ընչից յաճախորդ ներկայացող որ եւ է անձ, ապստամբութեամբ յանցապարտ գերիներն չպիտի ուզէր գնել, մանաւանդ թէ ինքն ալ փոքր մի եւս եւ աչա զոհ պիտի լինէր նոցա։

Տնկարարն զանոնք ի վաճառ հանելէ յառաջ ուզեց անգամ մ'ալ տեսնել, զի մի՛ գուցէ անվայել

զգեստներ հագած կամ հիւանդ եղած լինին։

Պ․ Լէպրէօն, իւրեան ընկեր առաւ զՀանրիէթ, այլ պատուիրեց նմա որ ամենեւին անտարբեր կենայ, վասն զի կը վախնայր որ չըլլայ թէ բուռն կերպիւ վերստին զգածուի։

Բամպակ մանելու կրպակներէն մին հասան. Հանրիէթ սոյն կրպակն որ կիւրակէի կրօնական արարողութիւնն կատարուելու տեղի որոշած էր, տեսաւ որ գերիներն չղթայակապ կաշկանդուած են անդ։

Սրտաճմլիկ էր նոցա տխրութիւնն, տխրութիւն մի որ զանոնք ամէն բանի մէջ անզգայ գործելու ախտի մը ենթարկած ըլլալով՝ երբ Պ․ Լէպրէօն և նորա եղբօր աղջիկն ներս կը մտնէին հազիւ դարձուցին իւրեանց գլուխն։

Ի նոցանէ մին համարձակեցաւ ազատային կատարեալ հաւատարմութիւն խոստանալով՝ աղաչել որպէս զի պահպանէ զիրենք։ Պ․ Լէպրէօն չպատասխանեց և լռութիւնն աւելի խորին կերպիւ տիրեց վերստին։ Կրպակէն մեկնելու պահուն բանտարկելոց կանայք, քորք, և զաւակունք զՏնկաբարն և նորա եղբօր աղջիկն շրջապատեցին և ամէնքն ալ ի գուճս անկեալ թախանձանօք և արտասուալից աղաղակներով կաղաղակէին՝ չվաճառել իւրեանց այրերն, հայրերն և եղբայրներն։ Հանրիէթ ինքզինքն չկրցաւ զսպել այդ տեսարանին ընդ առաջ, և արտասուելով վազեց գնաց իւր սեն-

եակն ապաստանիլ։ Այս միջոցին Սրչի եկաւ և յայտնեց թէ Արքահայրն Տիւրան եկած է և կուզէ իրեն հետ տեսակցիլ։

Ո՜հ, երկի՞նք արդեօ՛ք զրկեց զնա, գոչեց և անմիջապէս սրահն վազեց։

Արքահայրն Տիւրան, ըսաւ, «ինչ դէպք որ պատահած էր հոս, այս առաւօտ իմացայ, և փութացի գալ և զձեզ տեսնել։»

— Այնպէս կը կարծեմ, պատասխանեց Հանրիէթ, թէ բան մը չպիտի պատահէր, եթէ ապըստամբութեան ժամուն դուք հոս լինէիք։

Յետոյ, փախստեայ գերեաց կախուն պատմելով, յաւելցուց և ըսաւ։

Աւելորդ է անցած գացածին վրայօք խօսիլ, միայն այս երկրէն մեկնելէ յառաջ կուզեմ արգիլել և խափանել մի գործ, որ իմ սիրտն վերի վայր կը յուզէ. հօրեղբայրս մտադիր է իւր գերիներն վաճառել, այցելութիւն տալ այդ թշուառներուն, տեսայ նոցա կանանց արտասուքն, լսեցի նոցա աղերսանքներն որք սրտաշարժ էին յոյժ։

Ո՜հ կաղաչեմ Արքահայր, դուք և ես, արդեօք չե՞մք կարող համոզել հօրեղբայրս, որ նոցա ամենուն ալ ազատութիւն տայ։

—Կը կասկածիմ թէ չպիտի կարենամք համոզել. կը փորձեմք... ահաւասիկ հօրեղբայրս։

Պ․ Լէպրէօն Հանրիէթի ենթարկուած յուզումէն

անհանգիստ, նորա վիճակն կուգար իմանալ։

Մանկամարդ աղջիկն ըսաւ, հանգիստ եմ, հօրեղբայրս, շատ հանգիստ եմ, ապահով եղիք, միայն սիրտս է տխուր, և այս տխրութեան պատճառն այժմ կը յայտնէի Սրբահօր։

Ինձ ալ յայտնեցէք կրկնեց Պ. Լէպրէօն. —ո՛հ, այո՛, հօրեղբայրս պիտի յայտնեմ և քեզ, բայց առանց բարկութեան զիս ունկնդրել պէտք է խոստանայք, և հաւատացէք ինձ թէ ձեզ հակառակելու մտադրութեամբ բան մը չպիտի ըսեմ երբէք։

— Խօսեցէք, սիրելի զաւակս աներկիւղ զի ինչ որ կրնամ ընել ձեզ համար, պիտի կատարեմ։

— Լաւ ուրեմն, սիրելի հօրեղբայրս. Սրբահօր կըսէի թէ կատարեալ ուրախութիւն պիտի զգամ, եթէ ձեր գերեաց ազատութիւն շնորհել ուզէք։

— Այդպէ՛ս կը խորհիք, կրկնեց Պ. Լէպրէօն, և ի՛նչպէս կը բարեխօսէք, այնպիսի թշուառներու, որք զմեզ բնաջինջ չընելնուն համար կը զղջան. ըսի արդէն, հարկ է վաճառուին։

—Հօրեղբայրս, այս խեղճ սեւամորթներն Էտուարի իշխանութեան ներքև ո՛րքան նեղութիւն կը կրէին եթէ գիտնայիք... մեռած է նա, բան մը չեմ կրնար ըսել նորա համար, բայց ապահով եղիք թէ վրէժխնդրութիւնն այս թշուառաց սրտին մէջ բնականապէս պիտի արծարծուէր, կը յիշէ՛ք արդեօք թէ ամէն անգամ կիւրակէ օրեր երբ Սր-

բահայրն, կրթութեան վերայ կը խօսէր նոցա որքան հեզահամբոյր կը լինէին. յիրաւի ամէնքն ալ շահած էինք այսօր եթէ Էտուար քաղցրութեամբ առաջնորդէր զանոնք։

— Ամէնքն ալ շահած էինք... պատասխանեց Տնկարարն, բայց չէ՛ք յիշեր թէ այդ չուառականներն, փոխանակ իւրեանց ստացած կրթութեան հետեւելու չափազանց ծուլութեան վարժեցան։

—Յարգուած էք հօրեղբայրս. Էտուար, իւր բնական չարասրտութեամբ, իմ կողմէ գերեաց համար ընձեռեալ դիւրակեցիկ վիճակին վերայ զայրացած էր, և կ'ուզէր խանգարել զայն. նաեւ գիտէ՞ք թէ ի՛նչ ըրաւ նա ձեր հիւանդութեան ատեն, ծանր աշխատութեան ներքեւ ճնշուած գերիներուն սկսաւ գէշ սնունդ տալ, և չարունակ չարաչար ու անգթաբար գործածել զանոնք։

Սրբահայրն Տիւրան նաեւ յաւելցուց. ձեր վերակացուն գերիներն այդ կերպիւ կը գործածէր իւր հարստութիւնն շատցնելու միակ նպատակաւ, չ'պիտի ուզէի սորա դէմ մեղանչել, մանաւանդ մի այնպիսի անձի նկատմամբ որ ոչ ևս է, բայց ինքզինքս պարտաւոր կ'զգամ ձեզ յայտնել թէ, ձեր վերակացուն իւր կարող հնարագիտութեամբ յաջողած է 100,000 Փրանքի բաղդ մը շինել։

—Կարելի բան է՞ այդ, գոչեց Պ. Լէպրէօն։ Ճշմարտութիւնն այս է պատասխանեց քահանայն, և

այս բաղդն գողութեամբ և յափշտակութեան միայն պատրաստուած էր, ինչ որ գիտեմ վայն ձեզ յայտնելով իմ պարտքն կատարած լինել կը կարծեմ, իսկ եթէ կը բաղձայք սեղանաւոր Հէուման զձեզ աւելի ևս կրնայ լուսաբանել:

— Ուրեմն կրկնեց Հանրիէթ, չէ՞ք հաւատայր ինձ, սիրելի հօրեղբայրս և տակաւին կը մերժէ՞ք իմ խնդիրն:

— Բայց մտածէ, ըսաւ Տնկարարն, թէ այս գերիներու արժէգինն մի նշանաւոր գումար կը կազմէ:

— Ա՛հ, գոչեց Հանրիէթ ուժգին ձայնով, կաղաչեմ հօրեղբայրս, այս բանին վերայ մի՛ խօսիք, և հաւատացէք միայն, թէ այդ զոհողութիւնն յաւիտեան երախտապարտ պիտի թողու զիս:

Տնկարարն, յայտնապէս յուզուած, և աւելի իւր բնական բարեսրտութենէն քան իւր եղբօր աղջկան խօսքերէն շատ տագնապի մէջ ինկած, անգամ մի ևս ըսաւ, — չ'եմ կրնար և չ'եմ ուզեր իսկ նուաղեցնել հարստութիւն մը որ քեզ և քո ծնողաց կը վերաբերի:

Սիրելի հօրեղբայրս, իմ ծնողքն շնորհակալ պիտի լինին յինէն քո գերիներուն՝ այսինքն այս թշուառներուն, որոնք յարաժամ քո անունն պիտի օրհնեն, կենաց ազատութիւն խնդրելուս համար:

—Լաւ ուրեմն, թո՛ղ կատարուի քու կամքն· այդ գերիներուն ազատութիւն տալու համար ինչ որ

հարկ է այս օրուընէ պիտի աշխատիմ կատարել:

—Շնորհակալ եմ հօրեղբայրս, ըսաւ մանկամարդ աղջիկն և նորա երկու ձեռքէն բռնելով սեղմեց զանոնք իւր սրտին վերայ, և յաւելցուց· ուրեմն երթամ այս բարի լուրն հաղորդել գերեաց:

—Ո՛չ տակաւին յաւելցուց Տնկարարն, յանցաւոր են նոքա, և գէթ իւրեանց ներկայ վիճակին անստուգութեամբն պէտք է պատժուին տակաւին, բայց վստահ եղիք թէ այս պատիժն ընդ երկար չ'պիտի տեւէ:

Արտասուաց խոշոր կաթիլներ Տիւրան Արքահօր աչերէն կը հոսէին, այն ինչ Պ. Լէպրէօն տեսնելով ըսաւ, ինչո՞ւ կարտասուէք· —ուրախութենէս պատասխանեց քահանայն, վասն զի այս խեղճ խափշիկներէն մի քանիներուն ըղձից կատարումն պիտի տեսնեմ:

Պ. Լէպրէօն իւր խոստումն հաւատարմապէս պահելով գերիներուն ազատութիւնն իրացնելու համար ամէն հնարք և միջոց փութաց անմիջապէս ի գործ դնել· իւր բարեկամներն սկսան կատակներ ընել, իւրաքանչիւր ոք արդարութեան մի այնպիսի մեծ գործ կատարող անձին դէմ, բողոք կը բառնայր, ոմանք ևս կ'ըսէին թէ այս գործն վըտանգաւոր է, և այս նպատակաւ Տնկարարին առերեւոյթս քաղցր այլ խիստ դիտողութիւններ կ'ընէին· բայց ոչ ինչ յուզեց զնա, և իւր խոստման գործադրութեանն հետամուտ լինելով, գե-

րեաց ազատութեան միջոցներն ընդ հուպ ձեռք առաւ։

Պ. Լէպրէօն իւր ընչից վաճառմամբը զբաղած էր ամենեւին, շատ մը յաճախորդներ ներկայած էին, և որովհետեւ ծախու առնելու համար գետին միայն կը գտնէին, ուստի և նոցա վճարած գումարներն այնքան մեծաքանակ չ'էին, սակայն բաւական բանակցութիւններէ և հոգնութիւններէ յետոյ Պ. Լէպրէօն յաջողեցաւ իւր ծառատունկերն մի նշանաւոր գնով ծախել։

Ի փոխան այս վաճառմանց Պ. Լէպրէօն տասն և երկու հարիւր հազար Փրանքի մօտ հարստութեան տէր եղաւ, և մտածելով որ երբ մահն վերայ հասնի, այդ հարստութիւնն կրնայ փոփոխութիւն կրել, անմիջապէս կարեւոր միջոցներ ձեռք առաւ, և առանց որ և է դժուարութեան նոյն գումարն յղեց իւր եղբօր. ապա իւր ուղեւորութեան վերայ սկսաւ մտածել։ Այս միջոցին Վիժիլան եռակայմ նաւն որ զՀանրիէթ Ամերիկէէն առած բերած էր, ճամբայ պիտի ելնէր, սակայն նաւարկութեան օրն յետաձգուեցաւ ընդ հուպ։

Տնկագործն ըսաւ իւր եղբօր աղջկան, քիչ օրէն նաւ պիտի մտնեմք, ուստի ժամանակ է որ այցելութիւն տամք սեւամորթներուն և մեր գործն կատարեմք...։

Հանրիէթ ի պատասխանի, իւր հօրեղբօր գիրկն նետուեցաւ։

29.

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ . ՆԱՒԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Խափշիկներն Փիզիքապէս և մտաւորապէս մի և նոյն կացութեան մէջ էին, Սամ և Արշի նաեւ կը մտածէին թէ իւրեանց վիճակն ալ, միւս գերիներու վիճակէն տարբերութիւն մը չպիտի ունենայ և այս պատճառաւ խորին տխրութեան մէջ թաղուած էին։

Երբ Պ. Լէպրէօն իւր վերջին այցելութիւնն տուաւ գերեաց, լռութիւնն՝ կարծես առաջին անգամն ըլլալով, տիրեց նոցա վերայ. մի և նոյն ատեն աղերսարկու նայուածքներ ուղղուեցան առ Հանրիէթ։

Մանկամարդ աղջկան քաղցր և գորովագութ կերպարանքն, այս թշուառաց յոյժ ներշնչեց, գիտէին արդէն թէ շատ բարեսիրտ է Հանրիէթ. ի յուշ կը բերէին այն մխիթարութիւններն զորս իւրեանց գերութեան ատեն տուած էր իրենց և կը յուսային թէ իւրեանց ներկայ տանջանաց ալ պիտի կրնար մի սփոփանք գտնել։

Պ. Լէպրէօն ուժգին ձայնով մը ըսաւ, ապըստամբեցա՛ք ինձ դէմ, սպաննեցի՛ք, իմ վերակա-

ցուն, և քան զմահ աւելի դառնագոյն վիճակի ենթարկեցի՛ք նորա կյնն, ուրեմն արժանի էիք խիստ պատժով մը պատժուելու. սակայն բարութեան մի հրեշտակ բարեխօսեց ձեզ համար։ Իմ եղբօր աղջիկն, որոյ համարձակեցայք իսկ սպառնալ, և պիտի սպաննէիք զնա եթէ Սամ և Արչի չմիջամտէին, իմ եղբօր աղջիկն կ՚ըսեմ, ազատութիւն բերաւ ձեզ, ի վրէժ ձեր ապերախտութեան։

—Այո՛, ազատ էք, բարեկամք, ըսաւ այն ատեն Հանրիէթ, ազատ էք։— Ազա՛տ, խափշիկներու այս աղաղակն, իբրև պայթուն հնչեց ամենուրեք. ոտքի ելան ոգեսպառ, և տնկագործին ու նորա եղբօր աղջկան հարցափորձ ընելով, կրկնեցին, — կարե՞լի բան է, ուրեմն այլ ևս տէր չ՚ունի՞մք։

— Այո՛ այնպէս է կրկնեց մանկամարդ աղջիկն, ազատ էք, և դառնալով Արչիի. յաւելցուց, ձեր բարեկամներն կաշկանդող շղթաներն ի բաց առէք։

Այս հրամանին վերայ աննկարագրելի տեսարան մը պարզուեցաւ. առ Պ. Լէպրէօն և առ Հանրիէթ ուղղեալ օրհներգութեանց հետ, ուրախութեանց հազարաւոր գոչիւններ կը խառնուէին։ Խափշիկներու կիներն ու զաւակներն այս բարի լուրն դռնէն լսելով՝ անդէն իւրեանց ամուսիններուն և հայրերուն բազկաց մէջ նետուեցան և ապա իւրեանց բարերարաց ոտքն ինկան։ Աստուա՛ծ օրհնէ զձեզ կըսէին, ուրախութեան արտասուքներ թափելով։

Հանրիէթ յուզմամբ լցեալ, ըսաւ այն ատեն, հօ՛րեղբայրս, այս վայրկեանն արդեօք զոհողութիւնդ չ՞փոխարինէր։

Պ. Լէպրէօն թէև պատասխան չը տուաւ բայց այնպէս իմն յուզեալ էր որ հազիւ կրցաւ բռնել իւր արտասուքն։

Վերջապէս ըսաւ խափշիկներուն, ունկն դի՛ք ինձ, ահաւասիկ ազա՛տ էք, բայց պէտք է խորհիք ու ջանայք յետ այսօրիկ ապրելու միշտ ձեր աշխատութեանց արդեամբն։ Ձեզ ազատութիւն տալու վայրկենին, արդէն իսկ ընձեռեցի ձեզ այդարդիւնքն, և յաջողած եմ յայդմ, բաց աստի զձեզ մասնաւորապէս Աբբահօր Տիւրանի յանձնարարեցի, ապահով եղի՛ք թէ ո՛րքան հլու և աշխատասէր լինիք, նա ձեռնտու պիտի լինի ձեզ, և կը յուսամ թէ ձեր վերայ փոյթ և խնամք տանելու համար, երբէք չ՚պիտի վշտացնէք զինքն։

Խափշիկներն խոստացան հլու և աշխատասէր ըլլալ, զորմէ պիտի խօսիմք ըստ կարգին։

Պ. Լէպրէօն և Հանրիէթ մեկնած պահուն, իւրեանց ճամբուն վերայ Սամի և Արչիի պատահեցան, որք կըսէին. Տէ՛ր, Տիկի՛ն, ձեր շնորհած ազատութիւնն մեզ համար կեանքէն աւելի կարժէ, ուրեմն ի վկայութիւն մեր երախտագիտութեան, ներեցէք մեզ, որ ազատութեամբ շարունակեմք ձեզ համար մեր ծառայութիւնն։

Շնորհակալ եմ ըսաւ Հանրիէթ, իւր քաղցր

ժպիտներումն, շնորհակալ եմ, զի կը տեսնեմ թէ ձեր բարուց վրայ չ'եմ խաբուած, բայց հօրեղբայրս և ես մեր երկիրն կը մեկնիմք, և ի ձէնջ ոչ մին մեզ հետ չ'տանել անդառնալի կերպիւ որոշած եմք, ուրեմն ձեր ընկերաց մէջ ապրեցէք, և ձեր բարի օրինակներով առաջնորդեցէք զանոնք ի բարիս։

Օրիորդ, ձեր հրամանն սիրով պիտի կատարեմք, պատասխանեց Սամ։

Պէթթի, Մալի և Ուիլքի իմանալով որ իւրեանց դեռատի Տիրուհին Լուիզիանէ պիտի մեկնի, երեքն ալ աղաչեցին որ զիրենք իւր մօտն պահէ, զի կըսէին «աւելի լաւ է որ դուք մեր ազատութիւնն վերստին առնուք, քան ի մէնջ հեռանայք։»

Սոյն երեք ստրուկներն իւրեանց երկրին մէջ մնալու համար, Հանրիէթ ամէն ջանքերն և համոզկեր խօսքերն ըրաւ, նոքա յոյժ կը վշտանային և բառ մ'իսկ լսել չ'էին ուզեր, բայց դեռատի աղջիկն չ'էր կրնար զանոնք իրեն հետ տանիլ. զի Պ. Լէպրէօն ծառաներէն և ոչ մին իւր հետ Գաղիա չ'տանել որոշած էր։ Հանրիէթ, այս երկու սպիտակածին հօր և խառնածին մօր ծնունդներն բոլորովին անպաշտպան չթողլոյ համար իւր բարեկամուհւոյն՝ Էլէնա Մագ-Տուկալի յանձնարարեց. իսկ Ուիլքի տակաւին յոյժ դեռատի լինելով և Հանրիէթ նորա համար շատ հոգ և խնամք տարած ըլլալով, նորա անստոյգ ապագայն իրեն մտահոգութիւն կը պատճառէր։

Հօրեղբայրն այդ տագնապն ալ հանեց նորա սրտէն. Արքահայր Տիւրանի մօտ մանկան պիտոյից բաւական մի գումար թողուց։

Այն առեն Հանրիէթ հանդարտ մտօք, պատրաստուեցաւ իւր գործերն ի գլուխ հանել և վերջին մնաք բարովն ըսել։

Էլէնա անմխիթար կերեւէր, և հառաչելով կ'ըսէր, կը ցաւիմ որ ամբողջ ընտանեօք չ'կրցայք գալ բնակիլ ի Լուիզիան... զձեզ տեսնելու և սիրելու քաղցր ընտանութեամբ ընտելացած էի... յաճախ պիտի թղթակցիք ինձ հետ, այնպէս չէ՞... ահ, ո՞վ պիտի տայ ինձ ձեզ նման մի բարեկամուհի։

Երկու դեռատի աղջիկներն, երկար առեն գիրկ ընդ գիրկ խառնուած մնացին, նոցա միջեւ հարիւրաւոր խոստումներ կը փոխանակուէին։ Հանրիէթ իւր սիրելի Էլէնան թողելուն վրայ ոչ նուազ տխուր էր, Էլէնա եւս չ'էր ուզէր նորա տեսութենէն հեռանալ։

Հանրիէթ բանագրօսիկ սրտի անդորրութեամբ կ'ըսէր «գուցէ զիրեար վերստին տեսնեմք վասն զի Պարոն Մագ-Տուկալ զԳաղիա տեսնելու իղձն կը յայտնէր ինձ մի օր, ո՛ գիտէ թերեւս այդ իղձն կը կատարուի։ Եւ ինչո՞ւ չհաստատէ իւր բնակութիւնն ի Գաղիա։

Էլէնա տխրութեամբ պատասխան տուաւ, «չեմ կարող այդ յուսով ինքզինքս խաբել. հայրս այժմ՝ շատ տարիքոտ է և չ'կրնար հեռանալ այս երկրէն,

վերջին ողջերթն հարկ է մաղթեմ քեզ, սիրելի Հանրիէթ, զքեզ ընաւ չմոռանալու խոստմամբ։»

Ես ալ բարեսիրտն իմ Էլէնա չ'պիտի մոռնամ զքեզ ընաւ, կրկնեց Հանրիէթ։

Եւ երկու աղջիկներն՝ իւրեանց մէջ հաստատեալ բարեկամութեան խոստումներն այնքան նորոգեցին, որ այլ ևս չ'էին կրնար կրկնել։ . . . . . .

. . . .

Մի քանի օր յետոյ Պ. Լէպրէօն և իւր եղբօր աղջիկն ճշմարիտ բարեկամաց խմբի մը ընկերակցութեամբ նաւակայքը գնացին, Էլէնա վերջին վայրկենին չ'էր ուզեր թողուլ իւր բարեկամուհին, Աբբահայրն Տիւրան ճամբորդաց ընկերացող խմբին մէջն էր։

Պէթի, Մալսի, Սամ և իւր կինն, Արչի և իւր եղբայրն Ուիլքի, չ'էին ուզեր տակաւին հեռանալ իւրեանց բարերարներէն։

Ուիլքի այնպէս Հանրիէթի ոտքերն ինկաւ որ կարծես թէ բուռն զօրութեամբ պիտի խլէր զանոնք, յոյժ ողորմ էր մանկան յուսահատութիւնն, Աբբահայրն Տիւրան մխիթարեց զնա, և խոստացաւ զրկել զինքն ի Գաղիա, տեսնելու ըզՀանրիէթ երբ չափահաս լինի. իսկ Ուիլքի կը գոչէր, «չ'եմ ուզեր թողուլ իմ սիրասուն Տիրուհին։»

Ուր ուրեմն մեկնելու ժամն հնչեց, և Հանրիէթ ուրախութեան և վշտի արտասուօք լցուած, իւր հօրեղբօր հետ Գաղիա ճամբայ ելնող նաւն մտաւ։

30.

ԳՐԿԱԽԱՌՆՈՒԹԻՒՆ

Անթուան Լէպրէօն և կինն, երկար ատենէ ի վեր Նոր-Օրլէանէ նամակի կ'ըսպասէին, բայց իւրաքանչիւր թղթաբերին իրենց յոյսն ի թերեւ կ'ելնէր։

Արդարեւ Հանրիէթի կողմէ վերջին անգամ նամակ չ'էր հասած․ չ'էին գիտեր թէ ո՛րպիսի կացութեան մէջ կը գտնուի նա, այս պատճառաւ մթին և սև մտածումներով պաշարեալ էին և այդ մտածումներն ի վեր հանել կը վախնային։

Սէլէսթէն, որ իւր առաջին ճամբորդութենէն աւելի բարեյաջող ճամբորդութենէ մը կը վերադառնայր, Ճերմակ-Տան մէջ, ուրախութիւն յառաջ բերած էր։

Սէլէսթէնի բաժանման երեք տարիներն արագութեամբ անցած էին, և նա իւր ճամբորդութիւնն յառաջ վարելու կամ ու պատրաստ, տակաւին տասն և եօթն տարեկան հասակին մէջ ուժեղ և յանդուգն մի նաւաստի եղած էր։

Էմիլի տասն երկու տարեկան էր ուսումնասէր, բարի և սիրուն մի էակ որ կը մխիթարէր իւր ծը-

նոյքն և Հանրիէթի ամէն յատկութիւններն յանձին կը բերէր։

Կրտսերն Հանրի ութն տարեկան էր, բարի կամաց և առաքինի սրտի տէր։

Բայց տխրութեան մի նոր պատճառ վերայ հասաւ. վերջին թղթաբերաւ Հանրիէթի կողմէ լուր առնուլ կը յուսացուէր, նաւն հասած էր այլ խեղճ ընտանեաց մխիթարութեան լուր մը բերած չ'էր։ Մանկամարդ աղջկան երկարատեւ հիւանդութիւնն և ճամբորդութեան պատրաստութիւններն էին պատճառ. այս լռութեան, բայց Անթուան Լէպրէօն և Մարգարիտ, անգիտակ լինելով իրաց այս դէպքերուն, իւրեանց անհանգստութիւնն հետզհետէ կ'աւելնայր։

Ուր ուրեմն այս անտանելի կացութիւնն փոխուեցաւ. մի առաւօտ Սէլէսթէն իւր օրն անցնելու համար Համր քաղաքն գացած էր, աճապարանօք իւր ծնողաց քով վերադարձաւ, և այնպէս իմն յուզուած էր, որ հայրն ու մայրն վախցան զի մի՛ գուցէ նոր դժբաղդութիւն մը հասած լինի։

— Ի՞նչ կայ, հարցուցին տագնապալից անձկութեամբ։

— Օ՜հ սիրելի ծնողքս խոստացէք ինձ չ'յուզուիլ, և համբերող լինիլ, պատասխանեց։

— Մարգարիտ գոչեց յայնժամ, Սէլէսթէն, ի՛նչ կուզէք ըսել։

— Կ'ուզեմ ըսել թէ, Պ. Պէրթէնէ իմացայ որ,

հօրեղբայրս և Հանրիէթ Գաղիա կը վերադառնան... Պ. Պէրթէն այս մասին տեղեկութիւն չունենալնուս համար զարմանք յայտնեց, և ըսաւ «քոյրդ գրած պիտի լինի ձեզ։»

— Կարե՞լի բան է, ըսաւ Մարգարիտ և մի աթոռի վերայ ինկաւ, բայց անմիջապէս նորէն կըրկնեց, — ստո՞յգ է այդ լուրն։

— Եւ իրօք ճշմարի՞տ է, թոթովեց Անթուան, իւր յանչափս յուզուելէն առանց աւելի խօսք մը կարենալ ըսելու։

— Շատ ստոյգ է, զի Պ. Պէրթէն հօրեղբօրս կողմէ գիր մը ընդունած է։

— Նոյն պահուն կրկնեց Մարգարիտ, օ՛ն Սէլէսթէն ըսէ՛ք ամէն ինչ, և բան մը մի՛ ծածկէք։

— Մա՛յր, պատասխանեց Սէլէսթէն, այլ եւս ի ձէնջ գաղտնի պահելու բան մը չ'ունիմ, զի հօրեղբայրս և Հանրիէթ, ահաւասիկ հոն են...։

Անթուան և Մարգարիտ բառ մ'իսկ չ'կրցան արտասանել, և քիչ յետոյ, Հանրիէթ նոցա բազկաց մէջ նետուեցաւ։

Այս վայրկենին տիրող տեսարանն, եթէ իբր իրական ինչ, աչաց առաջև բերեմք, անկարելի է նկարագրել։ Թո՛ղ ընթերցողին միտքն վայրկ մը երեւակայէ զայն։ . . . .

. . . .

Ամբողջ ընտանիքն նոյն օրուան գիշերն Պ. Կիյոմ Լէպրէօնի շուրջն ժողուած, մօտիկ կ'ընէր այն

պատմութիւնն, զոր կը պատմէր նա Հանրիէթի վարուց, նորա յառաջ բերած ուրախութեան, և անդադար ի գործ դրած անձնուիրութեանց նըկատմամբ․ մանկամարդ աղջիկն այս գովեստից խօսքերն կ'ուզէր ընդհատել, բայց հօրեղբայրն կը կրկնէր ստէպ:

Կ'ուզեմ կ'ըսէր Հանրիէթ, որ ճանչցուիք դուք, և ձեր արժանեաց համեմատութեամբ գնահատուիք:

Եւ կը շարունակէր ըսելով, սիրելի իմ Անթուան և բարեսիրտն իմ Մարգարիտ, ձեր աղջկան շնորհիւ այսօր զձեզ տեսնելու բաղդին արժանացայ, իւր առաքինութիւններն նուաճեցին զիմ սիրտ և ես առ այն ունեցած երախտագիտութեամբ պարտաւորեցայ թողուլ մի երկիր, ուր մինչ ցմահ որոշած էի կալ մնալ: . . . .

. . . .

Մի քանի օր յետոյ, Կիյօմ Լէպրէօն խորհեցաւ գնել մի բնակարան՝ պատշաճ կենաց այն պայմաններով, որոց ինքն ընտելացած էր արդէն, ուրիշ պատճառաւ նա կ'ուզէր որ բովանդակ ընտանիքն իւրեան հետ բնակի:

Ուստի Ինկուվիլի մէջ մի գեղատեսիլ տուն գընեց, և վայելուչ կերպիւ կահաւորելէ յետոյ իւր բնակութիւն անդ հաստատեց Անթուանի, Մարգարիտի և Հանրիէթի հետ:

Էմիլի գիշերօթիկ դպրոց և Հանրի վարժոց դըրուեցաւ, իսկ Սէլէսթէն իւր հօրեղբօր խորհրդով

և ջանիւք ծովային վարժարանն ղրկուեցաւ:

Ամէն ինչ այսպէս կարգադրուելէ վերջ, իրերաց հետ միութեամբ կապուած այս ընտանեաց կեանքն անդորր ու խաղաղ կերպիւ կը սահէր, սակայն Հանրիէթ իղձ մ'եւս ունէր, այն իսկ էր վերստին տեսնել զիւր բարեկամուհին՝ Լէօնի Հեռմիէ:

Հանրիէթ իւր վերադարձէն երկու ամիս յետոյ, այս նոր ուրախութեան եւս կրցաւ հասնիլ, զի Լէօնի և նորա մայրն, կնձնեաց դղեակն եկած էին հաստատել իւրեանց բնակութիւնն․ Օրիորդ Հեռմիէ Իտալիոյ պայծառ երկինքին շնորհիւ կրցած էր վերստանալ իւր քաջազուարթ առողջութիւնն:

Աւելորդ է ըսել թէ, Լէպրէօնի ընտանեաց և Տիկին ու Օրիորդ Հեռմիէի միջև մտերմական սերտ յարաբերութիւնն հաստատուեցաւ վերստին: Ուրեմն թողումք այս անձինքն, որոնք երբեմն անհնարին վշտի մէջ կը տառապէին և այժմ՝ խիստ երջանիկ վիճակ մ'ունին և դարձնեմք մեր ուշադրութիւնն նոցա վերայ որոնք յոյժ բացական կը բնակին ի մէնջ:

Հանրիէթ, Նոր-Օրլէանէ վերադառնալէ մի տարի յետոյ, Տիւրան Սրրահօր կողմէ հետեւեալ նամակն ընդունեցաւ:

Սիրելի զաւակս,

« Ժամանակն արագ կը սահի կ'անցնի, զի ահաւասիկ մի տարիէ որ բաժնուած էք ի մէնջ, բայց ա-

պահով եղիք թէ, աստ ոչ ոք մոռցած է զձեզ, զի այնպիսի յիշատակներ թողուցիք, որ անջինջ պիտի մնան յաւէտ։

«Կ'ուզեմ կատարել զիմ խոստում, զոր ըրած էի ձեզ, իրազեկ առնլոյ համար զձեզ ինչ որ անցած են ձեր բարեկամաց և պաշտպանեալներու միջև։

«Կը յայտնեմ նախ թէ, Մագ-Տուկալի ընտանիքն առողջ և լաւ վիճակի մէջ են, ամէն անգամ այդ ընտանեաց այցելած ատենս, ձեր վրայ կը խօսիմք ընդ երկար․ ի ստորեւ գրոյս, Օրիորդ Էլէնայի կողմէ գրուած մի քանի հակիրճ բառերն պիտի ընթեռնուք։

«Ուիլքի անդր քան զիւր տարիքն անդուլ յարատեւութեամբ կ'աշխատի, և երբ նորա չափազանց եռանդն կ'ուզեմ ամոքել, ինձ կը պատասխանէ, — իմ սիրասուն պաշտպանուհիս երթալ տեսնելու վիճակին կ'ուզեմ հասնիլ ընդ փոյթ։

«Ձեր բարեգործութիւնք՝ ամենէն աւելի այս մանկան սրտին վրայ յոյժ մեծ ազդեցութիւն ըրած են, կը յուսամ թէ մի բարի մարդ պիտի լինի նա, նորա հայրն ու եղբայրն նաեւ աստ, աշխատութեամբ կը պարապին, մին երկաթագործի մը իսկ երկրորդն գործաւորի մը մօտ։

«Արչի իւր պաշտպանին տակաւին մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէ, ծառայութիւն մը որ փոքր ինչ ընդդիմանալէ յետոյ ընդունած է, զի նա բոլոր սեւամորթներուն նկատմամբ շատ գէշ կար-

ծիք մ'ունենալով՝ այժմ կը տեսնայ թէ պատրանք կրած է։

«Սամ և Գասսի իւրեանց որդւոյն հետ կը բնակին, ամէն շաբաթ զուարթ կը տեսնեմ զանոնք, այսօր Ուիլքի այց կելնէ նոցա և միայն երկուշաբթի օր տունս կը վերադառնայ, կը տեսնեմ որ այս ընտանիքն կիւրակէ օրեր կանոնաւորութեամբ և օրինակելի բարեպաշտութեամբ աղօթքի կը կենան։

«Պէթթի և Մալսի կը ծառայեն այժմ՝ հարուստ անգլիացուհւոյ մը տունը, որ իւր ամուսնոյն մահուանն առթիւ՝ Անգլիայէն վերադարձած է․ այս կինն յոյժ մարդասէր է և բարեսիրտ, և ապահով եմ թէ այս երկու մանկամարդ աղջիկներն նոյն անգլիացուհւոյն մօտ վշտի պատճառ մը չ'պիտի ունենան երբէք։

«Իսկ մնացեալ բոլոր խափշիկներն, որք Պ․ Լէպրէօնի վաղեմի գերիներն էին, շատ լաւ վիճակ մը ունին, ուրախ սրտով կ'աշխատին և իւրեանց ընտանեաց մէջ խաղաղ կենօք կ'ապրին։

«Սոցա իւրաքանչիւրն ստէպ ստէպ այցելութիւն կ'տան ինձ, և երբէք չ'են մոռնար խնդրել յինէն որպէս զի յիշեմ զձեզ միշտ։

«Կը տեսնէք, սիրելի զաւակս, թէ ձեր բարեգործութեանց բողբոջներն զորս սփռեցիք աստ, Աստուած օրհնութեան արժանի տեսած է․ ստուգիւ մի մեծ ուրախութիւն կզգամ զի կ'տեսնեմ թէ ձեր բարեսրտութեանց մէջ երբէք չ'էք խաբուած։

« Ձեր յանձնարարած ամենէն ծանր պաշտօնըն կ'ուզամ այժմ կատարել· շատ անգամ կը տեսնեմ Տիկին Էտուառ, աւա՜ղ, նա միշտ մի և նոյն կացութեան մէջ կը գտնուի, իւր վիճակն ահաւոր է, թուի իրեն այնպէս թէ ապստամբներու դաշոյնը շարունակ կ'սպառնայ իւր գլխուն, և իւր ամուսինն նոյն հարուածներուն ներքեւ կ'ընկճի:

« Պ. Լէպրէօն ինչ որ կարելի է ըրած է նմա, ըստ պահանջման իւր վիճակին նորա խնամոց համար, թողլով մի հարստութիւն զոր յիշեալ կինն վատ միջոցաւ մը ձեռք բերած էր· այժմ այս թշուառ կնոջ համար կը մնայ միայն աղօթել որ Աստուած, նորա մահուանէն յառաջ գէթ իւր սխալանաց ներումն շնորհէ:

«Սիրելի զաւակս, քո վերայ այնքան սիրով գուրգուրացող ամբողջ ծնողացդ գիրկն և քաղցր ու սիրելի երկիրդ ծոցն երջանիկ ես· ես ալ կ'ուզեմ այդ քաղցր երկիրն՝ Գաղիան տեսնել, բայց կը մտածեմ որ իմ այդ իղձն երբէք չ'պիտի իրականանայ, զի իմ պաշտօնն աստ կաշկանդած է զիս:

« Ինչպէս՝ ես քեզ համար, նոյնպէս դու ալ ինձ համար աղօթէ՛ սիրելի զաւակս, և զքեզ սիրող ամենուն յարգանքն և մանաւանդ քո յարատեւ երջանկութեան բաղձացող սրտագին իղձերս ընդունէ:

ԱԲԲԱ ՏԻՒՐԱՆ

Տիւրան Աբբահօր նամակէն յետոյ սապէս կը գրէր Էլէնա Մադ-Տուկալ:

Սիրելի և բարի Հանրիէթ·

« Ձձեզ իմ մօտ չ'գտնելուս համար, այլ եւս չ'կայ օր մը որ միշտ չ'զգամ ի սրտէ· ինձմէ աւելի երջանիկ էք, վասն զի դուք վերստին գտայք գեղեցիկն Լէօնի, զորմէ բազում անգամ կը խօսէիք ինձ, իսկ ես չ'ունիմ մէկը որ Հանրիէթի յաջորդէ:

« Սակայն, Օրիորդ Լէօնի որքան ես սիրուն ըլլայ, կը յուսամ թէ դուք պիտի յիշէք զիս, և ես այն տարակոյս չ'ունիմ· քանի որ ինձ յաճախ գրել խոստացած էք, փութացէք կատարել ձեր խոստումն սիրելի Հանրիէթս, եթէ ընդունիմ ձեր նամակներն այն ատեն միայն գոհ և ուրախ պիտի լինիմ:

« Իմ ծնողքն, հազարաւոր քաղցրալից խօսքերով կը յիշէ զձեզ, և Տիկին Տէլմիէռ, որ յաճախակի մեզ կ'այցելէ, երբէք չ'մոռնայր զձեզ:

« Աստ ամեն ոք կը սիրէ զձեզ, և ապերախտ պիտի գտնուիք՝ եթէ դուք ալ չ'յիշէք զանոնք, սակայն ընաւ չեմ կարծեր:

« Բարի Հանրիէթս, կը գրկեմ, մանաւանդ կը սիրեմ զձեզ ի խորին սրտէ:

ԷԼԷՆԱ

31

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

1863 տարւոյ ամրան մէջ Նորմանտիայէ անցած ատենս մի քիչ ժամանակ Հավր քաղաքն դադար առի: Անդ ներկայացուցին ինձ Տիկին Գ. սիրուն և հրապուրիչ մի կին, որոյ տունն սկսայ յաճախակի այցելութիւն տալ, և քիչ ժամանակէն փոխադարձ մի յարգանք մեր մտերմութեան կապն ամրապնդեց:

Մի օր մեր խօսակցութիւնն Լուիզիանի վերայ դարձաւ, Պ. Գ. ներկայ էր և ըսաւ ինձ «կինս այս երկրին վերայ, ուր մի քանի տարիներ բնակած է, եթէ ուզէ կրնայ մանրապատում և հետաքրքրական տեղեկութիւններ տալ Ձեզ:» Տիկին Գ. իմ աղաչանացս վերայ, վերջապէս հաւանեցաւ՝ այն դէպքերն որոց ծանօթութիւն ունէր, պատմել... Ձեր կարդացած այս պատմութիւնն յիշեալ կնոջ և նորա ծնողաց կողմանէ իմացած եմ...:

Տիկին Գ. նոյն ինքն իսկ է Հանրիէթ, մեր դիւցազնուհին:

Տիկնոջ այս պատմութիւնն այնքան յանկուցիչ

երեւցաւ ինձ որ թոյլտուութիւն խնդրեցի ի գիր առնուլ զայն. յօժար կամօք շնորհեց ինձ այդ թոյլտուութիւնն, բայց իւր համեստ բնաւորութեամբ, կարծեց թէ առ այն նեղութիւն կրելիկ չ'արժէր: Թուի ինձ այնպէս թէ ընթերցողք հակառակ կարծիք մ'ունենան այս պատմութեան նըկատմամբ, բայց իմ ըրած միակ փոփոխութիւնն անձերու անուանց վերայ եղած է եթէ:

Գլյոմ Լէպլէօն իւր ընտանեաց փութկոտ և գորովալիր խնամքներով կ'ապրի այժմ, որք երախտագիտութեամբ կը յիշեն նորա շնորհած բարիքներն:

Անթուան և Մարգարիտ իւրեանց զաւակաց երջանկութիւնն տեսան. էմիլի, նախ քան զՀանրիէթ ամուսնացած է, և լաւ վիճակ մ'ունի. Սէլէսթէն ծովային պաշտօնատար եղած է և ըստ երեւոյթին իւր յառաջադիմութեան ասպարէզն յոյժ յաջող պիտի լինի. իսկ Հանրի, սեղանաւոր Պ. Պէրթէնի հետ ընկեր ըլլալու վիճակին հասած է:

Տիկին Հէումիէ նոյնպէս և իւր աղջիկն, որ արդէն ամուսնացած և իւր ծնողաց երջանկութեան առիթ եղած է, չ'են մոռնար երբէք իւրեանց նախկին բարեկամներն և իւրաքանչիւր տարի կ'ուգան մի քանի օր նոցա մօտ անցնել:

Ունկըլ, իւր գործունէութեան շնորհիւ դիւրակեցիկ վիճակի տէր համեստ վաճառական մը ըլլալով, աւելի իւր սէրն ու գորովն, քան թէ իւր

գործերն հրապուրած են զնա ճամբորդել ի Գաղիա։ Տեսած է նա իւր բարերար Տիրուհին, և Հանրիէթ, իւր պաշտպանեալն վերստին տեսնելուն համար խիստ ուրախ եղած է։

Տիկին Գ. ըսաւ ինձ մի օր, ստուգիւ յոյժ երջանիկ եմ...։

Այդ երջանկութեան արժանի էք, պատասխանեցի, բայց նա ընդհատեց անդէն իմ խօսքն և շնորհալից ժպտով մը ըսաւ, «իմ վրայօք մի խօսիք։»

Տա՛ր երկինք, որ համեստ, առաքինի և բարեսիրտ Հանրիէթ, յաւիտեան վայելէ այն ուրախութիւնն որով նա շրջապատեալ է այժմ։

ՎԵՐՋ

21 MAY 2013

15ռ

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0570797

4154